

Megjelenik
minden vasárnap

Szerkesztő ségi szállás.

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi részét illető
közlemények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTANS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Kiadó-hivatal:

Stein János könyvkereske-
dése, hová az előfizetési-
pénzek legczélsebbben pos-
tautalvánnyal küldendők.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Az iskolai év végén. (Jancsó Lajos igazgató-
tanárnak a kolozsvári ref. főtanoda 1877—1878-iki tanévének zár-
ünnepélyén tartott beszédéből.) — Parádi Kálmán egyházkerüle-
ti tanügyi referens évi jelentése. — Igazgató tanácsi jelentés az
1877—78-diki évről. (Felolvastatott az 1878-iki egyházkerületi köz-
gyűlésen.) (Folyt.) — Az igazgató-tanács r. gyűléséből. r. t. — Iro-
dalmi szemle: Birálati észrevételek két elterjedt tankönyvre.
— Tárca: J. J. Rousseau. (Évszázados ünnepély alkalmából.) —
Egyházi és iskolai hírek. — Körösvények.

Az iskolai év végén.

(Jancsó Lajos, igazgató-tanárnak, a kolozsvári ref. főtanoda
1877—8-iki tanévének zárünnepélyén tartott beszédéből.)

Kolozsvárt, július 3.

Szeretett pályatársak, nemes ifjuság!

Tanodánk hosszú életéből újra letűnt egy év!
Noha a miénk is benne foglaltatik: még sem mon-
dám magunkénak ez életet és annak letűnt eszten-
dejét. Mert úgy képzelem most élő mindnyájunkat,
tanítókat és tanítványokat, mint csakis ideig-óráig
való megtestesítőit, hordozóit egy örök-életű eszmé-
nek; mint időnként váltakozó leveleit és gyü-
mölcsseit annak e mély gyökerű szellemi előfának,
melynek neve „A kolozsvári ref. főtanoda“.

Hivatalomnál fogva ennek az élő eszmének le-
tűnt esztendejéről kell beszámolnom azok előtt, akik
által az fennáll és a kik számára gyümölcsözik, t.
i. a szülők, a társadalom- és az állam előtt.

Azonban nagyon ösztönözve érzem magamat
mindenek előtt a legfőbb számadottatival szemben tenni
meg számadásomat, t. i. hálát adni tanodánk nevében a
Gondviselésnek, azért hogy tanévünket szerencsésen befe-
jezhettük; befejezhettük ezt az évet, melynek békés lefoly-
hatásához mindnyájunknak oly kevés reménységünk le-
hete; ezt az évet, melynek egész tartama alatt
hasznos vala állapotunk a mezei munkásokéhoz, kik
látják tornyosulni a sötét fellegeteket s már-már ki-
kerülhetetlennek tartják a vihar kitorését, mely mun-
kájuk gyümölcsseit szétszórni és eliszapolni fogja.

Folyton ily szorongó állapotban valánk a nem-
zetközi megbomlott viszonyok miatt, — és ime! a
mi munkánk mégis szerencsésen be van fejezve; ké-
véink, kalangyáink rendben és sértetlenül állanak!

Kinek tulajdonítsuk e reménytelen eredményt;
kihez emeljük érette hálánkat? Avagy nincs kinek,
és nincs is miért hálálkozzunk?!

Ily kérdéseket emelni nem merészkedném, ha
nem tudnám mily nagy azok száma, kik azt, hogy
hazánk a háboru tüzétől érintetlenül maradt, a ha-
talmos kormányférfiak akaratának, viszont mások
a politikai viszonyok esetleges alakulásának tu-
lajdonítják, — míg igen sokan éppen abban látnak
szerencsétlenséget, hogy békében maradtunk.

Ezek közül melyik nézetet valljuk magunkénak?
Emberekhez, avagy a vak-sorshoz emeljük hálánkat?
Avagy nincs is okunk a háladásra?

Bizton hiszem, hogy mi ezen istennélküli néze-
tek közül egyikhez sem szegődünk; hiszem, hogy mi
a népek sorsának intézését — végelemzésben — nem
az államférfiak jótetszésének, sem a vak vélet-
lennek tulajdonítjuk, hanem igen annak a bölcs Ha-
talomnak, ki a népek óhajtásainak, törekvéseinekide-
jét és határát ép úgy kiszabja, mint a tengerek hul-
lámzásának, mondván hatalmas szavával: „ekkor,
eddig és ne tovább.“ És e hitemben bizton mondom,
hogy a mi hálánk nem máshoz, hanem ehez a bölcs
Gondviselőhöz emelkedik ez órában afölött, hogy évi
munkánkat befejezhettük, és hogy bizalomteljes re-
ményünk a bizonytalan jövővel szemben ugyancsak
e Gondviselőbe lesz helyezve.

Az ifjuság letűnt évi feladata volt: „az erköl-
csös magaviseletben, a hasznos ismeretekben és a
művészetek némelyikében évfolytán annyi előhaladást
tenni, amennyi kinek-kinek megfeszített igyekezetétől
kitelhetett.“

Mondanom sem kell, hogy a feladat közös volt a tanítók és tanítványokkal. Ezeknek elérni, azoknak elérteni kellett a jelzett célt.

Legelőbb is az ifjúságnak évfolytán tanusított erkölcsi magaviseletéről kívánok szólni, azon meggyőződése alapján, hogy az értelemnek és ismereteknek minden gazdagsága, az akaratnak minden ereje és képességei csakis erkölcsileg nemes kebel szolgálatában nyerik meg valódi értéküket, becsüket.

Tanodai törvényeink és szokásaink [minden növendékünkre nézve megszabják, hogy sokféle viszonyaiban mikép viselje magát, mit kövessen, mit kerüljön és e törvények érvényesülésének őrei, eszközölői első sorban a tanodai esküdtek és az ellenőr.

Az ujabbkori morál-statisticusok nézete szerint, valamely társadalom közerkölcsisége felől legbiztosabb ítélet hozható, azon társadalom büntető-törvényeszéki okmányaiból.

Ha e nézet alapján végig lapoznók, (és ezt könnyen tehetnők) tanodai esküdszékünk letűnt évi jegyzőkönyvét, arról fognánk meggyőződni, hogy az összes ifjúság magaviselete nemcsak kielégítő, hanem valóban dicséretes volt.

Az ifjúságnak az ismeretszerzés körül tanusított évi magaviseletére nézve, örömmel nyilváníthatom, hogy legalább a felsőbb osztályok növendékei közt,

igen csekély azok száma, kik év folytán indokolatlan óra-mulasztás hibájába estek. De midőn ezen érdemét az ifjúságnak szívesen fölemlitem, másfelől el nem hallgathatom tanári karunknak azt a szomorú tapasztalatát, miszerint ifjaink teljesítik ugyan leckejárásai kötelességüket, de igen nagy azok száma, a kik ezt nem a tanulmányok iránt való meleg érdeklődésből, hanem csakis azért teszik, hogy törvényeinkkel összeütközésbe ne jöjjenek, s hogy tanulói pályájukon, jól-rosszul áteshessenek. Szóval, bármennyire fáj, de ki kell mondanom a szomorú tény, hogy érettebb ifjaink közt sokan vannak olyanok, kiknél a komoly tanulmányok iránti valódi érdeklődés s az ebből folyó önkéntes munkásság kellő mértéke hiányzik. Mely jelenség annnyival inkább elszomorító, minthogy az egész gymnasiális képzés legfőbb feladata épen abban áll, hogy a növendék lelkében, midőn e pályát végzi, a valódi ismeretvágy, munka-szeretet és munka-képesség kellően kifejlődve legyenek. Miből önként foly, hogy jelzett ifjainkra nézve a gymnasiális fejlődési fontos korszak csaknem minden eredmény nélküli.

Elismerem, hogy kemény, de nem félek, hogy igaztalan ítéletet mondtam azok fölött, kiknek szívében és elméjükben pályájuk vége felé sem birt földerülni a tanulói pályá követelményeinek érzete és tudata.

TÁRCZA.

J. J. Rousseau.

(Évszázados ünnepély alkalmából.)

I.

Párizs ünnepel; Párizs az őt környező európai válságok, a világrendítő rázkódások közepette kendőzi magát, tükrébe kacsintgat, kaczer mosolylyal nézdeli magát. Mint nagyvilági hölgy, maga köré gyűjti az őt világrészt és tömjéneztet magának általa. Népiünnepokat, demonstratiokat rendez, mulat, mosolyg, pénzt szór és szeretetreméltó. Nagy franczia nemzet! igen, a te mértékeid nem közönségesek. Szeszélyed, könnyelműséged neve jóság, hiúságodé patriotismus, a „nous autres“ nemzetek patriotismusával szemben, a mint Carlyle oly találóan nevezte el. A nagy, az örök revanche politikája ez, mely Sedan óta belevésődött minden honfiatok szívébe, mélyen, kitörülhetlenül, a foszlányba öltözött gamintól fel a paloták ragyogó népességéig. Csak nem rég Voltaire, s most (jul. 16-án, a Bastille lerombol-

tatása emlékével kapcsolatban) Rousseau ünnepélyei a republicanismus megannyi fényes győzelmeivé lőnek, annál magasztosabbakká, mert békében, kardcsapás nélkül történtek.

A vincennesi erdő sűrű homályán átrezeg a juliusi napsugár, sejtelmes szellő játszik a százados fák lombjain, halkan, bizalmasan susognak, mintha rég elköltözött árnyak lebegését éreznék újra maguk körül, kiknek földidézett szellemök szent áhitat legével tölti meg a néma csendet, hol a magányban annyi magasztos, nagy gondolatot rejt a természetnek föl-földobbanó szíve. Itt, e mohos kődön merengő tán a nagy bölcsész látnok szeme titkos jövődők derengő chaoszába; e kis virágot tudás-sováron érintették is, vak századokat romba döntő, hatalmas kezei; e szürkületből özönle annyi fény egy rothadt, senyvedő világra, melytől a gyáva remegve kapott káprázó szeméihez, míg az erősek hódolva tárták karjaikat a keresztre feszített jog és igazság üldözött, futó martyrja elé. Áll még a kis pórkunyhó is tán a Picpus-utsza sarkán, hol a „genfi polgár“ reggelente, faragatlan padon ülve, szokott tejét iddogálta, napi sétája közben. Csészéjét sokáig őrizte a kegyelet, míg egyszer végre is sikerült a fanatismusnak rajta töltenie ki boszuját. Midőn a kunyhó, a historiai nevezetességű csészével együtt az örökösök kezeibe került, egyike ezeknek megházasodni akart, de papja csak oly föltétel alatt nyilatkozott késznek

„De tán nem az ifjúság volna elítélendő a felforgó ügyben, hanem az ujabbkori oktatás-nevelési rendszer és a társadalmi rontó hatások, melyeknek az ifjúság egészen kitéve van“, ily védőszavak emelkednek nem egy oldalról a hivatásukról megfélemező ifjak mellett. „Mit tehet róla a növendék — mondják — ha a sokféle tantárgy és tulságos tanóra nem fölébresztik, hanem elnyomják lelkében az ismeret-szomjat és munka-vágyat? mit tehet róla, ha aztán ily ápathikus állapotában, a maszlagos regény-íródalomban, vagy a semmittevésben, vagy épen az alsóbbnemű élvezetekben keresi és találja lelki-testi ártalmas édes táplálékát?“

Elismerem, hogy e védelem nagy látszatával bir az alaposágnak; még sem kételkedem fölé, hogy azt maguk a vádlottak vissza ne utasítsák, hamar belátva, hogy ily érveléssel ki lehetne menteni nemcsak az önmegfélemezés hibáját, hanem a legnagyobb vétket is, és belátva főleg azt, hogy az ilynemű védelem mennyire lealázza az ifju keblet, elaltatván, temetvén abban a legnemesebbet: a szépre, jóra törekvő akaratot. És ezért remélem is, hogy védekezés helyett beismerik az illetők nagy tévedéseket, elítélik eddigi életük céltalanságát, visszahelyezik akarat-erejüket azon uralkodói méltóságba, mely azt az alsóbbnemű vágyakkal szemben meg-

öt mátkájával összeadni, ha Rousseau csészéjét átadja neki, hogy összetörje. Mit volt mit tenni? A szerelmes ifju engedelmeskedett, s a csésze ezer darabba repült. Jó szerencse, hogy akadt egy, ki a szétszórt cserepeket összeszedve újra egyberakta, s így az ereklye még most is létezik.

Fájdalom, e tény még korántsem jelenti azt, hogy a „Confessions“ szerzője teljes bűnbocsánatot nyert volna a XIX-dik század moralistáinak magos triposa előtt. Az a Rousseau, ki gyermekkorában szalagot lopott, gyermekeit lelenczházba küldötte, kit néhány vakbuzgónak sikerült ideig-óráig katholicussá tennie, hiában írta vallomásait, hiában választá jelszavává „vitam impendere vero;“ őszinteségében most is legtöbbször affectálást vagy cynismust látnak. A modern psycholog csak a tényeket látja e könyv olvasása közben, de a benső lelki rugót, az őszinte, töredelmes vallomás mély erkölcsi alapját csak kevesen méltatják figyelemre. Bizonyára Rousseau is, mint annyian, ha önéletrajzában kissé nagyobb önzéssel, kevesebb igazságszeretettel, de idealisabb vonásokkal festi magát, senkinek sem jut eszébe kegyeletos emléket csak egy szóval is sérteni. De ez egyszer rosszul számított, midőn az emberiséget annyira naturalisálhatni hitte, hogy hypokritaságát csak egy perczre is levetkőzhesse. Végre is, ha már e pontnál vagyunk, bár legnagyobb tévfogásnak véljük messze kiható szellemeket

illeti és jövőben nem ezt mondják: „mit tehetünk“, hanem ezt: „így és ezt kell tennünk!“

Áttérek az ifjúságnak a művészeti tantárgyak, különösen a zene-ének körül tanusított magatartására.

Próbátételünkkel a nevezett tárgyakból, tudomra, a szépszámu hallgatóság meg volt elégedve. És ha csak e kielégítés czéloztatott volna a nevezett tantárgyak által, most egyéb mondani valóm nem lenne, mint az, hogy a nyert elismerés fölött örülünk.

Ámde tudnunk kell, hogy ama tárgyak taníttatása által a közönség megelégedésének kiérdemlésén kívül és felül, egyéb is czéloztatott, az t. i. hogy az érzéki összhangzat varázshatása által az ifjúság érzülete nemesüljön s lelkében az egy közös célra való összhangzatos munkásság ohajtása fölébressztessék. Már hogy e célok is valóban elértettek: a felől csakis az által győződhetett meg tanári karunk, ha tapasztalta, hogy az ifjúság egész év folyamán buzgóan vett részt a zene-ének tanulásában. Ily oldalról is nézve a tárgyat, az ifjúságnak évi magatartása fölött általában tanári karunk megelégedését nyilváníthatom.

A szellemi oldalak mellett, a testi épségnek, arányosságnak és erőnek lehető fejlesztése és edzése is évi feladataink közé tartozott.

Gyerek-növendékeink testgyakorlási buzgóságá-

eszei voltakon belől mint egyéneket, apróságaikban venni bírálat alá: nem mulaszthatjuk el megjegyezni, hogy részünkről Voltairt sokkal kétesebb jellemnek tartjuk; csak hogy ő erősebben van védve az előkelő világfi, a sugárzó „belle esprit“ nimbuszával, semhogy némiképp imponálni ne tudna a külsőségektől könnyen kábuló vulgus előtt.

E 80 éves világfi, ez agg roué több helyt maró gunnyal szól Rousseau-Machiavelli némileg spinozismusba játszó elméleteiről. „Olvastad, írja egy helyt, Jean-Jacques legújabb könyvét? Valóban hajlandó volnék magam is követni elveit, ha rég el nem szoktam volna a négykézláb csuszástól. Aztán meg hiába mennék Canadába, mert az ottani vadak most háborúzásban lévén egymással, vérengzéseikben ezuttal nem sokat különböznenek az európaiaktól.“ Ő általában, ellentétben a „paradoxok emberével“, ki igazi kedélyi philosoph volt, a reflexio terén mozgott inkább; komoly összeütközésbe sosem jött a külvilággal, csak a Café Procope valamelyik zugából szötte pókszerű hálóját, a híres cot-téria többi tagjai, Fréron, Palissot, Piron-nal együtt, vagy ha nem, úgy ellenők. Rousseau-nak ellenben, ki előbb Diderot, Grimm, majd Hume-mal kötött szorosabb baráti viszonyt, végre is mindegyiköktől keserű csalódással kellett megválnia. Ez idealista gyermek, barátjaitól teljes odaadást követelt magának, a nélkül, hogy maga, szeszélyeiből bármit is engedni lett volna hajlandó. Megbocsátható hiba, ha

ról csak dicsérőleg szólhatok. Sőt szívesen elismerem azt is, hogy érettebb ifjaink közül is többen belátják, hogy a tanulói pálya hová-tovább, mindinkább fenyegeti a testiség idomzatos és ép-erős kifejlődhetését, s hogy e belátás következtében fölhasználják a testgyakorlatok által nyújtott óvszerét a testi elsatnyulásnak. Azonban az összes érettebb koru ifjuságnak e téren tanusított évi magatartásáról, fájdalom, dicsérőleg nem szólhatok. Pedig nagy ideje volna, okulni a gyakori szomorú példákból! Hány megdöbbenő eset nincs rá napjainkban, hogy legtehetségesebb ifjaink, egyetemi pályájuk végén, midőn élet-céljukat már-már elérték, testi elgyengülés következtében vagy összeroskadnak, vagy munkaképtelenné lesznek. És szükség volna tisztában lenni a felől, hogy a tanulói pálya végén ma már mindenkre várakozó katonai szolgálat nem kipótolni, hanem keserűen megbüntetni fogja a testi erőfejlesztésnek addig történt könnyelmű elhanyagolását.

És ezekben megérintettem az ifjuság életének s feladatainak főbb oldalait. Ha ezek fölött nyilvánított ítéleteim tán tulszigorúknak tetszenének, hivatalom mellett szolgáljon mentségemre az a körülmény is, hogy jelenkorunk általában az elégedetlenségnek, roszalásnak és panasznak örömtelen kora, annyira, hogy a megelégedés csakis az anyai emlőn pihenő csecsemők, legfőnnebb a porban játszó gyerekek

elgondoljuk, hogy nála ez érzés nem a conveniált társas szabályok összefoglalma, de valódi életfeltétel volt, melyet ez annyi viszontagságon át megérdesült szív, oly szánandó mohósággal, oly kétségbeesetten hajszolt, s mégis csalódásról-csalódásra üzelve, nem talált rokonkeblet, melyen megpihenhessen, de a szuró kétely által újra meg újra tovaüzetett. A szerelemben a vén Goethehez hasonló életnézettel bírt. A mint az, az idegfárasztó eszményiség élvezetének migrainejétől meglepetve, a Lottik, Margareták után egy közönséges vászonceléd, Vulpius Krisztinában, a buta bálványozás és bornirt akaratnélküliség normal női eszményét vélte fölhalálhatni; úgy Rousseau is, sőt annyival inkább, csak természetbölcséleti elveinek bódolt, mikor a lépten-nyomon kínálkozó pikánsabb éleleteket megvetve, egy Levasseur Teréz nevű organummal kötötte össze magát, ki iránt legalább semmi érzés nem háborította, s kitől való gyermekeit egy spártai polgárhoz illő komolysággal küldöztette a lelenczházba, minden signatio nélkül, mintha viszontlátni se akarta volna többé, e kétségkívül akaratán kívül létrejött productioit.

Böhm Sándor.

szűk körére van szorítkozva. A felől azonban legyen meggyőződve az ifjuság, hogy roszalásaim a legjobb indulatból erednek.

De a mint előre jeleztem, az ifjuság évi feladata, czélja közös volt a tanári és tanítói testületével. A dolog természete követeli tehát, hogy az összes tanító-testület évi magatartása fölött is nyilvánítsam ítéletemet, habár csak egy pár szóban is. És ezen ítéletem nem állhat egyébből, mint örömteljes nyilvánításából annak, hogy tanári és tanítói testületünk, az elébe tűzve volt czéloknak fontosságát ismerve, érezve, azoknak megvalósítására testvéri egyetértéssel és buzgósággal törekedett.

Bármennyire ohajtok rövid lenni, befejezésül a hálás kegyeletnek szíves adóját kell lefizetnem mind tanári karunk, mind az ifjuság nevében tanodánk alapítói, fentartói és támogatói iránt. Bár folyton hordozzuk keblünkben a hálaérzelmet azon nemes honfiak és honleányok iránt, kik adományokkal az idők hosszú során lerakták tanodánk létezhetésének alapköveit, ezen érzelmünket ilyenkor — az év bezárta alkalmával — szoktuk kifejezni. Ilyenkor van leginkább helyén növendékeink szívébe és lelkébe vésni azt a tudatot, hogy tanodánk egészen a protestans honfui áldozatok szilárd, nemes alapzatán nyugszik; ilyenkor van alkalmunk figyelmeztetni növendékeinket, hogy mindazok, kik a nemes áldozatok gyümölcseiből részesülnek, magukat kötelezve érezzék arra, hogy bennök és általuk az alapítók szándéka megvalósuljon, mely szándék nem más, mint hogy a hazának mentől több derék polgára képződjék. Kell-e mondanom, hogy itt a hálátlanság mily rút vétek lenne, s hogy ha valami nem, e drága gyümölcsök épen nem sárbahányani valók. Ennyi intelem legyen elég növendékeink azon derekabbjaihoz, kik év folytán úgy viselték magukat, hogy tanári karunk megelégedése mellett, a megjutalmazás édes örömeiből is részesülhetnek. Nemes alapítóink emléke pedig legyen áldott általunk, most és mindörökké!

És itt szíves kötelességemnek teszek eleget annak köztudomásra juttatásával, hogy kegyes alapítóink száma ez év folytán is szaporodott egygyel, és pedig abból a polgári osztályból, melyben a fölösleges vagyon nem öröklés útján száll az utódokra, hanem ki-ki saját verejtékével szerzi meg azt, miről halá-

lakor rendelkezik. Érttem ezen alapítónk alatt már csak néhai Kovács Márton egyszerű külvárosi polgárt, ki a f. év tavaszán történt elhalálózása alkalmával, sok más jó czélu hagyománya mellett, tanodánknál is letett 1000 frt alapot az erkölcsös magaviselet és tanulásbeli igyekezet ösztönzésére, és ezzel tanuságot tett a felől, hogy míg karjai az eke szarván fáradoztak, addig lelke közművelődésünk magasnemű kérdésével is foglalkozott és annak fölvi-rágoztatására meghozni a maga részéről telhető áldozatot honfiúi kötelességének ismerte, miáltal beirta nevét azon nemesek sorába, kik tanodánk falai közt kegyelettel lesznek megemlegetve az idők hosszú során.

Ezzel bevégezem hiányos előterjesztésemet és bezárom az 1877—78-ik iskolai évet, újra hálát adva Istennek az év folytán élvezett javakért, s kérve továbbra is áldását hazánk, királyunk, városunk és tanodánkra és ohajtva, hogy fáradaimaink kipihenése után, ujult erővel és örömmel üdvözölhessük egymást a jövő tanév reggelén!

Igazgató tanácsi jelentés az 1877—78-diki évről.

(Felolvastatott az 1878-iki egyházkerületi közgyűlésen.)

(Folytatás.)

5. A főt. egyh. ker. közgyűlés jóváhagyása fenn-tartásával ig. tanácsunk a következő intézkedéseket tette:

b) A kolozs-kalotai e. megyéből a burjános ó-budai anya egyházközséget az e. megyék czélszerűbb beosztásáig a deézi e. megyébe kebelezte, és mint leány egyházközséget filiájával, Dióssal, együtt a m.-macskási anyaegy-házhoz csatolta.

c) Az 1876 évi e. ker. közgyűlés 59 jkönyvi száma alatt kelt elvi határozata alapján a deézi egyh. megyében fekvő, volt desolált egyházközségeket a közel fekvő anya-egyházhoz leányosította és a fekvők jövedelmét, az adója fizetési kötelezettségével, az adminisztráns lelkész élveze-tébe bocsátotta; és így:

1. Kodor	leányosított	Deézsaknához.
2. Ó-Péntek		Deézsaknához.
3. Dengeleg		Kérőhöz.
4. Girolt		Ormányhoz.
5. Vajdaháza		Pánczéléshöz.
6. Réce Keresztur		Pánczéléshöz.
7. Macskás		Kidéhez.
8. Gyula	"	Kidéhez.
9. Ménya	"	Szinyihez.
10. Solyomkő	"	Babacz-Fodorházához.

d) A gyógyi és makkfalvi e. községek papi díj-le-veleit az időközökben tett fizetés felemelések folytán mó-

dosítva megerősítette és e papi állomásokat a 2-ik osz-tályba sorozta.

e) A kis-solymosi e. község papi és tanítói díj leveleit a fizetések felemelésével módosítva megerősítette.

f) Az s.-m.-berkeszi és bonczhidai e. községek ének-vezér-tanítói, csekély fizetés felemeléssel módosított díjle-velei megerősítettek.

g) Az oláh-lapádi e. községnek a miriszlói anya-egyházhoz szorosabb kapcsolatával a lapádi adminisztráns papi és tanítói díjlevél, fizetés felemeléssel, megerősített.

h) A gyógyi e. község tanítói díjlevele az időköz-ben tett fizetés-felemeléssel módosítva megerősített.

i) A bukuresti e. község énekvezér-tanítói díjlevele némi előnyös módosítással megerősített.

k) A szépkenyerű szt.-mártoni e. község az 1876 évi egyh. ker. közgyűlés 113 jkönyvi szám alatt kelt ha-tározata folytán felküldötte megerősítés végett módosított papi díjlevelét, azonban tekintve, hogy a magtár tőkéje 1876 évtől nem hogy emelkedett volna, hanem még csökkent, a magtár évi jövedelme mennyisége nagyon bizonytalannak tűnt fel, s így a papi kepe megváltására elégséges és biz-tos alapnak nem mutatkozott: a díjlevelet ig. tanácsunk nem tartotta megerősíthetőnek, hanem utasította az e. köz-séget, hogy csak 800 véka gabonát tartson magtári keze-lés alatt, a többi hajtsa fel és papi kepe megváltási alap-ra közpénztári kezelés végett küldje fel. Elvileg kimondot-ta ig. tanácsunk, hogy a kepe váltásági magtár vagy más alapjövedelemből, a kepe megváltása csak azon esetre en-gedtetik meg, ha a kepe-váltás alapjául szolgáló tőke ig. tanácsunkhoz központi kezelés végett felküldetik.

Ezen elvi határozata kimondására azon tapasztalat indította, hogy egyes egyházközségek kezelése alatt álló magtárak terményei, úgy tőke-pénzei az egyház tagjai kö-zött legnagyobb részben kellő biztosíték nélkül osztatnak ki, a kamatok gyakran éveken át tőkésíttetnek, mi által a hivek eladósodnak s nem csak a tőkék, hanem a ka-matok felvételére sem lehet bizton számítani, de óvatossá-g-ra intette még ig. tanácsunkat azon sajnos tapasztalata, hogy az egyháztagok tartozásainak szigorú felhajtása, mily elke-seredést szült és az egyhközséget mily rázkodtatásnak tet-te ki, másfelől az a körülmény, hogy ha a kepe-megváltás alapja későbbben bizonytalannak vagy elégtelennek bi-zonyulna is be, a kepe fizetési kötelezettség visszaállit-tására egyházi hatóságunk végrehajtási joggal nem bír.

7. Az 1877-ik évi államsegélyi összegből a főt. e. ker. közgyűlés 98 sz. a. kelt határozata folytán a folya-modó e. községek és egyházi személyek között kiosztandó-nak határozott 6800 frt összeg kiosztásáról szóló kimuta-tást ig. tanácsunk 4% alatt mellékelte. Évről-évre a folya-modók száma mindinkább nő, új meg új szükségek mu-tatkoznak, a segély-összeg pedig, ig. tanácsunk által az 5% lerovása nélkül vagyis a megállapított államsegély összegnek teljes összegében leendő utalványozása végett tett felterjesztése tekinteten kívül hagyásával, a folyó évi-ben is 700 frt levonással kiadandólag szavaztatott meg. Ezen körülménynek tulajdonítható a csekély összeg ily apró részletekre elszakítása, s gyakran inkább csak a se-gélyezés iránt való akaratot tünteti fel, mint sem a szük-ség fedezését. Ig. tanácsunk indítványozza, hogy a f. évi segélyből ha nem több, legalább a 6800 frt segély kiosztás-ra hagyassék fenn.

(Vége következik.)

Parádi Kálmán egyházker. tanügyi referens évi jelentése.

A letűnt év a ref. egyházkerületben történt tanügyi mozgalmak tartalmasságára nézve közvetlenül az 1862-ik mellé állítható. Mindnyájunk előtt ismeretes az 1862. évi szervezkedésünk, valamint az is, hogy az akkor törvényerőre emelt szervezetünkön és népiskolai szabványainkon a rohamosan változott viszonyokhoz képest napjainkig sokat kellett módosítani és alapelveiket részben póttutatisásokkal tartani fenn, a mit — tekintettel a lefolyt 16 esztendőnek országos tanügyi haladásaira — igen természetesnek találom, mert nem ismerem egészséges fejlődést átalakulások nélkül. A tényleges keblő átalakulások köztudatra ébresztése és összes tanügyi intézményeink egyformasítása s illetőleg újjászervezése a múlt évi kerületi gyűlésen indított meg és

tűzetett ki tárgyalás megoldás végett. A feladatok egyikét a népiskolai bizottság oldotta meg, állítván elő a jelen viszonyoknak megfelelő tanterv- és rendszabályjavaslatot, mely most már kerületi közgyűlésünkől várja végszentesítését; a másik feladatnak t. i. a középtanodai tanterv és tankönyvek egyformasításának tárgyában a tanári értekezlet melyre a megoldás bizva volt, az egésznek reorganizációját involváló tervjavaslatot terjeszt a kerületi közgyűlés elébe. E főtárgyakra a méltóságos igazgatótanács becses figyelmét különösen fel kell hívnom, hogy azok ker. közgyűlésünk tárgysorozatában illő helyet nyerjenek.

Azokról, valamint egyházkerületünk összes tanügyi állapotairól két szakaszban teszem meg hivatalos jelentésem: az elsőben ref. fő- és középtanodáink, valamint a velők kapcsolatban levő elemi tanodákról; a másodikban összes népiskoláink állapotairól.

A) Az erdélyrészi ev. ref. egyházkerület fő- és középtanodáiban s a velők kapcsolatban levő elemi osztályokban, ugyszintén a n.-enyedi főtanoda tanító-képezdjében s theologiai tanfolyamán tanuló ifjak kimutatása az 1876—1877 tanévről.

Folyó szám	A tanodák neve	Létszám		Nemzetiség szerint				Vallás szerint						J e g y z é s	
		Idei	m. évi	Magyar	Német	Román	Lengyel	Reform.	Luth.	Unit.	R. kath.	G. kath.	G. kel.		Izraelita
1.	N-enyedi Bethlen-főtanoda.														
	a) A 4 elemi osztályban	227	243	214	1	12	—	186	1	—	24	7	5	4	
	b) A 8 gymn. osztályban	356	354	336	3	17	—	305	6	2	22	11	6	4	
	c) A 4 theologiai osztályban	47	45	47	—	—	—	47	—	—	—	—	—	—	Papi szigorlatra álltak 12-en; képesítettett valamennyi.
	d) A tanító képezde 3 oszt.-ban	19	18	19	—	—	—	19	—	—	—	—	—	—	Tanítói oklevelet nyert 15 néptanító.
	Összesen:	649	660	616	4	29	—	557	7	2	46	18	11	8	
2.	Kolozsvári főtanoda.														
	a) A 4 elemi osztályban	148	156	145	—	3	—	116	9	—	18	2	1	2	
	b) A 8 gymn. osztályban	265	274	262	—	3	—	209	6	1	36	2	1	10	
	Összesen:	413	430	407	—	6	—	325	15	1	54	4	2	12	
3.	Maros-vásárhelyi főtanoda.														
	a) A 3 elemi osztályban	185	183	176	3	6	—	154	3	5	14	2	4	3	
	b) A 8 gymn. osztályban	288	289	272	3	13	—	232	7	4	21	11	2	11	
	Összesen:	473	472	448	6	19	—	386	10	9	35	13	6	14	
4.	Székeludvarhelyi főtanoda.														
	a) A 4 elemi osztályban	137	157	128	6	1	2	97	9	6	25	—	—	—	
	b) A 8 gymn. osztályban	137	147	136	—	1	—	130	2	2	2	1	—	—	
	Összesen:	274	304	264	6	2	2	227	11	8	27	1	—	—	
5.	Zilahai főtanoda.														
	a) A 4 elemi osztályban	219	201	203	1	14	1	176	—	—	20	10	4	9	
	b) V—VIII. gymn. osztályban	51	57	48	2	—	1	40	1	—	8	—	—	2	A középtanoda I—IV. osztályát az államilag segélyezett polgári iskola helyettesíti, melyben a főtanoda a latinnyelvet egy tanár általtanítatja a középtanoda V osztályába lépni kívánóknak.
	Összesen:	270	258	251	3	14	2	216	1	—	28	10	4	11	
6.	Szászvárosi Kún-tanoda.														
	a) A 4 elemi osztályban	103	112	60	5	38	—	44	3	—	9	15	23	9	
	b) A 6 gymn. osztályban	84	85	48	6	30	—	40	2	—	9	7	24	2	
	Összesen:	187	197	108	11	68	—	84	5	—	18	22	47	11	
7.	S.-szat.-györgyi sz. Mikó-tanoda.														
	a) A 4-ik elemi osztályban	52	94	52	—	—	—	46	—	4	2	—	—	—	
	b) Az I—IV gymn. osztályban	194	178	193	—	1	—	172	—	5	16	1	—	—	
	Összesen:	246	272	245	—	1	—	218	—	9	18	1	—	—	
	Főösszeg:	2512	2593	2339	30	139	4	2013	49	29	226	69	70	56	

E kimutatás szerint tanuló ifjaink (2512) 93.1 % magyar; 6.9 % más nemzetiségű; 80 % ref. vallású; 20 % más vallású. Nyilván való tehát, hogy tanodáink kegyes alapítók inszencziójához hiven a magyar protestans köz-

B)

költura szolgálatában állanak. A gondnoki, a tanári és tanítói személyzetről, valamint a gymnasiumi tanulók tanulmányi előmeneteléről a következő rovatok adnak felvilágosítást:

A tanodák neve	Gondnok	T a n e r ők								T a n u l ó k						Megjegyzések
		Theologiai		Gymnasiumi				elemi		Kitűnő	Jeles	I-ső rendű	II-od rendű	Összesen	Oszályzatot nem nyert	
		rendes	segéd	rendes	segéd	köztanító	szaktan.	oszt. tan.	szaktan.							
		tanár		tanár												
Nagy-enyedi Bethlen-főtanoda	4	5	1	5	2	6	4	4	—	48	77	203	24	352	4	A theol. tanárok közül hárman a gymn.-ban is tanítanak. A gymn. tanárok egy része tanít egyszermind a tanító-képezdében, melynek igazgatóját szintén egy gymn. tanár pótolja, üresedésben lévén a képezdei igazgatói állomás.
Kolozsvári főtanoda	3	—	—	8	3	6	1	4	4	40	40	145	32	257	8	Egy gondnoki hely üres.
M.-vásárhelyi főtanoda	3	—	—	6	—	4	5	3	1	41	29	151	58	279	9	Egy gondnoki és egy r. tanári szék üres.
Sz.-udvarhelyi főtanoda	3	—	—	5	2	4	3	4	—	27	36	47	23	133	4	Egy gondnoki szék üres.
Zilahai főtanoda	5	—	—	3	2	—	5	4	—	14	22	8	6	50	1	{ A rovatokban kitett tanérok a főgymn. V—VIII és az elemi iskola 4 osztályában működnek, vizsik azon felül az algymnasiumot helyettesítő polgári iskola igazgatóságát és ugyanabban a latin nyelv tanítását.
Szászvárosi Kun-tanoda	3	—	—	2	2	3	3	4	—	15	17	35	16	83	1	
S.-székelyi Györgyi Székely Mikó-tanoda	8	—	—	—	—	5	6	1	—	27	21	96	48	192	2	Miután az egyetlen rendes tanári szék Vajna Sándor eltávazása következtében megürült, a gondnokság az intézet vezetését ideiglenesen, felsőbb jóváhagyás mellett, a tanítói kar két legidősb tagjára bízta.
Összesen :	29	5	1	29	11	28	27	24	5	212	242	685	207	1346	29	

Ezek szerint megvizsgáltatott és osztályoztatott a 7 gymnasiumban összesen 1346 tanuló, kiknek 15.75 % kitűnő; 17.97 % -a jeles; 50.89 % -a elsőrendű és 15.37 másodrendű. Különösen a Bethlen-főtanodában megvizsgált gymnasiumi tanulók 13.63 % -a kitűnő, 6.82 % -a másodrendű; Kolozsvárt 15.56 % -a kitűnő, 12.84 % -a 2-od r., Maros-Vásárhelyt 14.69 % -a kitűnő, 20.78 % -ra 2-od r., Sz.-Udvarhelyt 20.3 % -a kitűnő, 17.29 % -a 2-od r., Zilahon 28 % -a kitűnő, 12 % -a 2-od r., Szászvárosban 18.07 % -a kitűnő, 19.27 % -a 2-od r., és Sepső-Szt.-Györgyön 14.06 % -a kitűnő, 25 % -a 2-od r.

Didaktikai tekintetben meg kell jegyezni, hogy Enyedén az I-ső osztály (párhuzamos 2 osztály) 91 növendéke közül megbukott 8; a II-ik osztály (szintén párhuzamos két osztály) 89 növendéke közül szintén csak 8; a III-ik osztályban 41 közül 3; a IV-ik osztályban 37 közül 4. Alig hihető, hogy ezen osztályok növendékeinek nagy része saját jövője kockáztatása nélkül vitetett fel. Megtörténik ugyan olykor, hogy egy egész osztály megfelel az eléje szabott igényeknek, sőt egyesekkel rengkívüli eredményeket mutathat fel a tanító, de az is igaz, hogy állandó engedékenység az alapvető tanításban legyőzhetetlen akadályokat gördít a

felsőbb fokú tanítás elé és ha a tanárok a felsőbb osztályok ügyét — a mint kell — komolyan veszik, azokban a tanulói létszám rögtön csökkenését vonja maga után. Az enyedi főtanoda mindig népesebb volt a kolozsvárnál és a maros-vásárhelyinél és mégis Kolozsvár 10 év alatt 243 ifjút, Maros-Vásárhely 278 ifjút bocsátott ki érettségi bizonyítvánnyal, míg Enyed ugyanazon idő alatt csak 182-öt.

E száma veendő tények alapján, de paedagogiai és társadalmi tekintetből is óhajtanám, hogy a n.-enyedi tanító-testület az algymnasiumi osztályokra szigorubb mértéket alkalmazzon a tanulmányi előmenetel megítélésében.

(Folytatása következik.)

Az áll. igazgató-tanács r. gyűléséből.

Kolozsvár, június 30.

Jelen vannak: főt. Nagy Péterelnök, br. Bánffy Dániel, dr. Jonei Victor ig. tanácsosok; Parádi Kálmán t. ü. e., Bodor Antal titkár, Balogh György ügyvéd.

Az ülésen kívül ellátott ügyek bejelentetvén, tudomásul vétetnek.

Titkár kérésére a folyó évi egyhk. közgyűlésnek a n.-enyedi ta-

noda vagyoni ügyeire vonatkozó 41, 54 és 62 jk. sz. a. kelt határozatai kiadványoztatnak, a kebli megvizsgálás nélkül felküldött számadások a kebli vizsgálat megejtése végett leküldetnek.

Kovács Gyula, Tatár Sándor, Kiss Károly és Szabó Ferencz kezelő személyeknek a gondnokság által felküldött számadásai áttétettek a számvevőhöz.

A tanoda előjárósága felhivatott a főtanoda jószágai haszonbérbe adására vonatkozó szerződévényeknek (a miriszlói jószágra vonatkozó kivételével) megerősítés végett leendő felküldésére, a téglacserépgyár és fűrészmalom haszonbérbe adása végett új árverezés megtartására.

A n.-enyedi főtanoda elveszettnek látszó tőkéiről felküldött kimutatás véleményes jelentéstétel végett br. Bánffy Dániel, dr. Jenei Victor és Balogh Gy. ügyvéd személyökben kinevezett bizottsághoz tétetett át.

Bokros Elek ügyvéd az enyedi főtanodának az angol bank részvényekben elhelyezett tőkéje és lejárt kamataifelvétele végett néhai gr. Mikó Imre örökösei által kiállított meghatalmazványt beadta és ezen pénz felvételére közreműködését felajánlotta. A meghatalmazvány áttétetett nevezett ügyvédhez, felkérve, a pénz felvétele végett, a további lépések megtételére.

A vámos gál-falvi egyházközség felekezeti iskolája megszüntetése, tekintve hogy sem nemzetiségi, sem felekezeti veszély fenn nem forog, és szegénysége miatt iskoláját szabályszerűen be nem rendezheti, megengedtetett. 309 forint iskolai tőkéjének törvényes kamata az énekvezér részére engedélyeztetik, a községi iskolában a vallásos ének tanításáért.

Gyárfás Albert bukaresti pap, felküldvén Tomka Károly pitesti volt pap részére utalványozott 100 frt kézbesítéséről szóló nyugtát, felterjesztő értesítettik, hogy az összeg Tomka Károly részére nem fizetés-pótlékkul adatott és így a nyugta szabálytalanul állított ki.

A m. k. vallás- és közoktatási miniszter ur tudatja, hogy a moldva-oláhországi missionáriusi papi irományok és pecsét Tomka Károlytól áttétetvén, a consularus által őrzeménybe vétettek. A kölcsönös követelésekre nézve úgy azon egyházközség, mint panaszlók — a megkísérlett béke mitsem eredményezvén — per útjára utasítottak. Az egyházközség utasított a követelések felhajtása tekintetéből per utján felépésre.

r. t.

IRODALMI SZEMLE.

Bírálati észrevételek két elterjedt tankönyvre*)

Azon megtisztelő megbízásnak, hogy bírálati észrevételeimet tegyem meg Névy László: „Az írás-művek elméle-

*) E bírálat az ig. tanács egyik ülésében lön bemutatva. A tankönyvek közös megállapítása ezentul a tanári értekezlet által hasonló bírálatok és a tanügyi előadó ezekre alapított véleménye alapján fog megtörténni.

te“ és Torkos László „Költészettana“ cz. tankönyvekre, sietek, erőmhöz és képességemhez képest, megfelelni. A méltóságos ig. tanács leiratában kérdés alakjában fölvetett szempontok: tanrendszerünk keretébe illők-e, a tudomány színvonalán állnak-e, s vannak és minő hiányok említett könyvekben, didaktikai vagy neveléstani szempontokból, fognak irányadók lenni bírálatom folyamán. E szempontokat annyival inkább vehetem kiindulásul, mert ezeket helyeseknek és gyakorlatiaknak tartok magam is.

Ha szervezeti javaslatunkban a felsőbb irány tanításánál letett elveket vesszük tekintetbe, Névy „Írás-művek elmélete“ meglepően alkalmas és fejlettebb irány, tartalmasabb kidolgozása, behatóbb kutatásra serkentő tömörsége, magyarosabb nyelve méltán kiszoríthatá Szvorényi „Ékes szólistánát“; de épen nem mondható, hogy a tananyag beosztása és kezelése, a módszeres eljárás, szabatos egyszerűség, határozott vonásokkal, szemléltető világossággal, biztosan elemző és jellemző előadási mód tekintetében oly haladást mutatna, melyet óhajtanék. Ugyanis az írás-művek tárgyalásánál csaknem kizárólagosan a levezető módot követi; meghatározásból indul ki és azután hozza le az előre megadott fogalomból azon vonásokat, melyek a fogalomban adott tömött képet szemléltetőbbé teszik. Holott igen könnyen alkalmazhatja vala a rávezető eljárást. Például az epikánál a meséből, a mondából, a regét, a hitmondát; a mondák csoportjából a világnézet mibenlétét és a világnézetet visszatükröző eposzt genetikai egymásutánban hozhatta volna ki. A románcz és balladánál ezt már sikeresen alkalmazá és csakugyan e két érdekes költészeti faj ismertetése kitűnő is. Nem félek én attól, hogy tudománytalanná válik az írás-művek elmélete, ha élő képét ültetem át minden jellemzetes vonásával valamely irány-fajnak a növendék lelkében. Természetesen mind az eposz, mind a lyra, mind a drámánál a genetikai fejtegetés előrebocsátása után az alsóbb fajok önként fogalmakká különülnek és e fogalmak szabatos meghatározásokba öntendők. Mert Névy könyve még azon irányt követi az írásművek tárgyalásában és azok megértéséhez vezető előismeretek közlésében, melyet szervezeti javaslatunk: ugyanis az alsóbb irány tanítását követi az ékesszólást; tehát az irány szónokias szépsége, bája, költői zengzetességéről szóló tan. De nem tartom épen szerencsésnek a retorika és költészet ily sajátos egybekapcsolását. Látszik Quintilánus hatása, kinek szónoklattana a költészetben előforduló ékességet is mintegy felöleli; de a költészet annyira külön művészet, saját törvényekkel, eljárással, alkatelemekkel bíró művészet, hogy még ugyan megkülönböztetendők a szónokias szépségek a költészeti szépségtől. Ovidiusnak épen nem válik dicséretére, hogy szónokias irány van. Aztán mily ür van az alsóbb és felsőbb irány közti. A mondatban, a közéletben előforduló irány-fajok után rögtön áttér rendszerünk az ékesszólástani elvei szerint az irány szépségeire. Ujra a lehozó eljárás. Megmondjuk, mi az alakzat, aztán szónoklatból, költészetből hozunk rá példát. De a növendék gondolkodó képessége, de kívált kife-

Folytatás a mellékleten.

Melléklet az „Erd. Prot. Közlöny“ 27-ik számához.

jezési készsége, mely legbiztosabb mérője világos gondolkodásának, fejlesztetett-e oly fokra, hogy a legkitűnőbb termékek, classicus tartalommal tündöklő művek rá tegyenek, a szótlán bámulás mellett, reproductiv hatást? A nagy írók fenséges gondolatai elkészítetlen talajba hullnak. Holott legfontosabb dolog a nyelv és irány tanítása segélyével a különböző tudományok hatása alatt fejlődő öntudatot az irány-képesség kifejtése által megszilárdítani, mintegy biztosítani. Mi kellene? Rendszerintől eltérőleg ítéletek, következtetések, okkötések rá- és levezetések gyakorlatába folytonos iratás és dolgoztatás által a tanulók eszméleti köréhez mérten úgy belevinni, mint a számtan négy vagy hat alapművelete, hogy a felsőbb mennyiségtani oktatás alapját jól megveszük. Ezért üdvözlölni lehet a kormány tantervét, mely a szerkezettan lehető eredményes tanítására oly nagy súlyt fektet, hogy egy egész év tantárgyává teszi és pedig az öntudatra nyiladó, zsendülő korszak kezdetévé: az V. középosztály tantárgyává. Névy ki is dolgozta a kormány terve szerint és pedig derekasan Stiliztikáját, melynek 2-ik kötete a régebben kidolgozott és tanrendszerünk elveinek megfelelőbb írásművek elméletéből nagyon sok részletet feldolgoz, úgy, hogy a VI osztály tantárgyát képező költészet és szónoklattan, melyek mind egy könyvben foglalnak most helyet, új kidolgozásra várnak.

A mi Névy művében módszertani szempontból hibás, hogy t. i. a költészet nem egész külön egészet alkotó tananyag gyanánt van feldolgozva, hogy a szónoklattan éppen nem öleli fel azt, mit okvetetlenül föl kell vala ölelnie: a szónoki nyelv sajátosságait, de módszeres kidolgozással, nem untalan hivatkozva az egész más szempontból és czéllal már egyszer tárgyalt részletekre: az éppen tanrendszerünkben felöltő hézagoknak frappans bizonyítékául hozható föl. A költészet szép irálya más, mint a szónoklaté. Az irány az ember, hányszor mondták el már; de iránytan íróink mégis mellőzik a legszemléltetőbb eljárást: az emberi szellem különböző iránya működésével hozni szerves kapcsolatba a különböző irány-fajokat. Például egy óda költő hangulatáról genetici uton hozhatná ki azon merész nyelv jellemzőes vonásait, mely a gondolattal egyszerre születik. Mert Pallas Athene, a költői nyelv: az ihletett pillanatban fegyveresen születik meg egyszerre a gondolattal. Még inkább a drámai nyelv, melynek szaggatottsága, homályos, elfojtott fölkiáltásokkal félbeszakított folyása a drámai küzdelem föltartozhatatlan, végzetes sietésének megfelel. Mindez az illető helyen megtalálható akadémikus fejtegetés kíséretében Névy-nél, de eleven kép helyett mindig graue Theorie-vá lesz a költészetéről szóló tan. A szép érzék fejlesztését nagyon gátolja az untalan meghatározás. A növendék lelkét megtömjük schemákkal, midőn a természettudományok az élő természetet szemléltetik. De hát a költészet világa nem az emberi szellem véget nem ismerő és a természetben kifejezést kereső oldalát tárja elének? Miért a ruhát határozzuk meg, melybe föl kell a költői gondolatnak öl-

töznie, mikor magát a gondolatot magyarázhatnók meg, mely a szép ruhát ölti föl? Mondom, Névy könyve jelen beosztásában; Irálytan, egyszerű és szép irány; költészet, szónoklattan tantervünkbe éppen beillik; de tantervünk nem felel meg az iránytan által kitűzött czél természetes követelményének. Az irány-képesség fejlesztése a gondolkodó tehetség ébresztésével és irányzatával szoros egybefüggésben van; a lucidus ordo iránti élénk érzék fejlesztése, a magyar irodalmi oktatásra vezető megismeretése a különböző irány-nemekben legkiválóbb termékeknek; a legjellemzetesebbek elemzése és az aesthetikai főbb elvek rávezető észlelhetése volna az elérendő czél, de nem a széptan fejlett álláspontjáról minden irány fajnak elvont szabványban öltöztetett meghatározása, a bírálati szellem ébresztése legkiválóbb íróinkkal szemben is a valódi szép művek kritikai schemák keresése által meg nem rontott élvezése helyett. Mondják, hogy grün ist nur des Lebens Baum; biz így van a tudomány is. Névy könyvében, kivált a költészeti részben, ez a főgyengeség. De hozzak föl egy pár példát meghatározásaiból, hogy állításaimat igazoljam. P. o. „Az alanyi költészet tárgya az érzelmi és gondolati elem, melyek különvállva vagy egymást teljesen áthatva a költő emelkedettebb hangulatából rhythmicus formában ömlenek ki.“ Nem természetesebb lesz vala beszélni előbb a lyrai hangulatról és ebből hozni ki a lyrai költészet tárgyáról a fentebbi igen szép, de elvont meghatározást. Aztán ha már meghatározunk, meghatározandóval ne határozzunk. A hangulatból rhythmicusan kifolyó érzelmi és gondolati elem teszi-e világossá voltaképen azt, hogy mi a lyrai érzés, mi a lyrai gondolat? Persze e két szónak benne kell lenni, mert értelmi és érzelmi és ódai költeményekről beszél, tehát a fentebbi meghatározásban beletömi mindezt. De hát egy humoros költeményben hol az emelkedett hangulat, melyből kifoly az érzelmi és gondolati elem? Éppen ez a gyenge oldala a levezető eljárásnak, hogy mindjárt kilendüléskor egy oly tömött, szabatos meghatározást ad, melyben az egyes szavak jelentését csak az egész nem megismerése után érti meg a tanuló. Ugyan e fejezetben mondja továbbá, hogy az alanyi költészet a költő énjéből indul ki, mely önmagából teremti újra a világot, s a jelen pillanatban századokat tüntet föl. Mily sokat mondó, de ki nem fejtett gondolat! Az ilyen gondolat czéltévesztett: nem ébreszt gondolkodást, de terheli azt; utját állja a netán ébredhető gondolatoknak; mert a fiatal lélek úgy is hajlik a hangzatos szavakban burkolt ködkepek iránti rajongásra. Szóval megtömi a lelket, mely realitást lát a természettudomány vezetése mellett; hát a költészet nem magasabb valóság-e? De melyik tanuló érti meg Névy okoskodásait, mikor beszél a lyra és zene közti rokonságról? Polemizálva (elégg helytelenül) azon költészet tanárokkal, kik nem vonnak kellő határvonalat e lyra és zene közt, mondja: „ez állítás csak akkor volna helyes, ha a sejtelmesség a száraz való, szögletesség, prózai ma-

gyarázat s több efféle költőietlen elem kizárásában áll; de ama kifejezések könnyen arra is magyarázhatók, hogy a dal borongó homályban repkedjen, reszkető accordokat hallasson, s az egészen ki nem fejezett eszmék által inkább a zenei hangulat holdsugáros aetherébe emeljen bennünket. Idéztem e hosszú mondatot, hogy kimutassam a kifejezések azon igazán holdsugáros aetherben röpkedő, reszkető accordokat hallató muzsikáját, melylyel író elhitei velünk, hogy mond valamit. E szempontot, mire egy V. vagy VI. osztályos előtt megpendíteni?

De hát mikor meghatározza, hogy mi a regényes. Holott a regényest nem kell ám meghatározni, de kell azon világnézetéről beszélni, melynek a regényes irány egyik kifolyása volt. Hiszen a történelmet az V. osztályos tanulta, abból, ha jellemző példákat hoz föl a lovagkorból; tovább fűzve a XVI-ik századbéli regényekről tesz említést, megközelíti a célt, hogy a regényes fogalmát adja át a növendéknek. De azt mondani, hogy a regényesség a költő világnézetében és előadásmódjában is áll, mely szerint ő az eseményekben az epikai végzettség általános érvényessége mellett az egyent, a jellemet, a belső indokokat feltüntetve az elvont eszméket valárd alapon igazolja, adja az illető világképét. Ezt felfogni egy éveken át bölcsészeti fejtegetések által a bölcsészeti kifejezésekhez szokott lélek képes. Hát mikor azt mondja a vig regényről, hogy a komikus személyek helyzeteiben, tetteiben a mindennapiság veszélyeit tünteti föl stb. Mindennap is földön csuszhat, de veszélyektől aligha tart. Phaetoni vágyak szoktak végzetesen végződni. Mikor beszél a lyrai hangulatról, azt mondja, hogy minden külhatás rögtön alárendeli magát azon hatalomnak, mely a genius „én“-jéből minden tárgyon villanyszerűen átsugárzik. Mi sugárzik át? Az a hatalom, mely a genius én-jéből, tehát az én én-jéből ered. Minő gallimathiasz! Hiszen a tanuló e szavakat ha betanulta, mért írjon le egy sort is; képes lesz eily iránylyal írni? Ha utánozza, még rosszabb. És ez így van mindvégig. Még a dráma van legérthetőbb és legvilágosabb alakban tárgyalva. De hiányzik egy dráma rövid elemzése. Nem kell ám mindent a tanárra bízni. Jó ha a tankönyv is mutat be valamit meghatározásai, fejtegetései beigazolására, plasticus szemléltethetőségére. Névy könyvének első fele sokkal jobb. Példái kitűnők. Látszik, hogy szépérzéke erős és élénk, de a széptani fogalmak halmaza még a tanítót is kifárasztja, ki megkísérte Névy művét tanítani, hát még a növendéket? A szónoklattanban a nemi tárgyalást, dicsérő tárgyalást, mondat és példatárgyalást, szóval az u. n. kisebb beszédek nem tettem volna csak jegyzetbe, de tüzetes tárgyalás alá vettem volna. Egyébiránt ha Névy stilistikája II. részét az V. osztályba illeszthetnők be, ha ugyan tanrendszerünk engedné, akkor a szónoklattan jelen alakjában nem használható, de vagy kézírattal pótolandó, vagy érdemes volna egyet kidolgozni. Reformatus egyházunk a szónoklat fegyverével hódított; a reformatus iskolák szelleme mindig a dialektikus élről volt ismeretes; a klasszikus szónoklatok átdolgozása rendkívül fejleszti a szónoklat iránti

érzék, de a szónoklat varázsa még nem veszett el a szigorú tények jelen korában sem. Apáczai logikája végén a tudományok közt a legdicsőbbnek mutatja fel, érdemes volna részletesebb alakban kidolgozni, a szónoklattan. Azonban a mi Névyben, Szvorényiben van, az mind jó. A szónoklattanban Névy irálya tiszta, világos. De az egész sietett munka. Legalább reám azt a hatást gyakorolta. Mindent egybefoglalva: Névy művét tankönyvül ajánlom, de az illető tanár a módszertani rendet fordítaná inductivra, toldaná meg az egyes költészeti fajokról szóló fejezeteket a költői kedély és képzelem állapotát feltüntető genetikai fejtegetéssel; olvastasson előbb és azután hozza le a meghatározást. A főbb nemeknél a meghatározás mellőzhetetlen; de a kisebb fajoknál a különbségek tüntetendők ki, de nem mindig chablon-szerű meghatározásba kell kezdeni. Ezt már csak az előadás elevenítése szempontjából is ajánlom. Kihagyni minden olyan részletet, mely a tudomány vitás kérdése; kihagyni mindent, minek előleges ismeretével a növendék nem bír. Még meg kívánom jegyezni, hogy az irány fajokról szólani (plastikai, festői, zenei stb.) külön a költészeti nemektől (lyrai, eposz stb.) helytelen, holott ép a lyra kapcsán beszélhetne a zenei, az eposznál a plasztikai és festői, a drámánál a szenvedő irányról. Szóval az egész könyvben hasznos és odavaló dolog van csaknem mindenütt, de a lucidus ordo hiányzik és abban szenved, mitől óv Horatius: Brevis esse laboro, obscurus fio.

(Vége következik.)

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HIREK.

Kolozsvár, 1878 jul. 5.

Az előfizetési összegek haladéktalan beküldését annyival is inkább kérjük, mert ellenkező esetben nem kezeshetünk arról, hogy kellő számú példányokkal szolgálhatunk.

A kiadó hivatal.

— Helybeli ev. ref. tanodánkban is lefolytak az évi közvizsgálatok s a tanodai év ünnepélyes bezárása Jancsó Lajos igazgatótanárlapunk mai számának élén álló magvas és fenkölt szellemben tartott beszéde mellett megtörtént a múlt hó 29-én. Alkalmunk levén a vizsgálatokon jelen lenni, csak dicsérettel emlékezhetünk meg azon minden csillogást, felületes hatást kerülő szellemről, melyet e vizsgák alkalmával észleltünk. Utóbbi időkben a latin nyelv elemi oktatása, a magyarnyelv szakszerű kezelése, a számtan egyöntetű oktatása érezhetőn egyensúlyozó azon kiváló eredményt, melyet — valljuk be az igazat — a realismeretek oktatása körül viltak ki a derék és buzgó szakőrök. Kifogás alá eshetnek az ifjúságnak — azt hisszük — más tanodáknál is észlelhető idegenkedése a klasszikus nyelvek iránt és főleg azon sajnos jelenség, hogy az önképző munkásság, mely pedig a nevelés és oktatás termelő hatásának

egyik legbiztosabb fokmérője, csekélyebb mérvű, mint kellene. Az irodalmi irány elsajátítása, nyelvünk ereje és szingzagsága minél behatőbb bírása nélkül a tudomány sem nyerhet nemzetileg lendületet, vagy nem forrhat egybe nemzetünk szellemi életével. Az önképzőkörök nem markolván igen sokat, de szorítván eleget, e hiányon könnyíthetnek. Azon szabatoság a feleletekben, melyeket egy első közép- osztályos latin-elemzésénél tapasztalánk: nagyon is érezhetően hiányzik felsőbb osztályos növendékeink előadásánál. De a tudományos szellem tekintetében tanodánk határozott lendületet vőn. A külső csiny és tisztaság, az erkölcsi fe gyelmezettség és szerény magaviselet meglepő összhangja jótékonyan hat báikire, ki ez intézettel érintkezik. Állandó és szakerők alkalmazása az egész közóptanodában biztosítja az intézet szellemi gyarapodását, a mit adjon Isten.

— A helybeli ag. evangelikus templom f. hó 2-án a kegyeletes hála és elismerés ritka szép ünnepély- nek volt színhelye. Schuster Károlyt, a luth. leány- iskolának 30 év óta lankadatlan buzgalmu s közszeretnek örvendő agg tanitóját, a jó öreg „Schuster bácsit“ e test- vér-egyházközség megérdemlett kitüntetésben részesíté. A tiszteletére rendezett templomi ünnepélyen Mada i János luth. első pap és dr. Martin Lajos egyetemi tanár id- vezlék meleg szavakban az ősz jubilánst. Majd fölhangzott a polgári dalegyet hálaadó éneke s végül az iskola 8 nö- vendéke nyújtá át, ezüst tálczán, a derék tanító hálás ta- nitványainak, nagyszámu tisztelőinek kegyeletes adomá- nyát. A jó öreg könnyes szemekkel, rebegő ajakkal s a há- la érzelméről csordulatig megtelt szívvél köszönte meg a szép kitüntetést.

— A helybeli Fröbelintézet értesítése az 1877— 78-iki tanévről beküldetett szerkesztőségünkhez. Adataiból örömmel győződünk meg arról hogy ez intézet, mely gyer- mekkertet, elemi iskolát s gyermekkertésznő képezdét egye- sit magában, a legszebb virágzásnak örvendő. Az intézet az elmúlt tanévben is Paal Ferencz, a helybeli tanítóképzde derékigazgatója által vezetett, kifogástalan szakértelemmel és ügybuzgalommal. Mellette a képezdében Benedek Samu, Gazsi József, Parádi Kálmán, Stöger Béla, Pataki Ferencz és Löv Leontin tanítottak, s hogy mily kiváló si- kerrel, alkalma volt megítélni a közvizsgákon megjelent di- szes közönségnek. Az elemi iskola és gyermekkert élén Pataki Ferencz, Löv Leontin s Ajtai Róza állanak s feladatukat a szülők s az igazgatóság teljes meglegedésére oldották meg. Az intézet virágzását különben eléggé ta- nusítják az értesítés következő adatai is: Összesen járt a gyermekkertbe és az elemi iskolába 123 gyermek, és pedig 63 fiu és 60 leány; időközben kilépett 17, levonatott a létszámból mindössze 17; jelenlegi létszám 106. Tandij fizettetett 97 gyermekért; teljes tandijmentességet élvezett 15, féltandijmentességet 11. Korra nézve volt a beírás alkal- mával 4 három éves, 17 négy éves, 42 öt éves, 18 hat éves, 20 hét éves, 18 nyolcz éves, 17 kilencz éves, 4 tíz éves, 2 tizenegy éves, 1 tizenhárom éves. A helyben szü- löttek száma 90, más községben szülöttek száma 33. Anya-

nyelvre nézve volt 123 magyar. Vallásra nézve volt 46 róm. kath., 42 reformatus, 26 izraelita, 6 evangelikus, 2 g. kath. 1 unitárius. Megjegyezzük végül, hogy e tanév azért is emlékezetes, mert az intézet vagyoni kérdései is megol- dásra jutottak s így az intézet jövőndő fenállása teljesen biztosítva lön. Ugyanis a b. városi gyermekkert-társulat, mint az intézet alapítója s tulajdonosa s Kolozsvár városa között, a kormány által is helybenhagyott kétoldalu egyesség jött létre, mely szerint egyfelől a város magára vállalta a társulat passiváit (19.000 frt) s kötelezte magát arra, hogy a társulat által kibocsátott s elhelyezett részvényeket kisorsolja s így amortisálja; másfelől a társulat, a várossal szemben, lemondott a kibocsátott részvényeknek a város ál- tal szerződésileg 30 évre biztosított kamata iránti jogigé- nyéről, összesen 36,000 frtről s egyszersmind kötelezte ma- gát arra, hogy a terhek törlesztése után az intézet épüle- teit, összes felszerelvényeivel együtt s így a társulatunk 35—40,000 frt értékű activáját a város tulajdonába átbo- csátja, azon egyetlen kikötéssel, hogy az épület tanügyi czé- lokra használtassék.

— Farkas József budapesti hittanár, a „Prot. egy- házi és iskolai lap“ eddigi főmunkatársa, f. hó 1-től kezdve a szerkesztőségtől megvált. Sokoldalú képessége, gya- korlott tolla kiváló mértékben emelték e testvérlap értékét s felette kár volna sokáig nélkülözni.

— Aigner Lajos, e buzgó irodalombarát ismét újabb jelét adta vállalkozási buzgalmanak. Nem régmegindított ugyanis egy vállalatot, mely „Nemzeti könyvtár“ czim alatt a nevezetesebb magyar írók munkáit tartalmazza. Hogy e törekvés eléggé helyes és dicsérendő, bizonyítja e füzetek nagy kelendősége. E ke- lendőséget különben előmozdítja a füzetek olcsósága is (egy 4—6 ives füzet ára 30 kr.) A kiadó azon kedvezményt nyújtja azoknak, a kik tíz füzet árát hozzá előre beküldik, hogy a füzeteket bérmentve küldi meg. A közlésre szánt művek közül megemlítjük: a Bacsnai, Berzsenyi, Csokonai, Dayka, Horváth A., Kármán, Kiss, Kisfaludi Sándor, és Károly, Kölcsey, Mikes, Ráday, Vajda, Vitkovics és Zrínyi M. műveit. Ajánljuk e vállalatot olvasóink figyelmébe.

A főtiszt. püspök úr a következő körözwé- nyeket bocsátotta ki:

Köröztetnek:

771—1878. Seps i egyházmegyénkben a besenyői kántor-tanító állomás. Fizetése 47 kalongya rozs, 47 kal. zab, 14 tereh tüzi fa. 4 frt 70 kr oszpora, tandij minden tanulótl 1 frt, 18 véka férő szántó haszonélvezete. Tisz- tességes lakás gazdasági épületekkel. Pályázati hatá r- nap július vége. Folyamodványok esperes t. t. Csizsér Gábor áához Egerpatakra (u. p. N.-Borosnyó) küldendők.

772—1876. Gy.-fehérvári e. megyénkben a gy.- fehérvári lelkészi állomás. Jövedelme 557 frt 56 kr tízed kárpótlás az egyház pénztárából 570 frt 77 kr; 105 rt kegyhagyomány kamatja melyért azonban mind a hat-

szori úrvacsoraozítás alkalmával kenyeret és bort adni köteles; can. portio, 22 hold szántó, 3 hold kaszáló, 1 h. 1088⁰ szőlő, 16 h. legelő; uri lakás, melléképületekkel s kerttel; a czinterem és terményeinek használatát, stola. Pályázati határnap július vége. Folyamodványok esperes t. t. Elekes György aához Magyar-Igenbe küldendők.

776—1878. Görgényi e. megyénkben a bölcsényi kántor-tanítói állomás. Fizetése 16 kalongya és 77 véka zab, 46 szekér fa, 3 frt 10 kr garaspénz, 6 sing vászon; 3 hold 615⁰ első-, 1564⁰ második oszt. szántó, 2 hold 1570⁰ I. oszt. kaszáló, melyeknek nagyobb részét megmivelik és betakarítják az egyháztagek; mives napi harangozásért a kalongyások 5 kéve, a vékások 4 kupa gabonát fizetnek, tandij minden tanulótl (101) 42 kr, jó lakás, gazdasági épületekkel s terjedelmes kerttel. Pályázati határnap július vége. Folyamodványok esperes t. t. Benkő János aához M.-Péterlakára (u. p. Sz.-Régen) küldendők.

796—1878. Sz.-szolnoki e. megyénkben a avölcsői papi állomás. Jövedelme: minden bérfizető (70—75)

fizet 2 véka kétszeres buzát vagy töröküzát, kinek szőlője van egy veder mustot vagy 16 kr borpénzt, félbéreseket ezeknek felét, özvegy asszonyok 3—3 sing vásznat; 20 szekér fa, a czinterem és temető füve; 2 köblősszántót és 3 boglyás kaszálót megmivelnek s betakarítanak az egyhtagek; az ujlaki leányegyházban minden bérfizetőtl (6) 3 véka gabona, 12 hold szántó, 4 hold rét; a vicsai határon 12 hold szántó és egy hold rét, Ujlakon egy vékás, Vicsán 5 kupás férő hely, fél hold szilvás, 4 frt és 30 gyalog napszám; stola.

b) a szeéeri kántor-tanítói állomás. Fizetése 110—120 véka gabona, 50—56 veder bor, 15 szekér fa, 12 vékás can. portio, 20—30 frtot jövedelmező gyümölcsös, tandij minden minden tankötelestől 50 kr, és egy csirke, jó lakás. Pályázati határnap mindkettőre július vége. Folyamodványok esperes t. t. Szabó Pál aához Diószadra (u. p. Sz.-Szentkirály) küldendők.

Hirdetés.

Épen most jelent meg és kapható

STEIN JÁNOS

könyvkereskedésében Kolozsvárt:

Népszerű egyházi beszédek. Irta Bartók János 1 frt 40 kr.

Templomi imák. Vasárnapokra, innepekre s más alkalmakra. Köz isen-tisztelet használatát készítette Bozsodi József. Második kiadás. Dicsköetésben 2 frt.

Halotti emlékbeszédek (orációk) néhány utófohászszal. Irta Tompa Mihály. 1 frt. 60 kr.

Egyház szertar ísi beszédek. Készítette Révész Bálint, kötve 2 frt 40 kr.

Egyházi beszédek különféle alkalmakra. Irta Könyves Toth Kálmán. 1 frt 40 kr.

Kálvin élete és a kalvinizmus. Emléklül a nagy reformátor halála évének háromszázados fordulátára írta Révész Imre. Kálvin aczélmetszetü arczképével. 2 frt.

Halotti imák. Községes esetekre és alkalmakra. Irta Szász Károly. Kötve 2 frt.

Székács József összegyűjtött egyházi beszédei. Első kötet 3 frt.

Lukács Ödön. Községes egyházi beszédek. 1 frt.

— — Egyházi beszédek templomi és temetési használatra. 1 frt 80 kr

Dr. Kolozsvári Sándor. Az erdélyi ev. ref. egyházkerület egyház-joga. 3 frt.

Kovács József. Husz ünnepi és alkalmi prédikáció. 1 frt.

Ferencz József. Unitárius isteni tisztelet, melyet október 21-én 1876. Budapesten az ágostai hitvallású főgymnasium nagytermében tartott. 30 kr.

Fábián Mihály. Az Isten országa az evangéliumi példázatok szerint egyházi beszédekben. 1 frt 80 kr.

Dr. Heiszler József. Halotti egyházi beszédek. 1 frt 60 kr.

Gyöngyösi Sámuel. Magyar protestans egyházi szónoklatok. Ünnepi alkalmi, községes és gyász-esetekre. Első kötet 1 frt 80 kr. Második kötet 1 frt 80 kr.

Dr. Kovács Ödön. A vallás bölcészet kézikönyve. Első kötet: A vallás mint tünemény, vagy a vallások története. 3 frt.

Kozma Mihály. Temetési alapigék az ó és új testamentomból összeszedve. 1 frt.

Mitrovics Gyula. Egyháziatlanság és üres templomok. Egyháztársadalmi elmélkedés. 50 kr.

Szilágyi János. Egyházi beszédek. Első kötet 1 frt 60 kr. Második kötet 2 frt.

Ó testamentomi apokrifus könyvek. Az eredetiből, görögből fordította Kámory Sámuel. 1 frt.

Könyves Toth Kálmán. A koporsónál. Községes és alkalmi halotti imák. Kötve 2 frt 40 kr.

Herczeg Sándor. A földrriz elemei és a magyar királyság s az osztrák császári tartományok földrajza. Bővebb tekintettel az erdélyi részre. Az I. II. és III. osztályu népiskolák számára. Hatodik és az új beosztási közigazgatáshoz alkalmazott Kiadás. Kötve 20 kr.

Egyházi beszédek. Irta Fejes István. 2 füzet. Ára 4 frt.

Az öskeresztyénség történelme. Irta dr. Baur Ferdinánd Ch. Fordította Dózsa Dénes és Fesko Lajos 3 frt.

Köznapi imák négy hétre templomi használatul. Irta Filep Mihály. Csinos bőrkötésben 2 frt.

Megjelenik
minden vasárnap

Szerkesztőségi szállás.

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi részét illető
közlemények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Kiadó-hivatal:

Stein János könyvkereskedése, hová az előfizetési-pénzek legcélszerűbben postautalvánnyal küldendők.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3 frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Egyházunk vezérfőfiaihoz! (J. V.) — Igazgató tanácsai jelentés az 1877—78-diki évről. (Felolvasatott az 1878-iki egyházkerületi közgyűlésen.) (Vége.) — Az új-testamentum legújabb magyar átdolgozása. Milárd Elek. — A Bethlen-főtanoda vagyoni ügyeire vonatkozólag a múlt évről szóló ig. tanácsai jelentés. — Parádi Kálmán egyházkerületi tanügyi referens évi jelentése. (Folyt.) — Irodalmi szemle: Bírálati észrevételek két elterjedt tankönyvre. (Vége.) — Tárca: J. J. Rousseau. (Évszázados ünnepélye alkalmából.) II. — Egyházi és iskolai hírek. — A kiadó hirdetése.

Egyházunk vezérfőfiaihoz !

Kolozsvár, 1878 júl. 11.

(J. V.) Boldogult gróf Mikó Imre végnapjaiban 6000 frtot hagyományozott az erdélyi ref. egyházkerület házi-pénztárának megalapítására. És midőn rendelkezését megtevé, a haldoklónak jövőbe látó tekintetével szólt egyházkerületünk püspökéhez: „ha ezt nem teljesítjük, elveszünk!”

Nem hisszük, hogy legyen anyaszentegyházunknak egyetlen gondolkozó tagja, ki e szavak súlyát s a bennök rejlő igazságot ne érezné — ne értené. Hisz mindnyájan tudjuk, hogy papjaink és tanítóink nagyobb része földhöz ragadt szegény; tudjuk, hogy a papi és tanítói özvegyek és árvák, a föld legelhagyottabb árvái; tudjuk, hogy népiskoláinkat sok helyütt, a hol úgy vallási, mint nemzetiségi érdekeknél fogva multhatatlanul fenn kellene tartanunk, nem hogy „a kor színvonalára”, de annyira sem képesek emelni, hogy megérdemeljék az „iskola” nevét; tudjuk, hogy akadémiai színvonalon álló teljes teológiai seminariumot akarunk létesíteni; tudjuk, hogy egyházi és iskolai jószágaink, anyaszentegyházaink kezelésére, ellenőrzésére és védelmezésére a „nobile officii”-usok többé nem elégségesek, hanem pénztárnok, gazda, ügyvéd kell minden tekintélyesebb tömeg mellé, s ha hogy ezeket megbízható

emberek közül akarjuk kiszemelni, tisztességesen kell őket honorálnunk. — Mindezeket tudjuk. És aztán tudjuk azt is, hogy mindezekre — nincs pénzünk.

Nem is említve azt, hogy igazgató tanácsosainknak, egyházkerületünk ezen (szerencsére „tárca nélküli”) felelős minisztereinek nem tudunk 100 frt évi fizetésnél többet adni, a mire a vidékről beutazgató miniszter urak alkalmasint még reáfizetnek: mit szóljunk ahhoz, hogy egyházkerületi közgyűlésünk, anyaszentegyházunk legkiválóbb férfiból alakult eme souverain testület, mely (kivált a gyűlés első napjain) tagjainak számával, ezek sorában a fejedelmi nevekkel, minden tagnak kezében egy csomó nyomtatvánnyal, oly benyomást tesz a szemlélőre, hogy majdnem valamelyik nyugoteurópai hatalmas parlamentben képzei magát; ezen imposans, hatalmas és souverain testület — mondjuk — data occasione nem szavazhatná meg egy bizottság kiküldését a saját zsebére, ha az néhány száz frt kiadással járna?!

Ha a dolog nem volna oly komoly és aggasztó: nevetséges lenne.

Bizony igaza volt gróf Mikó Imrének, midőn tengernyi szükségünkre gondolva, a domestica cassa alapját letevén, azt mondá: „ha ezt nem teljesítjük, elveszünk!”

Ismételjük, hogy nem képzelünk anyaszentegyházunkban olyan gondolkozó férfit, a ki ennek igazságát nem érezné, nem értené

És mégis

1875-ben közgyűlésünk elrendelése 5 évi tartamra a közadakozást; 1876 febr. hóban igazgatótanácsunk szétküldé az adakozási felhívást „az erdélyi ev. ref. egyházkerület házi-pénztára megalapítására”, hangsúlyozá az égető szükségeket, hivatko-

zott a protestansok ősi erényére — az áldozatkész-
ségre stb. stb.

És az eredmény alig több — a semminél.
A közelebbi püspöki jelentés szerint: 381,600 lel-
ket számláló egyházkerületünkben a múlt évi gyűj-
tés tudvalevő eredménye az 1000 frtot sem köze-
liti meg. Nem gyűlt be egy év alatt annyi fillér,
a hányan vagyunk.

Ez hát a protestans áldozatkészség? Ez az egy-
ház és iskola iránti meleg érdeklődés?

„Nem merném itt egyházkerületünk hiveinek
buzgósága csökkenésében keresni az okot — így
szól a püspöki jelentés — hanem azzal kecsegtetem
magam, hogy a gyűjtés célja és mulhatlan szük-
ségessége felől nincsenek kellőleg felvilágosítva és a
a kinevezett gyűjtők nem vették elég melegen az
ügyet.“

Nem bizony! A fölkért gyűjtők legnagyobb
része, a mint kapta, félredobta a gyűjtőívet, s töb-
bé nem gondolt reá — ez az elszomorító valóság!

És kiket terhel a mulasztás, hogy ne mond-
juk vétkes hanyagság vádjá? Nyíltan kimond-
juk: reátok nehezül a vád „világnak savai“, egy-
házunknak világi és egyházi vezérférfiai!

Nem akarunk sem lamentálni, sem lelkesítő
frázisokat írni. A „kiválasztottakhoz“, egyházunk

„legjobbjaihoz“ szólunk, tehát szólhatunk szárazon
és röviden

Nincs veszteni való időnk. A 12-ik óra körül
járunk. Kül- és belellenségek közepette, korábban
összezsaphat az ár fejünk felett, mint vélnök. Er-
kölcshileg és értelmileg erős népre van
szükségünk. Ilyen népet csak munkával és
önsegéllyel teremthetünk. A paptól, tanítótól
azt követeljük, hogy világosítsa fel a népet. Adjuk
meg tehát nekik a módot és eszközöket, hogy hi-
vatásukat teljesíthessék. Ti, egyházunk „jobbjai“,
mozduljatok meg, adjatok jó példát, ne hol-
nap — hanem ma!

Egy dolgot pedig el ne felejtsetek! És ez az,
hogy egyházi életünk lefolyt küzdelmes éveiben nem
egyszer hangzott a panasz minden oldalról,
hogy: oda van nálunk minden tekintély, pártosko-
dásunk nem respectál többé senkit. És ez nem volt
alaptalan panasz; hanem azért soha, a legszenve-
délyesebb harcok közepette sem volt megingatva a
köztisztelet — egy gróf Mikó Imre, egy gróf
Kún Kocsárd, avagy egy Kovács Sándor
irányában

Mert ezek többet tettek — és keveseb-
bet beszéltek.

Vonjátok le a következtetést — egyházunk vi-

TÁRCZA.

J. J. Rousseau.

(Évszázados ünnepélye alkalmából.)

II.

Ismételjük, Rousseau kiválólag kedélyi philosoph volt.
Tévedései, tulzások a 18-dik századéi, korántsem abstract
szempontból, de magoknak tényeknek alapján ítélendők
meg. A versaillesi és trianoni társadalom raffinált művelt-
sége és az álarcozat levetett forradalmi nemzedék ősválóju
természetiessége közt, egyetlen közvetítőül Rousseau
állhatott; és pedig nem a systematicus, csiszolt formákba
öntött szobatudós, ki Heine szerint: „hálóköntöse rongyai-
val tömögöti be a világegyetem hézagait“; de a zabolátlan,
radicalis Rousseau, a Contrat social ábrándos tévelygője, a
Goethe által „természet evangéliumának“ nevezett „Emil“
vakmerő phrazis-gyártója, a paradox ember, kiről tudva van,
hogy a dijoni akadémia által kitűzött ama pályakérdésre:

„volt-e a szépművészeteknek elősegítő hatása a közművelő-
désre?“ kezdetben igenlőleg akart felelni, s csak Diderot
ösztönzésére s főleg reclam-csinálás céljából lépett át ama
másik, természetesen curiosusabb álláspontra, honnan a mű-
vészeteknek erkölcsrontó hatását a régi római és az új
francia társadalomból meritett példák kíséretében fenn-
hangoztatta. Könyvét, melyet ez értelemben írt, a dijoni
akadémia pályadíjjal tüntette ki, s ugyanezt teszi talán ak-
kor is, ha Rousseau, mellőzve Diderot tanácsát, egészen el-
lenkező felfogással szól a tárgyhoz. Jegyezzük meg, hogy
e körülmény felette jellemző a nagy bölcsészre. Világos eb-
ből, hogy ugyanegy tárgy felől ezerféle véleményt táplál-
hatunk magunkban, melyek ugyanazon valószínűséggel bir-
nak mindannyian, egyaránt érvelhetők a nélkül, hogy az
igazsághoz csak egy lépéssel is közelebb állnánk egyik,
mint másik nézet követése mellett. Szóval az adott vi-
szonylatok, azok külső positiv különbözőségei megannyi
paradoxonok mind, melyek egy benső, negativ egységben
oldódnak föl. Így gondolkodott Rousseau az emberi tudás si-
lányossága felől, s ezért gyűlölt mindent, mi hagyományos,
átszarmaztatott volt, s nem a természet közvetlen intuitio-
ján alapult. Ezért kél ki a színház ellen is, mint a mely
akkor, az udvar befolyása alatt, bizonyos megrögzött előité-
leteket s üres formalitást oly mértékben tett magáévá, hogy

lági és egyházi vezérfér fiai — és legközelebről vegyének kezeitekbe azt a gyűjtőívet a házipénztár javára!

Igazgató tanácsi jelentés az 1877—78-diki évről.

(Felolvastatott az 1878-iki egyházkerületi közgyűlésen.)

(Vége.)

8. Az egyházkerületi házipénztár megállapítására gyűjtés végett kitűzött első év lefolyt. A gyűjtő-ívek nagyobb része még nem küldetvén be, az eszközölt gyűjtések eredménye bizonyon nem tudható, de a beküldött ívek aláírásaiból s az év folytán beküldött összeg mennyiségéből következtetve, az óhajtnak, anyaszentegyházunk jövője biztosításához kötött szép reménynek nem megfelelő. Vajha a gyűjtéssel megbízottak oly buzgósággal és meleg érdeklődéssel karolnák fel missiojukat, mint amily nagy a szükség és nyomor, mely ezen pénzalap életerős fejlődésétől várja enyhítését. Bár számos egyházközségünk szegénysége miatt nem tudja papját, tanítóját illően díjazni, valóságos életéről és a népnevelésről kellőleg gondoskodni; tekintve, hogy az egyházkerületi pénztáralap oly csekély, hogy az annyiféle igénybe vett segélyösszeg nagyon szétforgácsolódna, másfelől az alap gyors fejlődésére gátolag hatna, ig. tanácsunk indítványozza, hogy az e. kerületi házipénztár kamatai most még tökéssé tessenek.

Az e. ker. házipénztár alap jelenlegi állását feltüntető kimutatás 5% alatt mellékelik.

azok alól még egy Moliére sem tudta magát teljesen emancipálni. A hajporos, magas körök kiállhatatlan módon kezdtek kaczerkodni a néppel, a „népies“-sel. Emlékezzünk csak amaz üres, émelgyős pásztori versezetekre és színjátékokra, a sentimentalismus, álpathos és affectált idylliség e csodálatos keverékeire, e félig szárnalmas, félig nevetséges szörny-szüllöttkre, minők csak egy szervezetét tulterhelt, tévelygő század romlott méhében fogamzhatnak meg. Az előkelő, finom dámák tetszetek magoknak csintalan szabásu à la Watteau pórcostumeikben; letarolt, kietlen lényüknek hizelgett a naiv ártatlanság hangja, mikor mint Phyllis és Amintas epedeztek a fényes parquettekre varázsolt lombok árnyiban. Kíváncsian kérdezték: „Hol hát az a nép, mely így beszél? Vajjon hogy nézhet ki? Szakálla torzonborz-e? Foszlányokkal takargatott izzadt kezei naptól feketítették-e, vagy munkától vörösek?“ S bizony, ha egy ilyenre talál, még cukorral fogja édesgetni, erdei medve módjára, ha ugyan avassal kent hosszú hajának büze előbb ájulásba nem ejti. Ilyet azonban, nekik legalább, nehéz volt találniok; meg kellett tehát elégedniök egyelőre Párizs némely typicus alakjaival, minők a konyhák körül lézengő, kiaszott arczu élődiek képében halommal volt alkalmuk látniok, továbbá a nagyszámu clientela más, kétes existenciájú tagjaival, de kiket legalább lehetetlen volt illoyalítás-sal vádolni, s kiknek láttára elérzékenyülve kiáltottak fel a

9. A moldova oláhországi missio ügyei némileg rendeztetek, de a pitesti egyházközség zavara folyton tart.

Tomka Károly pap aa a missionariusi teendőik viteletől felmentetvén, a pitesti egyházközség, a részére kikötött papi javadalom egy részét nem szolgáltatatta ki, Kovács Zsigmond pénztárnok aa. a kezelése alatt állott pénztárról szabályszerűleg nem számolt, Székely Lajos gondnok vélt követelését önkényűleg elégitette ki. Az ügy részletes felfejtésével ig. tanácsunk, a kölcsönös követelések kielégítése tekintetéből hozott határozatai fogamatba vétele végett, a n. m. vallás- és közoktatásügyi miniszter ur ő n. méltóságához felterjesztést intézett. Ennek folytán a consuls kiszállott a helyszínére, Tomka Károly paptól a missioi irományokat átvette, de a hozott határozat végrehajtását nem vette fogamatba, azon indokhozván fel, hogy a kölcsönös követelések érvényesítése a polgári bizottság elé tartozik.

A ploesti e. községben évi 250 frt segélyezéssel járó papi állomást Láng Károly pap aa. foglalta el.

A missioi pénzalap kimutatása 6% alatt mellékelik.

10. A presbyteri egyházak egylete felhívása folytán a múlt évi július hóban Edinburgban tartott nagy gyűlésen egyházkerületünk a Királyhágotnuli testvér egyházkerülettel együttesen t. Balogh Ferencz és György Endre aa. által képviseltetett, kik a gyűlés folyamáról tett jelentéseket e. kerületünknek is megküldötték. Ig. tanácsunk a jelentésből örömmel értesült azon üdvös törekvéseiről, hogy a szövetséget alkotó egyházak multjai és átalakulásai ismertetésével, a szövetségbe tartozó egyházak szorosab kap.

gyöngébb idegzetek: „Ime a nép; ah! a szegény, a jó nép!“ Ép így rajongtak a természetért is, keresték azt — a nyitott fáju parkok porondos sétányain, márvány szökőkutak, s színes lampionok közt, s erősen hitték, hogy megtalálták, habár kissé otkolon illattól inficiálva is.

Csoda-e, ha Rousseau érzékeny lénye e környezetből új tápot nyert a misanthropiára? A körülményekkel való megalkuvás természetétől ép oly távol állott, mint amaz urbanus mosoly, mely a gúny souverainitása alá rejti elégedetlenségét, Neki megtörnie kellett, s hogy meg is tört, az legalább is nagyon valószínű, bár nem épen bizonyos. Halála öngyilkosságot sejtet, s e föltevést, bár kétségbevonhatatlan tények nem igazolják, már a priori elfogadhatónak tartjuk. Girardon könyvét, mely e kérdéssel foglalkozik, nem olvastuk ugyan, azonban úgy látszik, hogy ő, elismert competentiaja dacára is, a mennyiben a bölcsész utolsó éveit vendégszerető oltalma alatt töltötte, — maga sem mer végérvényes véleményt kockáztatni, s így a dolgot maig is sűrű homály fedi. Tény az, hogy e nagy férfiú, kinek sasszárnyai alatt egy oly közepszerű tehetség, mint Grimm báró, csupán baráti viszonyuk folytán, irodalmi hírnévre tehetett szert, ki Diderotot fogsága alatt oly önfeláldozóan gondozta; élte fogytán keserűen kellett hogy tapasztalja pályatársainak fokozatos elhidegülését. A „l'ancienne comédie“ ntczai fényes körből, hol — igen naívn — szindarabjaival szeretett di-

csolatba hozásával, a közösen érdeklő ügyekben együttes működés létesítenék. A megbízottak uti-költségeinek aránylagos része a központi pénztárból fedeztetett.

A tiszántúli e. kerület indítványára múlt évi november 15—17-ig kizárólag a zsinati előkészületekre szorítkozólag egyetemes convent tartatott, melynek folyamáról felvett jegyzőkönyv ig. tanácsunknak is megküldetett.

11. A „Victoria“ biztosító társaság vagyona felett, mely intézetnél biztosítottak e. közsegeink épületei, csődeljárás nyitvatván, ig. tanácsunk 5 biztosító társaság által tett ajánlat alapos megbirálása után, mint hazai és legbiztosabbnak látszó intézettel, az „Első magyar általános biztosító társasággal“, egyházközsegeink és egyházi testületeink épületei tömeges tűzbiztosítása tekintetéből kedvezményezett feltételekkel, a $7\frac{1}{2}$ alatt mellékelt szerződvényre lépett s a szerződvény közlésével ajánlotta egyházi testületeinknek ezen feltételek elfogadását és az egyházi épületeknek azon alapon leendő biztosítását. A gy.-fehérvári, kolozsvári, széki, szebeni és udvarhelyi nem nyilatkozott.

Az egyházmegyéinkből, 5 egyházmegye kivételével, beküldött vélemények szerint, 5 e. megye a szerződvényi feltételek elfogadása mellett, négy egyházmegye ellene nyilatkozott, két egyházmegye tudatta, hogy a maros-tordamegyei kölcsönös biztosításba állott be, két egyházmegye csak egy évre biztosított azon ajánlott intézetnél.

12. A magyarországi kisbirtokosok országos hitel-egyesülete létesítő bizottsága ig. tanácsunkat az intézet pártolása végett megtalálván, egyházkerületünk minden papját felszólította, hogy az intézet célját és szabályzatát ismertető népszerű leírás magyarázásával a hazai mezőgazdaság emelésére üdvös és nélkülözhetlen szükséges

csekedni, mint a melyekre igen sokat tartott — elvégre is mélyen sértve kelle távoznia. Érezte jól, hogy nem neki való e könnyed, élcelődő társaság, hol Voltaire most Lamothé, majd Fréronnal czivakodott, Piron s Baptiste Rousseau egymás fülébe zugták verseiket, melyek amannak emlékéit is megbecstelenítik, emerre pedig végzetesekké váltak; hol Saint Georges lovag vívásra oktatta a komoly arczu tudósokat, míg Dorat szerelmes leveleket fogalmazott Saunier kisasszonyhoz; hol Marmontel Clairon bájjait dicsőíté, Bièvre marquis calembourg-okat csinált s Duclos és Mercier dörgő hangon keltek ki a meglazult erkölcsök ellen. Jobban érezte magát a Temple komor, ódon falai közt, melyeknek ajtaját Conti herczeg 1770-ben nyitotta meg, a világi hivalkodásokkal végkép eltelt, magába szállott bölcsész számára, kinek ezutáni életére leginkább alkalmazhatók Hugó Victor szavai:

„Oubliant, oublie!“

Böhm Sándor.

egyesületet ajánlják a község vagyonosabb tagjainak és a polgári közsegeknek aláírások végett. De mivel egyházközsegeink szegények és a mi kevés tőkéjük van is kénytelenek jövedelmezőbbben helyezni el, egyházközsegeink tőkéinek ily befektetését nem ajánlotta.

14. Az év folytán bejelentette özv. Pap Sándorné szül. Péterfi Károlina urasszony által, két szegénysorsu és jó tanuló s magaviseletű tanulónak az érettségi vizsga leteltével leendő segélyezése végett a m.-vásárhelyi tanoda pénztárába lefizetett 200 ft o. é. kegyes alapítvány letételéről kiállított alapítvány levelet, mely buzgó áldozatkészségért nem késett ig. tanácsunk köszönetnyilvánításával.

14. Br. Baldácsi Antal úr ö mlgá megküldvén ig. tanácsunknak a magyarországi prot. egyházkerületek részére tett alapítványi fekvők egyrésze iránt a Hunyadi Anna örökösei által megindított tulajdoni perben hozott első, másod és harmad folyamodási bizottságok hozott ítéleteit, melyek szerint az alapítványi fekvők egy része a Hunyadi örökösök részére kiítteltetett; ig. tanácsunk a jogügyi bizottság véleménye meghallgatásával az ügyben szükségesnek találandó lépések megtétele végett áttette az alapítvány kezelő bizottsághoz annak jelzésével, hogy a perujtást csak az esetben véli sikerre vezetőknek, ha a per jogalapjára döntő befolyással lehető újabb bizonyítékokra feltehető.

15. M. Gyárfás Imre a sepsi-szt.-györgyi sz. „Mikó“-tanodánk főgondnoka, M. Zeyk József a szászvárosi „Kun“-tanoda főgondnoka, távollét és elfoglaltatás folytán ezen állomásokról lemondottak, mit ig. tanácsunk ezennel bejelent.

16. A múlt év is megszédte áldozatait az e. kerületi főt. közgyűlés tagjai sorából. Kispál Lajos küllői e. megyei algondnok, Biró Sándor deázsi e. megyei algondnok aai bevégezték közszeretettel kísért buzgó és munkás életüket. Bár szorosan nem tartozik ig. tanácsunk körébe, a nagy veszteség fájó érzésével emlékezik meg anyaszentegyházunk papsága két nesztora, gen. director és n.-enyedi e. megyei esperes Basa Mihály és egyhker. jegyző, ig. tanácsos, fehérvári egyházmegyénk esperese id. Miklós Károly elhunytáról. Béke hamvaikra!

Rövid életrajzaik a közgyűlési jegyzőkönyv végén közöltetnek.

Az új-testamentum legújabb magyar átdolgozása.

Közel háromszáz éve immár, mióta a Szent-írás, magyar nyelven Károli Gáspár fordításában, Visolyon az 1590-dik esztendőben először megjelent. Ily hosszú idő alatt az élő nyelvek rendesen kisebb-nagyobb átalakulásokon mennek át, s mi természetesebb, mint hogy azon műveknél, melyeknek magasztos rendeltetése az életre folytonos áldá-

szos hatást gyakorolni: nélkülözhetetlenül szükséges a nyelvben előfordult változásokat megfigyelni s a nyelv tekintetében azokhoz lehetőleg idomulni. Ezen körülmény tette szükségessé minden élő nyelvnél a Szent-írásnak újabb megújabb átnézését, s a leforgott három évszázad alatt magán a Károli Gáspár által eszközölt fordításon is tétetett némi változtatás. Ez azonban igen csekély volt s nem is oly rendszeres, hogy az igéyeknek teljesen megfelelt volna: úgy hogy a magyar közönség már régtől fogva érzi szükségét egy újabban tüzetesen átnézett s a nyelvben fölmerült átalakulásokat megfigyelő Biblia-fordításnak.

Ezen szükséges segíteni s e közóhajtásnak eleget tenni, a tisztelettel alulírott társulat magát hivatottnak érzi; s szent feladatának kezdetét aképpen vélte leghelyesebben teljesíteni, hogy először is a Új-Testamentum újabb átdolgozásáról gondoskodott.

Mint hogy azonban igen jól tudjuk, mily drága kincs minden hívő kebelnek a Biblia, melyet bűn volna avatatlan kézzel érinteni, s így a közönségnek méltán joga van hozzá, megtudni, kik és mily alapon foglalkoztak e közös szent kincsesel újabban: mi szigorú köteletségünknek ismerjük, egész eljárásunkról és intézkedésünkéről nyilvánosan számot adni, s az eredménynek beható és lelkiismeretes ellenőrzésére az avatottakat tisztelettel fölkérni.

Sok évi, részint eredménytelen, részint előkészítő fáradozás után szerencsések voltunk végre a fontos munkához három férfit megnyerhetni, kiknek neve a magyarhoni keresztyén körökben a legjobb hangzással bir. Kérésünkre késznek nyilatkozott: az evangéliumok és az Apostolok cselekedeteiről írott könyvek átdolgozására György Vilmos előbb orosházi, most budapesti ágost. evang. lelkész úr, az apostoli Levelek, s a Jelenésekről írt könyv átdolgozására Menyhárt János úr, a debreczeni helvét hitvallású főiskola theologiai tanára: és végre a két dolgozatnak végleges átnézésére s a szükséges egyöntetűség megalkotására pedig Filó Lajos nagy-kőrösi helvét hitvallású lelkész úr.

Utasításunk, melyet a nevezett uraknak adtunk, az vala: készítettessék nem egy egészen új Biblia-fordítás, hanem a Károli Gáspár meglévő fordításának átdolgozása, gondosan egybevetve az eredeti szöveggel, úgyszintén az eddig megjelent kiválóbb magyar, és a legnevezetesebb európai élő nyelveken létező fordításokkal. És mivel az Új-szövetség értelmezésének terén a Károli-féle fordítás létre-jötté óta óriási haladás történt: önként értetik, hogy a dolgozatnál ezt sem lehetett egészen figyelmen kívül hagyni, mihez képest főleg az apostoli Levelekben a nehezebb értelmezésű helyeknek ottan-ottan versről versre való egészen új átdolgozása is szükségessé vált. Alapúl sem a Tischendorf szövege, sem más újabbkori szöveg nem vétethetett; mivel az újabbkori szövegítészet eredményei még nem tekinthetők annyira biztosaknak, hogy ezek mellett a világszerte ismeretes erzeviri szöveg mellőzhető lett volna. De mivel Károli előtt még nem feketett az erzeviri szöveg; és az ó-görög szövege, bár nagyon közel állott az erzevirhez, ettől némely

apróságokban csakugyan eltért: eltérések esetén a Károli által használtatott görög szövegnek adatott az elsőség. Ehez képest tehát, mi a Károli Gáspár-féle fordításból megtartható vala, megtartandó volt, s a változtatásnak, illetőleg módosításnak csak ott lehetett helye, a hol azt vagy a teljesebb szövegszerűség, vagy a helyesebb értelmezés és magyarság követelte.

Meg vagyunk győződve róla, hogy megbizottjaink azon hűséggel, lelkiismeretességgel és pontossággal jártak el munkájokban, melyet e szent és nagy feladat méltán megkíván. Egymás között híven és alaposan megvitattak minden pontot, s csak közös megállapodás után bocsátották közre, úgy hogy ez átdolgozott újabb kiadás, mindhármuk együttes munkájának tekinthető.

Azonban minden, a mi emberi munka, a legnagyobb gondosság és a legjobb akarat mellett is, még mindig hiányos lehet és hagyhat fenn még kívánni valót; másrésről pedig ahoz, a mi közkinccs, teljes joga lévén hozzá szólnia a tulajdonos közönségnek is: a tisztelettel alulírott társulat főleg a végett bocsátja közre ezen újabb kiadás példányait, hogy a szent ügy iránt érdeklődő közönséget arra hívja és kérje föl: legyen szives ezen átdolgozást, komoly és beható figyelem tárgyává tenni. Mert e dolgozatot nem hogy elvonni kívánnók a legtüzetesebb bírálat elől, sőt ellenkezőleg fölkérünk mindenkit, különösen pedig a szakfőrakat, hogy figyelembe veendő véleményöket hallatni sziveskedjenek. E vélemény, természetesen, nyilvánulhat a sajtó útján is, s mi rajta leszünk, hogy az illetén felszólalások tudomásunkra jussanak s az alapos megjegyzések majdan a véglegesen megállapítandó szöveg javára forditassanak; de éppen ezen szempontból arra kérnők a felszólalókat, hogy megjegyzéseiket akár kéziratban, akár — ha megjelentek — nyomtatásban hozzánk beküldeni sziveskedjenek, hogy viszont mi, megfigyelés végett, az átdolgozók kezéhez átjuttathassuk, kik, a mint majd annak szüksége előáll, az észrevételek és bírálatok lefolytával, ezekre együttesen felelni is fognak.

A tisztelettel alulírott társulatnak az a szándéka, az legforróbb óhajta, hogy Isten országának szent érdekében mennél tökéletesebb Biblia fordítás jusson a magyar közönség birtokába, s midőn e célja elérésére nem kimél semmi áldozatot, egyszermind híven és buzgón kéri munkájához mind a közönség résztvevő támogatását, mind a nagy Istennek áldását.

Budapest, 1878. május-16-án. Deák Ferencz tér 3. sz.

A Brit- és Külföldi Biblia társulat, s annak nevében és megbizásából

Millard Ede.

az osztrák és magyar monarchiában
levő Angol biblia-intézetek igazgatója.

A Bethlen főtanoda.

vagyoni ügyeire vonatkozólag a múlt évben tett intézkedésekről szóló ig. tanácsi jelentés*).

A nagy-enyedi „Bethlen”-főtanoda vagyoni ügyei rendezése tekintetéből a múlt évi egyh. ker. közgyűlés 54, 61 és 62 sz. a. kelt határozatai és megbízásai folytán, ig. tanácsunk a múlt évi egyh. kerületi közgyűlés bezártától mai napig ez ügyben tett fontosabb intézkedéseit a következőkben jelenti be:

1. Igazgató-tanácsunk 1877 évi június hó 22-ről a főt. egyh. ker. közgyűlés 54 és 61. sz. a. kelt határozatait azon határozatok értelmében a további intézkedések megtétele végett közölve a főt. m. tt. gondnokságával, egyidejűleg felvilágosítás nyújtásra hívta fel az 5-ös bizottság által jelzett körülményekre.

A tanoda gondnoksága a múlt évi aug. 12-ről 933 sz. a. vett sürgetés folytán, felterjesztését múlt évi augusztus 31-én felküldvén — az 5-ös bizottság meghallgatásával — a felvilágosítást több tekintetben nem találta kielégítőnek; múlt évi decz. 2-ről 1370 sz. a. azok kiegészítésére hívta fel a tanoda gondnokságát és egyidejűleg a g. gondnok által kezelt pénzekről, valamint a tanoda pénztárnoka által 1874-ik évtől vezetett számadások felküldésére e folyó évi márczius hó 1-ső napját tűzte ki zárhatáridőül. A főtanoda gondnoksága a múlt évi 1417 és f. é. 269 sz. a. sürgetésre, úgy a gazda-gondnoki, mint a pénztárnoki számadások felküldésére kitűzött határidőnek f. é. ápril 1-ig meghosszabbítását kérelmezve, a kérésnek hely adatott.

Azonban sem a érdemleges felvilágosítás nem adatván meg, sem a jelzett számadások nem küldetvén fel, ig. tanácsunk meghagyta a m. gondnokságnak, hogy ha a gondnok és pénztárnok jelzett számadásaikat még nem adták volna be, ellenük 24 óra alatt a törvényes lépéseket haladéktalanul tegye meg, 8 nap alatt a költség előirányzatot küldje be és a jelzett felhívásnak tegyen eleget. Ezen utasításra az 1875 és 1876-ik évi pénztárnoki, 1874, 1875 és 1876-ik évi gazda-gondnoki, 1874—1878 június 4-ig vezetett ügyvédi számadás f. é. június 11-én felküldetett, azonban ezen számadások keblileg nem lévén megvizsgálva, a további teendőkre nézve ig. tanácsunk a főt. egyh. ker. közgyűlés intézkedését kéri. Azonban a múlt évi december 2-ikéről 1370 sz. alatti azon felhívásnak, hogy küldje fel a m. gondnokság azon jegyzőkönyvi számok hitelesített kivonatát, melyek szerint a gazda-gondnok felhatalmaztatott arra, hogy utasítása ellenére több ezerekre menő pénzösszeget maga közvetlenül kezeljen; mind a mai napig sem lett elég téve. Ugyancsak f. évi június 11-én felküldetett a főtanoda f. évi vetés- és tőke kimutatása, mely a kinevezett 5-ös bizottsághoz véleményezés végett áttétetett. A főtanoda kezelő személyzete rendezése és jövőre a költség előirányzat elkészítése iránt 1370 és f. évi 400 sz. a. tett sür-

getésekre csakis a mai napon küldettek fel a felterjesztések, melyek az 5-ös bizottsághoz áttétettek.

2. A gazda-gondnoki biztosíték miként lett átkeblezése felől meggyőződés szerzés végett ig. tanácsunk felhívta a m. tt. gondnokságot a g. gondnok zálogjogilag lekötött csucsi birtoka telekjegyzőkönyvi kivonata felküldésére.

Ezen felhívás teljesedésbe vétele múlt évi 1416 és f. évi 724 és 924 sz. a. megsürgéttetvén, a telekjegyzőkönyvi és biztosítéki okmány f. é. június hó 19-én felküldetett, s ig. tanácsunk véleménye kíséretében a főt. egyh. ker. közgyűléshez áttette.

3. A főtanoda volt pénztárnoka Kiss Károly ellen 10 ezer frt elsikkasztása miatt folyamatba tett vizsgálatra megbízott vizsgáló bíró a főtanodai gondnokságtól, úgy ig. tanácsunktól a volt kezelő személyek u: m: Szabó Ferencz kezelő, Kovács Gyula erdősz és Tatár Sándor udvarbíró számadásait bekérte még múlt évi october hó elején, és ez által a számadások megvizsgálása fennakadást szenvedett, s ez okból nem voltak jelzett számadások elláthatók; ezen számadások felküldése f. é. jun. 6-ról szorgalmaztatott.

4. A főtanoda jószágainak a múlt évi egyh. ker. közgyűlés 61 jk sz. 1 p. a. kelt határozata folytán haszonbérbe adása tekintetéből, a m. tt. gondnokság által felküldött haszonbéri ajánlatokat ig. tanácsunk, részint mert az árverezési feltételek nem voltak megállapítva, sem a szerződvényi feltételek körvonaloza f. évi január 6-án tartott üléséből mellőzni határozván, új árverezés megejtését rendelte el, s úgy az árverezési feltételeket, mint az általános szerződvényt megállapítva a m. tt. gondnokságnak elküldötte. A nyilvános árverés f. évi jan. 28-án ig. tanácsunk által kiküldött biztos jelenlétében megejtetett, mely szerint a henningfalvi, deési, enyedetinódi, szt.-imrei, szt.-királyi, miriszlói, vingárdi, toroczko-szt.-györgyi birtokok, az utóbbi másodszori árverezésen együtt évenként 17,685 frt haszonbéri összegért 6 egymásutáni évre kiadattak. Azonban a haszonbérbe adást tárgyzó szerződvények közül, ámbár az árverési feltételekben világosan ki volt fejezve, hogy a szerződvényeknek az árverezés megtörténte után 8 napra ki kell állíttatniok, csakis f. évi május 16-án, és csakis 4, u. m. az enyed-tinódi, miriszlói, szt.-királyi és vingárdi jószágok haszonbérbe adására vonatkozólag küldetett fel, és azok közül is csak egy szerződvény volt megerősíthető, előbbi a zálogjogi biztosíték csekély volta miatt kiegészítés végett visszautasított.

5. A főtanoda m. gondnoksága felterjesztésére ig. tanácsunk az egyh. ker. közgyűlés jóváhagyása reményében a miriszlói fajszlőnek részébe leendő kiadását megengedte, főleg azon indokból, hogy a főtanodai jószágok keblileg kezelése megszüntével a műveltetés még tetemesebb költségbe kerülend, holott az előző években, nemcsak hogy mitsem jövedelmeztek, hanem a tulköltekezések összegét tetemesen felemelték. Azon engedély folytán a miriszlói fajszlő a termés $\frac{1}{3}$ részében kiadatott.

A téglacserépgyár és fűrész-malom haszonbérbe adása engedélyeztetett.

6. A főtanoda gondnoksága felterjesztése folytán ig.

*) A Bethlen-főtanoda vagyoni ügyei kérdését az áll. igazgató tanács évi működéséről szóló jelentésében nem vette föl, hanem arról, a múlt s a jövőre nézve, két külön előterjesztést tett. A fentebbi ezeknek elseje. Szerk.

Ezek voltak ig. tanácsunk főbb intézkedései, s jelezve vannak azok okok melyek miatt megbízatásának csak részben tehetett eleget, és a főt. egyh. kerületi közgyűlés bölcs belátására bocsátja annak megítélését, ha volt e jogos alapja a n.-enyedi egyházmegye által ig. tanácsunk eljárása ellen indítványba foglalt hibáztatásnak.

(Folytatás.)

Maros-Vásárhelyt és Sepsi-Szt.-Györgyön épen ellenkezőleg áll a dolog. Itt az algyimnasiumi osztályokban szerfelett sokan buktak meg, a minnek az oka valószínűleg azon osztályok túlnépességében rejlik. Ezen akadályon leginkább az által lenne segítve, ha az illető tanodai előljá-

Nem akarnám a legapróbb részletekig terjedő reflexióimmal fárasztani a mltságs állandó igazgató-tanács becses figyelmét, azért elhallgatom ezuttal mindazt, a mit a gyakorlati paedagogus a közlött adatokból különben is könnyen kiolvashat és hasznára fordíthat. Statistikai kimutatásom lényegére térek át. Van t. i. a gymnasiumi statistikának egy rovata, a mely minthogy az összes törekvések tökésképe, a legkeresettebb, de egyszersmind a legtöbb ferde következtetésnek forrása is. Az érettségi vizsgálatok eredményeit értem, melyeket a következő táblákon mutathatok be:

A tanodák neve.	érettségi vizsgálatra állott 1877-ben	érettségi bizonyítványt nyert	p á l y á r a l é p t e k									Subscriptiora állott 1877-ben	Deákai lett	Megjegyzések.
			Papi	Jogi	Orvosi	Mérnök-építészeti	Tanári	Bányászati	Gazdasági	Gyógyszerészeti	Bizonytalan			
Nagyenyedi Bethlen-főtanoda	20	18	?	?	?	?	?	?	?	?	?	30	17	A VI-ik osztály átviteli szigorlatának (rigorosum subscriptionis) eredményét az érettségizárást megelőzően bejelentve az érettségi vizsgálatával, mert annak kihatása az érettségi vizsgálat eredményére félreismerhetetlen.
Kolozsvári főtanoda	23	23	1	8	2	2	7	—	2	1	—	24	24	
Marosvásárhelyi főtanoda	32	31	?	?	?	?	?	?	?	?	?	28	28	
Sz.-Udvarhelyi főtanoda	9	9	1	1	1	2	4	—	—	—	—	?	?	A deákai rigorosumra állott ifjak közül négyen feltételesan vitettek fel.
Zilahai főtanoda	12	12	3	4	3	1	—	—	—	—	1	?	?	
Szászvárosi Kún tanoda .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12	12	
Összesen :	96	93	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	A feltételeesség azon következtetést vonja maga után, hogy ha az illető az I-ső bölcselmi (VII. gymn.) osztály téli féléve végén egyetlen tárgyból is elégtelen osztályzatot kap: bizonyítványát tartozik kivenni.

*) Ezen évtben alakult át az I–IV osztály, vagyis az algyimnasium, államilag segélyezett polgári iskolává, melyben a főgymn. igazgatósága a latin nyelvet egy tanár által taníttatja a gymnasium V-ik osztályába lépné kívánóknak. A községi polgári iskola külön igazgatóság alatt állván, statisztikai adataival a maga hatóságának szemmel be; a kiról önként érteit, hogy a gymnasium népszerűségét csakis az V–VIII osztályok tanulói teszik.

1868.		1869.		1870.		1871.		1872.		1873.		1874.		1875.		1876.		1877.		Az összes népesség 10 év alatt	
főgyimasiumban																					
Népesség		Népesség		Népesség		Népesség		Népesség		Népesség		Népesség		Népesség		Népesség		Népesség		Az összes népesség 10 év alatt	
Érettségi bizonyítványt nyert		Érettségi bizonyítványt nyert		Érettségi bizonyítványt nyert		Érettségi bizonyítványt nyert		Érettségi bizonyítványt nyert		Érettségi bizonyítványt nyert		Érettségi bizonyítványt nyert		Érettségi bizonyítványt nyert		Érettségi bizonyítványt nyert		Érettségi bizonyítványt nyert		Érettségi bizonyítványt nyert 10 év alatt	
414		463		417		341		347		297		290		330		354		356		3609	
28		18		22		21		19		15		16		12		13		18		182	
424		373		343		308		305		301		279		257		274		265		3129	
41		27		22		29		24		16		19		18		24		23		243	
M.-Vásárhelyi		420		387		364		355		344		323		311		289		288		3481	
266		35		27		32		31		24		19		26		31		31		278	
Sz.-Udvarhelyi		271		258		240		242		192		18		171		147		137		2120	
266		13		20		19		22		13		18		17		14		9		168	
Zilahon		170		169		164		179		11		8		75*		57		51		1376	
177		13		15		10		7		79		137		14		10		12		119	
Összesen:		1697		1574		1417		1428		1311		1245		1144		1121		1097		13715	
1681		112		106		89		80		71		90		82		85		84		1056	
170		10		4		—		—		—		—		—		—		—		1688	
171		167		160		165		169		157		162		165		178		194		—	
2022		2023		1880		1677		1677		1539		1497		1391		1384		1375		16459	
132		122		110		111		103		79		80		87		92		93		1009	

Meg kell még jegyezni, hogy a szászvárosi gymnasium 186⁶/₇—186⁹/₇₀ bezárólag 8 osztályu volt és hogy ezen 4 év alatt érettségi bizonyítvánnyal hocsátotta ki végzett növendékeit.

Ezek szerint Nagy-Enyed tanuló népességének 5.04 %-át, Kolozsvár 7.76 %, Maros-Vásárhely 7.98 %, Sz.-Udvarhely 7.76 % és Zilah 8.64 % bocsátotta ki érettségi bizonyítvánnyal. Általában ki lehet mondani, hogy ref. főgymnasiumaink növendékeinek 7.21 % éri el célját és képesítetik a felsőbb tudományok hallgatására.

Mindezekből mlsgs állandó igazgató-tanács azt a tanulást merithetjük, hogy az illető tanodák tanári karai feladatukat egyformán komolyan teljesítik és hogy a tanulmányi eredmények megítélésében szigorúak.

Hogy az érettségi vizsgálatokról visszautasítottak száma nálunk általában véve kisebb, mint más intézeteknél, annak természetes okai vannak, melyeknek tudása és számbavétele nélkül könnyen engedékenységgel vádolhatnak és vádolnak is minket az országos statisztikusok az évi eredmények egyenkénti megítélésénél. Nálunk, tudvalevőleg, a VI-ik osztályt végzett növendékek a rendes osztályvizsgálaton kívül külön átviteli szigorlatra (rigorosum subscriptionis) tartoznak állani és azt sikerrel kiállani, ha a bölcselmi tanfolyamra (VII. és VIII. oszt.) akarnak lépni. E megrostáltatás elől a gyengék rendesen kisebb szabású szakpályákra térnek. A „deákká” lett ifjakra pedig (VII. VIII. oszt.) a magántanítói hivatal viselése hat. fejlesztőleg, a mennyiben erejüket edzi és kitartó munkasághoz szoktatja. De a legfontosabb ok az, hogy egyházkerületünkben a magántanulói intézmény szigorú korlátok közt van tartva, oly annyira, hogy a lefolyt tíz év alatt csak 2 magántanuló ifjunak engedte meg állandó igazgató-tanácsunk, hogy érettségi vizsgálatra állhassanak. Ezek is tanodáink növendékei voltak, kik időközben elfogadható ok miatt hagyták félbe a tanulást. Azért nyugodt lélekkel kimondhatom, hogy a kiket tanodáink érettségi vizsgálatra bocsátanak, azok kivétel nélkül a mi neveltjeink, kiket kiösmerni, idején való lemarasztás által megerősíteni elég alkalmunk volt. De másfelől egyoldalunak tartom az olyan

Folytatás a mellékleten.

Melléklet az „Erd. Prot. Közlöny“ 28-ik számához.

statistikusok felfogását, kik az érettségi vizsgálatokról vizs-
szautasítottak számából, nem tekintvén az illető tanodák
specialis intézményeit, következtetnek a tanári karok szí-
goruságára vagy engedékenységre.

2. Tanügyi jelentésem második pontjában azon kér-
désre igyekszem felelni, hogy mi történt a múlt évi egy-
házkerületi közgyűlés 71 j. k. sz. alatt hozott határozata
értelmében a 6 középtanodai és 2 bölcselmi osztályok tan-
tárgyainak beosztása, a tananyag terjedelme, a tanórák és
tankönyvek egyformásítása ügyében? Az idézett határozat
szerint a tisztelt tanügyi elődöm által javaslatba hozott te-
endők megtételével a közös tanári értekezlet bizatott meg,
melyet állandó igazgató-tanácsunk a tanácskozási substrá-
tumnak a tanodai előjárásokhoz történt előzetes lekül-
dése mellett f. é. 349 sz. a. hívott fel megbízatásának
teljesítésére. A közös tanári értekezlet f. é. április 15, 16
és 17-én Szászvároson tartott üléseiben revisio és tüzetes
bírálat alá vette a tantervet, a használt tankönyveket és
az ezekkel kapcsolatos függő kérdéseket, és megállapodá-
sának eredményéről nyomatott értekezleti jegyzőkönyvének
felküldése által értesítette állandó ig. tanácsunkat.

A tantervre vonatkozó indokolt elvi megállapodása a
közös értekezletnek a következő: középtanodáink teljes,
egységes 8 osztályu tanfolyammal bíró középtanodáknak
tekintessenek, úgy, hogy a négy alsó osztályban a magyar,
latin és német nyelvek elemei, a természettan, számtan,
mérőtan, természet- és földrajz és a vallástan taníttassa-
nak olyan methodussal és terjedelemben, a mint a szerve-
zeti javaslat megjelöli. Az ötödik osztályon kezdve a már
említett tárgyakhoz jönnek még a görögnyelv, a törté-
nelem, a vegytan, a math. és physikai földrajz és a böl-
csészettan.

Az ötödik osztályon kezdve rendszeres, tudományos
előadással egy folyamban adatkának elő az illető tan-
tárgyak a gymnasium céljának megfelelő terjedelemben.

A subscriptionalis vizsgálat elhagyandó lenne. A
gymnasium négyalsóbb osztályaiban nem kellene külön
történelmet tanítani, hanem a nyelvek tanításánál olvas-
mányképen regéket, mondákat, élet- és személy- és jellem-
rajzokat adni a tanulók elébe.

Ilyen nézetekből kiindulva egész tantervjavaslatot
készített a közös tanári értekezlet, mely — véleménye
szerint — „a szervezeti törvény alapelveinek ez idő szerint
még fenntartandó határain belül“ az egyformásítást létre-
hozni tanodáinkban. Hasonlóképen megállapította a hasz-
nálható tankönyvek jegyzékét is.

Állandó ig. tanácsunk a közös tanári értekezlet be-
adványát tudomásul vette és elhatározta, hogy azon indít-
vánnyal terjeszti az egész munkálatot az egyházkerületi
közgyűlés elé, miszerint közöltessék az a m. és tt. tano-
dai előjárásokkal rendszabályaink kapcsolatos revideálá-
sa, illetőleg tanodai szervezetünk összes szakaszaira kiter-
jedő tárgyalása végett.

(Folytatása következik.)

IRODALMI SZEMLE.

Bírálati észrevételek két elterjedt tankönyvre.

Torkos könyvének nem lehet gáncsul vetni a homá-
lyos nyelvet, kivéven a drámáról szóló rész egy pár helyét.
Például, midőn a szomorujáték tárgyáról azt mondja, hogy
az oly cselekvény lehet, melynek határozottan szép jel-
lemvonásai bizonyos rút tényezők hozzáférközése által el-
torzulnak, úgy hogy az ez által keletkezett küzdelem csak
véres igazságszolgáltatásban nyerhet megoldást. De hát An-
tigonében hol a rút elem? De hát a rút és szép csak a
tragoediában küzdhet-e? De hát a szép és rút sokat fel-
ölelő, de keveset szorító kifejezéseivel egy különleges ala-
kot öltött költészeti faj tárgyalásánál miért kell a növen-
déket zavarni? Aztán már a következő kikezdésben ellen-
mondásba jön önönmagával. Ugyanis azt mondja, hogy „az
is teheti tragikussá a cselekvényt, ha az mélyen meggyö-
kerezett érdekek és intézmények ellen van fordítva, melyek
addig jogosultaknak tűntek föl.“ Ugy de itt hol a rút?
Hogy adunk fogalmat a rútról, mikor a vigjátéknál a szép
és rút ellentétét szerencsésen kibékítő fordulatról beszéltünk?
De ez Torkosnál csak kivételes hiba. Általában érthető és
világos; jegyzetei már behatóbbak és a tanár által jól hasz-
nálhatók. Csakhogy éppen az értelmességre való törekvés
annyira szárazzá, színtelenné teszi irányát, hogy Horatius
szavait juttatá eszembe:

Serpi humi nimium tutus, timidusque procellae.

Nem költgondolatot gyakran általánosságban elvesző megha-
tározása. Így például mikor a költészet fajai és nemei felosz-
tási elvről szólva így vezeti le azokat: „az emberi szel-
lem különösen háromféle modorban nyilatkozik, úgyanis
mint bensőség, mint külsőség, s mint bensőség
és külsőség egyaránt.“ E három irányban nyilatkozó
szellem tolmácsa az alanyi, tárgyas és cselekvé-
nyi vagy szinköltészet. De mi a költő által nyilván-
uló emberi szellem? És ugyan a benső, külső, külső-
belső nem alkalmazható-e a bölcsesemre is, melyben az
object-subject ismert szempontjai szintén irányadók?
Miért nem beszél a költészet igazságáról, a költői alany
világnézetéről, a költészet társadalmi és nemzeti kifejlődé-
séről, a nemzet-élettel összeszővődött voltáról, az így tá-
madt tárgyas szempontról? De miért határoz meg ily elas-
tikus szavakkal: külső, benső? A költészetten elő
bocsátott általános széptani fogalmak is idő
előttiek. Termékenyítően nem hatnak. A szép
jó és igaz egybehasonlítása Baráth Ferencz
széptanában egy rövid fejezetben sokkal ért-
hetőbben van keresztülvive. Más kérdés, hogy a
tudomány színvonalán áll-e Torkos szépzéleti álláspontja,
mert erre csak kedvezőleg felelhetnénk, sed non erat
his locus. A szépet sokkal könnyebb a fogalmi tárgyalás
helyett a művészeti remekekben fölkeresetni a tanulóval.
Aztán a képzelem-alkotó erejét, boldogító hatását egy kis
képben lehet vala szemléltetni. Az élet kopott ruháját mi
**

cseréli föl varázsfényű ruhával? A költői ihlet. Ez jobban meghatározza a szépet, mint Torkos száraz fejtegetése. Költészetről ily száraz, chablonszerű szabályokat oly költői lélek mint Torkos maga megerőltetésével állíthatott fel, hogy módszeres legyen; pedig a legjobb módszer a dolgokat adni át és nem a dolgok alakját. A költészetnél az alaki rész fontosabb, mint minden más terén a szellemi alkotásnak; de azért ha ezen formulárekba zárjuk a költészet szabad világát: e korlátolt világból a szabadságra törő ifjú lélek, e született költő, menekszik. Hiszen nincs tudományág, melyben közvetlenebbül lehetne hatni a növendék teremtmény munkásságára. Itészet nem termékenyít, csak irányoz. Lélektani mozzanatok szemléltetése az elemzett epikai és drámai költeményekben mily rendkívül termékeny mező arra, hogy fejlesszük ifjainkban a növekvő önállást; oltunk erős vágyat a magyar irodalmi felsőbb oktatás iránt és a remek művek örökség mintáit mintegy benyomjuk lelkükbe, hogy e minták után az alkotást kísértsék meg. Ezért tehát a fajok minél több egyedét kell elemezni, hogy belássa a tanuló: mily bizonytalan, egymástól szorosan el nem különíthető, egymásba folyó hangulatok az író alakító tehetsége által mily biztos, tétova nélküli formában jelennek meg. Nincs tán egy szabály, egy szépészeti elv sem mellőzve Torkosnál, úgy hogy műve teljes: de módszere hézagoss és fárasztó. Tanrendszerünkbe nehezen illeszthető, bár Névy költészettanánál teljesebb. Van Torkos művének egy része, mely kimerítő volta mellett, mondhatnám, nélkülözhetetlen. És ez a verstan rész, mely a költészet alaki részét oly részletesen, oly gazdagon példákkal megvilágítva tárgyalja, hogy e része művének irodalmi és tanügyi nyereség. Mert míg a költészettani fajokról gyakran helytelen szempontból is felosztást csinál, csak hogy feloszszon, addig a verstan hangsúlyos és mértékes ütemek szerinti részletes tárgyalása már elkerülhetetlenül szükséges. Mert ugyan mi szükség volt a népszínművet nemileg megkülönböztetni a drámától, melytől csak fajilag különbözik? Mi szükség volt népszínművet, operát, bohózatot egy nem alá sorozni azért, mert ezekben a cselekvény nem kizárólagos tényező; az alanyi tényezők, továbbá zene, néha csodás elem is belevegyül? Hiszen a csodás elem felhasználtatik a szomorú műben is olykor. Mert nem a tárgyas, hanem az alanyi igazság követelményeinek felel meg gyakran a költemény.

Hanem a verstanra térve van egy oldala, mely Torkos önálló felfogásáról tesz tanúságot, bár tudományos szempontból kifogás alá eshetik, sőt még ugyanis vitás kérdést alkot: ez a magyar ütem lényege, vagy az Arany elmélete szerint az értelmi, pathetikus hangsúly. E kérdést nem itt a helye kimerítően tárgyalni; de Torkos eljárása, hogy költészettana újabb kiadásában elkülöníté az addig együtt ütemekre osztott mértékelő és hangsúlyos idomokat is, bizonyítja, hogy érezi a felköltött vita heves voltáról, mily helytelen neveléstani szempontból e még ki nem tisztázott kérdést, úgyszólván, megoldva, mondhatni, dogmatica rátkumálni az ifjabb nemzedékre. De beletett mégis költészettana újabb kiadásába egy fejezetet, melyen sarkallik voltaké-

pen verstanának elve: a fő- és mellék hangsúly tanát. E tan oly merész, hogy felébresztheté maga ellen a tanügyi irodalom sok jeles művelőjét; de azon már csodálkozunk, hogy Névy egészen más elvből kiinduló verstanban mintegy kiegészítő segédforrással ajánlja Torkost. Hiszen a tanuló lelke megzavarodhatik épen azon a téren, hol a legszabatosabb ismeret sajátítható el: a költészet alaki oldala felfogásánál. Megzavarodik rythmikai érzéke akkor, midőn fejleszteni akarjuk. A magyar nyelvben, mint nyelvben, a költészet zenei követelményét, zenei nyilvánulását törvényül állítani fel, úgy hogy a mellék és főhangsúly is a körülmények, még pedig tisztán a zenei ütem által kívánt szótag-mennyiség szerint változzék: ez már oly világos felforgatása a magyar tanuló által a korábbi években öntudatossá fejlesztett hangsúlyozásnak, a magyar nyelvérzék oly megzavarása, hogy a költészet alaki része ellentétesen hat a növendékre, mint kellene. Ugyanis nem a gondolattal egyszerűre szülemelő nemzeti szellemben teremtett idomképen hangzik a növendék fülében, lelkében, őlt alakot értelmében; de valami mesterkélt dolognak tűnik föl, melyet zenei érzék mellett lehet hallani. Nem akarom itt tudományos szempontból felhozni érveimet Torkos tana tarthatatlanságának bebizonyítására; de igen, oktatástani szempontból azon — véleményem szerint — meggyőző kifogásomat, hogy e tan ellenkezik a korábbi években a nyelv- és mondat-tanban tanult és elsajátított elvekkel. Hogy a pusztá értelmi hangsúly szegénynyé teszi a rythmikat: nagyon is jól tudom. Ezért Torkos föllépését jogosult- és igazoltnak tekintem; de elégedett volna meg annak kimutatásával, hogy nyelvünk alkalmas a prozodiai kollékek betöltésére is, sőt hajlik rá költészetünk; a valódi költészetet pedig dallamossá, a mértékelés és ütemezés szerencsés, bár a költői alkotás ihletett pillanatában eltalált összhangja teszi. Ez elv az, mit én termékenyítőnek tartok. E téren Torkos a magyar műköltészet, jelesen Arany alapos tanulmányozása folytán állíthatá föl helyes és épen nem önkényes törvényeit. A magyar verselés törvényeinek tanítása a nemzeti irodalmi képzettség egyik legszerencsésebb és leghatékonyabb eszköze. Torkos könyvében oly találó példák vannak minden egyes idomra felhozva, hogy művének e részét beillesztendőnek, de óvatosan használandónak tartom. A tanterem nem a forrásban levő eszmék küzdtere, de a kiforrottak propaganda helye. E szempontból tehát költészettanának a fő- és mellék-hangsúlyról szóló része kihagyása mellett egészen használhatónak tartom kézikönyvét. Minthogy forma dat esse rei különösen a költészetben, tehát Torkos „Költészettan“-át a potiori jónak tartom. A kettő együttes használata bár pénzügyi tekintetből a növendékre nézve terhelő lehet, de úgy is két éven át foglalkozik velök a tanuló. A mutatóványok mindkét irónál jól vannak megválasztva.

Még a Torkos költészettanának azon beosztása ellen van nemcsak tanrendszerünk, de tudományi és didaktikai szempontból is kifogásom, hogy a lyrát előbb tárgyalja, mint az epikát. A lantos költészet a költő fejlett és emelkedett alanyiságát tükröztetvén vissza: forrongó vágy, szén-

vedély, merész képzelem és oly sajátos világnézet jelenik meg benne, hogy az V-dik osztályos tanuló ennek felfogására sem megérve nincs, sem ráérlelni nem időszerű. Holott az epika a történet oktatásával karöltve egymást magyarázzák. Az ó-görög élet magyarázza Homeroszt, a magyar nemzet története igen Zrinyit. A ballada, románcz, mint költői fajok legbiztosabban vezetnek át a lyrára. Igaz, hogy rendszerünkben a VI. osztályba esik, igen helyesen, az eposz, regény és dráma, de azért a kisebb epikai műveket előbb kell vala tárgyalni a lyránál. A görögöknél a történelmi kifejlődésben is megelőzte azt. Ámbár az V. osztályban a verstannál nem mennék tovább még rendszerünk határain belől sem; a kormány tervét, hogy a költészetet a VII. osztályra teszi föl, még helyesebbnek tartom. A szónoklat legalkalmasabban a VI. osztályban tanítható.

Ime megjegyzéseim. Mindkét könyv az említett didaktikai szempontok alkalmazása mellett tanrendszerünk határain belől alkalmazható, tanrendszerünkben letett elveknek és kívánalmaknak szerencsésen megfelel. De a bírálatom folyamán érintett szempontokat oly mérvadóknak tekintem, hogy azok szemmel tartása nélkül a bírálatom alábecsátott két tankönyv sikeres és hatályos tanítását alig hiszem. Mindkét könyv jó és tapintatos kezelés mellett jelen viszonyaink közt legjobb. *Hegedüs István.*

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HIREK.

Kolozsvár, 1878 jul. 12.

Tisztelt munkatársainkkal s olvasóinkkal tudatjuk, hogy lapunk szerkesztője néhány hétre külföldre utazván, távollétében Hegedüs István tanár szíveskedett a szerkesztésre vállalkozni, s így a lap szellemi részét érdeklő közlemények hozzá intézendők.

— Az állandó ig. tanácsnak tegnap, folyó hó 11-én tartott kis üléséről szóló tudósításunkat csak lapunk jövő számában adhatjuk, annival is inkább, mivel az ülés ma (pénteken) még folytattni fog. Annyit ezuttal is megemlítünk, hogy az ülés főtárgyát a nagy-enyedi főtanoda fölterjesztése képezte, Magyarai Pál felvinczi birtokos jószág- és jogügyigazgatóvá választatása ügyében. Ig. tanácsunk utasítá a főtanodai előjáróságot a kellő lépések megtételére, mely célból ez a szerződés szabályszerű kiállítására, s annak, az ujonnan megválasztott jószág- és jogügyigazgató által, kellő biztosíték mellett leendő aláírására hivatott föl.

— Tóth Sámuel a tiszántúli egyházkerület érdemes főjegyzője s a konvent egyik jegyzője pár napra városunkba érkezett s Erdélyben körutaz indul.

— A Bethlen-főtanoda igazgató-tanárává Garda József lemondása következtében, Elekes Károlyt választotta meg az előjáróság.

— Pályázat. A felső-kapniki (Szathmármegye) magyar tannyelvű állami elemi népiskolánál a segéd-tanítói állomás megürülvén, annak betöltése végett a vallás- és közokt. m. kir. miniszter urnak folyó évi június hó 19-én 14,981 sz. a. kelt rendelete folytán nyilvános pályázat hirdettetik. Ez állomással, melyre csakis ökleveles tanítók, esetleg három évi képezdei tanfolyamot végzett tanító-jelöltek pályázhatnak, az állam pénztárából kiszolgáltatandó 250 frtnyi fizetés, 50 frt helyi pótlék és 50 frt lakbér élvezete van egybekötve. Felhivatnak tehát mindazok, kik ez állomásra pályázni kívánnak, hogy egyenesen a vallás- és közokt. m. kir. minister urhoz intézendő, kellően bélyegelt és okmányolt folyamodványaikat, folyó évi augusztus

hó 18-ig alóírt tanfelügyelőhöz annál is inkább beküldjék, mert a később érkező folyamodványok tekinteten kívül hagyatnak. Kelt Zilahon, 1878 évi július hó 9-én. Kerekes József szilágymegyei kir. tanfelügyelő.

— Megjelent a „Magyar Lexikon” 5-ik füzet, s be is küldetett szerkesztőségünkhöz. Mellékletül Afrika színezett térképét hozza, s Angol ló — Antominus Marcus Vernus — cikkeket tartalmazza. Ismétlen ajánljuk e hazánk művelődését előmozdító s hűzágpótló vállalat olvasóink figyelmébe.

— Esti harang, vagy újabb keresztyén tanítások protestans keresztyén családok számára. Irtá Pap Károly sziget-szent-miklósi ref. lelkész. Ily című diszbőr-kötésű könyvet küldött be szerkesztőségünkhöz a Franklin társulat. E könyv czélja, mint a szerző egy jegyzetben kifejti az, hogy népünk az elavult keresztyén tanítások helyett egy népszerű modorban irt könyvecskét kapjon, a mi (a mint a szerző állítja) igen hű ohajtása a népnek. Célja még a család, s ez által az általános vallási buzgóság növelése. E czéljának mint az alább főbb pontokban közölt tartalom is bizonyítja, eléggé meg is felelt. A benne közölt imák egyszerű nyelvezetben vannak ugyan írva, de a szép gondolatok még sem hiányoznak belőlük. Van egy néhány vallásos vers, himnusz is benne. Tartalmaz az év minden ünnep napjára egy-egy szép imát vagy elmélkedést. Mint szerző megjegyzi, az egész művet, csak Fördös Lajos, e kitűnő egyházi író jóváhagyása és kiigazításai után bocsátotta közre. Az esti és reggeli imák szerkesztésében, az annyira kedvelt Szikszay-féle imákat tartotta szem előtt. E könyvecske dús tartalma a következő: előszó: elmélkedés 6-év napján; Téli esték; tavaszi; nyári és őszi esték; közönséges elmélkedések; adventi esték; karácsonyi, nagypénteki, husvéti, pünkösti elmélkedés; elmélkedés 6-év estéjén; elmélkedések a beteg ágyon; köznapi urvacsorai imák. E diszes kiállítású munka ára kötve 1 frt. s kapható bármely könyvkereskedőnél. Ajánljuk olvasóink figyelmébe.

Gyulafehérvári esperes nt. Elekes György aát újból súlyos veszteség érte. Csak nem rég vesztette el egy jó és kedves leányát s már újra egy forrón szeretett gyermeke veszteségét kénytelen fájlni. Őszinte részvétünk kifejezése mellett itt közöljük a hozzánk is beküldött, mélyen lesújtó gyászhirot: Ügyvéd Csávásy József a saját s a még csak 5 hetűs kis fia, valamint ipja: gyula-fehérvári ref. egyházmegyei esperes Elekes György és neje, Szegedi Kornélia és gyermekeik; és testvére: Dr. Csávásy Gyula s neje s gyermekeik; továbbá minden rokon nevében fájó kebellet jelenti, hogy forrón szeretett neje, — a gyöngédon szerető édes anya, — a tisztaszívű jó leány, testvér és rokon Elekes Irma életének 18-dik, házasságuk 2-ik évében, folyó hó 4-én déli 1 órakor, rohamos agygyulladásban — jobb hazába szenderült. Egy ifju nő dőlt a koporsóba, kevéssel azután, hogy a gondviselés által életet adott egy másnak; — egy fiatal szív hült ki, mely szeretetre és boldogságra volt teremtvé, egy önfeláldozó édes anyának ki nem pótolható gondja lett semmivé; egy engedelmes jó leány hagyta itt a legjobb szülőket, — kik mindannyian könnyek között állják körül a ravatalt, melyről olvasni szeretnék ez igéket: „nem halt meg, csak alszik!” oh, ha csak alunnék; oh, ha ez álom nem volna e földön örök! Hült tetemei folyó hó 6-án, délután 3 órakor a háznál tartandó rövid ima után M.-Igenbe kísértetnek, hol is templomban elmondandó gyászbeszéd után, — saját kívánsága szerint, a m.-igeni temetőben nyugvó testvérei mellé — örök nyugalomra tétetnek. Béke a kisenvedett porokon!

— Hibaigazítás. Lapunk mult számának tárczarovatában e szó „patriotismus” kétszer fordul elő. Másodszor való előfordultában (9-dik sor) e helyett „patrólotismus”-t kérünk olvastatni.

A PROTESTÁNS-EGYHÁZI-IRODALOM KIVÁLÓBB TERMKEINEK JEGYZÉKE.

Haphatók: **STEIN JÁNOS** könyvkereskedésében Kolozsvárt.

Agendák és egyházi imakönyvek.		
Albert János. Imakönyv templomi használatra. Kötve	2.10	
Borsody. Vasárnapi imák. Kötve	2.—	
Czelder. Vasárnapi, ünnepi és alkalmi imák. Kötve	2.50	
Fábián D. Ünnepi, közönséges vasárnapi és alkalmi imák. Kötve	2.30	
Filep M. Köznapi imák. Kötve	2.—	
Fördös L. Agenda 2 frt. Kötve	2.80	
Koronka A. Imádságos könyv, templomi szükségre	1.—	
Medgyes L. Egyházi imakönyv. Kötve	2.—	
— Eredeti halotti imák	1.—	
Szilády L. Köznapi imák	1.—	
Szoboszlai P. J. Egyh. szertartási beszédek Kötve	2.—	
Könyves Tóth K. Halotti imák. Kötve	2.40	
Vadas és Nagy P. Agenda (erdélyi.) Kötve	2.50	
Zagyva G. Köznapi és bűnbánatheti imák. Kötve	2.—	
Egyházi beszédek.		
Apostol P. Egyházi beszédek 2 kötet	2.60	
Bartók F. Népszerű egyházi beszédek I. füzet	1.40	
II. „	1.80	
Beke Sámuel. Vasárnapi beszédek	1.—	
Édes A. Egyházi beszédei leszállított ár	—80	
Fábián D. Egyházi beszédek egy egész évre	3.—	
— Népszerű halotti beszédek I.	1.40	
Fejes I. Egyházi beszédek 2 kötet. Egy-egy	2.—	
— Temetési beszédek 1.	1.—	
Filó L. Ünnepi és alkalmi egyh. beszédek	1.50	
Fördös L. Kecskeméti lelkészitár (Egyházi beszédek)	1.—	
3 kötet. Egy-egy	1.—	
Gergely, Gönczy, és Rácz. Egyházi beszédek ünnepi követek részére	—60	
Gerok. Egyházi beszédek	1.20	
Gyöngyösi. Egyházi szónoklatok, ünnepi, közönséges, alkalmi és gyász esetekre 2 kötet. Egy-egy	1.80	
Herepei. Isten ígéje a szószékről	1.40	
Heiszler. Egyházi beszédek 3.	1.20	
— Halotti egyházi beszédek	1.60	
Illyés B. Temetési és emlékbeszédek	1.40	
Kiss Bálint. Népszerű közönséges egyházi beszédek	1.25	
Körösi F. Szabadelvű egyh. beszédek	1.30	
Kovács G. Egyházi beszédek	1.—	
Kovács Samu. Egyházi beszédek	—88	
Kozma M. Temetési alap igék	1.—	
Lang H. Válogatott vallásos egyh. beszédei	1.20	
Lakatos I. Vasárnapi és alkalmi egyh. beszédek	—90	
— Halotti beszédek	—90	
Lukács Ö. Egyházi beszédek templomi és temetési használatra	1.80	
— Közönséges egyházi beszédek	1.20	
Maklár Papp. Temetési beszédvázlatok	1.20	
Margócsy. Prot. egyh. beszédvár 5 füzet 1—4-ig füzet	1.40	
5-ik füzet	1.50	
— Alkalmi beszédvár 3 füzet 1—2-ig füzet	1.40	
3-ik füzet	1.50	
— Hazafias elmélkedések	2.—	
Mitrovics Gy. Egyh. szert. beszédek	1.20	
Nagy László, Kis Albert és Viski Pál. Közönséges egyházi beszédek	1.40	
Nemes B. Népszerű egyházi beszédek I.	1.20	
Nikházy L. Huszonkét egyházi beszéd	1.30	
Pazar, Jézus péld. homiliákban 2 köt. 1 20 II.	1.50	
Papi dolgozatok gyászésekre. Halotti prédikációk, gyászbeszédek és imák, egyházban, gyászudvaron és sirnál. 14 füzet. Az 1. 2. 4. 7. 8. 10. 12. 14. füzetek egyenként	1.20	
A 3. füzet	1.—	
Az 5. 6. 9. 11. 13. füzetek egyenként	1.40	
Papi dolgozatok különféle esetekre.		
1. füzet Szilády László egyh. beszédei	1.20	
2 „ Fördös Lajos egyh. beszédei I. füzet	1.—	
3. és 4. füzet. Vegyes egyházi beszédek	2.60	
5. 6. Kulifay Zs. egyh. beszédei 2 füzet	2.40	
7. „ 8. „ Vegyes beszédek és imák	2.80	
9. füzet. Fördös Laj. egyh. beszédei 3 füzet	1.40	
10. 11. és 12. füzet. Vegyes beszédek és imák	4.20	
13. füzet. Fördös Laj. egyh. beszédei. 3 füzet	1.40	
14. Vegyes beszédek és imák	1.20	
15. „ Kulifay Zs. beszédei 3 kötet	1.—	
Papp Károly. Halotti beszédek	1.20	
Péterffy S. Egyházi szent beszédek új folyam 7 füzet		
Egy-egy	1.—	
— Köznép előtt tartott egyh. szent beszédek 3 füzet Egy-egy	1.20	
— Temetési szent beszédek	1.—	
Predikatori tár. erdélyi; Prot. egyh. beszédek. Szerk. Szász G. és Domokos 3 füzet. Egy-egy	1.20	
Revész G. Temetési beszédek 1.	1.20	
— Ünnepi és közöns. egyh. beszédek	1.20	
Révész—Robertson. Egyházi beszédek	1.—	
Sombori József. Egyházi beszédek 2 kötet	2.—	
Szabó János. Egyházi beszédek	1.80	
Székács G. Összegyűjtött egyházi beszédei	2.—	
Szoboszlai T. G. közönséges egy. besz.	1.20	
— Ünnepi egyh. besz.	1.80	
Tompa M. Egyházi beszédek 2 kötet. Egy-egy	1.64	
— Halotti beszédek	1.60	
Könyves Tóth K. Egyházi beszédek	1.40	
Vitéz M. Egyházi beszédek	—80	
Vadas József. Egyházi beszédei	1.20	
Zombory G. Korszerű egyh. besz. 2 füzet. Egy-egy	1.20	
Vegyesek.		
Bakóczi J. Bibliai szövegtár	2.—	
Barakonyi. Bibliai magyarázatok a szószéken	1.60	
Beóthy Zs. Prot. egyházi törvények	1.50	
Dobos J. Homiliák régiebb és újabb modorban	2.40	
Fabó. Rajzok a magyar protestantizmus történetéből	1.60	
Fördös L. Szentirási szókönyv (Concordantia) 2 kötet	4.60	
Hase K. A prot. polemika kézi könyve 2. I. 2.40 II.	3.60	
Kámory J. Ó test. apokrifus könyvek	1.—	
Kiss A. Szattmáron tartott 4 első prot. zsinat végzései	—50	
Kovács Ö. A vallásbölcselet kézikönyve 2 kötet	4.80	
Lang H. Keresztényen dogmatika	2.—	
Maklár Papp. Bibliai egyezményes szótár. Kötve	4.30	
Nagy papok életrajza	2.40	
Révész J. Dévai Biró Mátyás életrajza	2.—	
Schwarz. Adalékok a legújabb theologia történetéhez	3.50	
Simén D. Az evangéliumi csudák	1.—	
Wolfahrt A. Szentírásnak magyarázata. Németből Incze és Herepey 2 kötet	8.—	

Megjelenik
minden vasárnap

Szerkesztési szállás.

b.-farkasutca 16. sz. hová
a lap szellemi részét illető
közlemények címzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDELYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Kiadó-hivatal:

Stein János könyvkereske-
dése, hová az előfizetési-
pénzek legcélszerűbben pos-
tautalványnyal küldendők.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Pro aris et focis. (H. I.) — Az egyházi beszéd szövege (textus) s e tárgygyal összefüggőkérdések. — Parádi Kálmán egyházkerületi tanügyi referens évi jelentése. (Folyt.) — Az állandó ig. tanácsnak a n.-enyedi főtanoda vagyoni ügyei rendezésére vonatkozó előterjesztése. — Az áll.ig. tanács r. gztüléséből r. t. — Egy jó kézikönyv a latin nyelv elemi oktatására. Perthes-Kosztka latinnyelv-tana. — Tárca: J. J. Rousseau. (Évszázados ünnepélye alkalmából). III. (Vége.) — Egyházi és iskolai hírek. — Körösvények. — A kiadó hirdetései.

Pro aris et focis.

Kolozsvár, 1878. júl. 16.

(H. I.) Ha a protestans ember az iskolák föl-
virágzata érdekében emel szót, vagy azoknak hanyat-
lása fölött jajdul föl: bizony az oltár és tűzhely
mellett tör lándzsát. Látni azt, hogy napról-napra
mint csökken a közérdekeltség az igazi szellemi tűz-
hely, az iskola iránt, melynek világító és melegítő
tűzétől nyer az ifjú nemzedék benső lángolást a
földi élet magasztos célja, az emberi lét fensőbb
feladatai iránt: leverő, fájdalmas benyomást tesz an-
nak szívére, ki az egyházat folyton élő és valósuló
szellemi egyesületnek tekint. Nem csupán a tisztán
felekezeti érdek szenved csorbát e közöny miatt, ha
a felekezeti érdek az emberiség magasb szellemi ha-
ladásával ellentétbe jön, e csorbát nem ok nélkül
szenvedi; de egyházi közéletünk azon jellemvonása
vesz ki rendre, mely teszi — merjük állítani — egy-
házunk szűkebb korlátai közt, annak egyetemes jel-
legét: az áldozatkész és munkás keresztyéni szellem,
melynek szabad nyilvánítása adott benső életerőt a
protestans egyháznak, melynek elfojthatatlan ereje
tartá fen, száz megpróbáltatás közt is, melynek a
kedély mélyében gyökerező hatékonysága tevé legyőz-
hetetlenné a multban is egyházunkat. Hol és mikor
költhetnők föl e szellemet élénkebben, mint azon ön-
tudat gerjesztése által, hogy mindazon belélet, mely

a keresztyén eszmék termékenyítő hatása alatt keb-
lünkön él és hat: önmagának formát és külalakot,
mindig szebb, nemesebb idomot épen nevelésünk és
oktatásunk mindig tökéletesb átalakításában és szer-
vezetében ölt? A munkás keresztyén hit által fen-
tartott iskolát átlengő szellem megsemmisíthetetlen
magvát hinti el az újabb nemzedékben azon élő fá-
nak, melyről oly szép példázatot olvasunk a szent
könyvben.

Mi okozta hát, hogy sok helyt a nehéz anyagi
körülmények dermesztő hatása épen az élet forrásá-
nál, a protestans szellem alkotó és teremtő erején
nyilatkozik leghamarább? Az iskolák kiközösítése,
állami iskolákká alakítása mind kevesebb ellenzésre
talál hitfeleinknél.

Tisztán hazánk jövő nemzedékének értelmisége
szempontjából e közöny első látszatra épen nem
aggasztó. Hiszen a cél az, hogy legyen jó iskola:
ha a felekezet anyagi ereje erre képtelen, jobb akár
állami, akár községi, de jó iskola. De egyet felejte-
nek és ez az, hogy különben is a magyar társada-
lom egyik árnyoldala épen abban áll, hogy mindig
támogatást, segélyezést, vagy minden tevékenység te-
rén a tétlen *laissez faire, laissez passer* elvét nagyon is alkalmazza.

Ha az állam megcsinálja helyette azt, mire
első sorban szüksége épen neki van, épen nem bán-
ja, holott az állam csupán csak a társadalomban
rejlő kimeríthetetlen anyagi segélyben bizva, tehet he-
lyette, és mégis — épen mert egységes, központi
szellemben tesz mindent — nem alkalmazkodik az
egyes vidéki körök igényeihez. Alakot ad, melyet a
társadalmi tényezők együttes szellemének kellett vol-
na megadni; mert a mi az élet-fáján magából fa-
kad, az igazán élettéljes.

Tehát a paedagogiai szempontból jó iskola, ha
a társadalom közönyével találkozok, mintegy idegen

szerű külső, de nem szerves összefüggésben lesz az étellel.

Hát még a vallásos, a kédélyi szempont! Az élet irányzata az élet központjából: a szívből! Ki csálhatja be a kédélybe azt az áthatottságot, melyet épen az éltető közszellem teremt meg? Egészséges, életerős egyházban pedig a közszellem nem lehet tisztán világi; fel kell hogy ölelje az az ember eszményi világát is.

Milyen iskola felel meg e célnak, ha nem épen a felekezet által fentartott, de egészen az újabbkor színvonalán álló iskola?

Mi tartja fen, élteti az ily intézetet? A közérdeklődés, a közaggodalom, a közragaszkodás és az áldozatkészség.

De hol van az áldozatkészség, ha erdélyi egyházaink egyik szeme fénye, a kolozsvári egyház is, majdnem azzal homályosítja el világító fényét, hogy az iskoláiról való gondozást a városra akarta átruházni?

Nem a vezető egyének buzgósága, nem a kormányzó egyháztanács tétlensége, de bizony a hívek mind nagyobb közönye okozta azt, hogy az egyház közalapja az utóbbi évek alatt tetemes összeg-

gel járult e nevelési alap segélyezésére és az óriási teher alatt már szinte összeroskadott. E végszükségben, az iskolákat mindenképen a kor színvonalán akarván fentartani, kész lett volna az iskolákat községekké átalakítani.

De örömmel jelenthetjük ez ügy újabb, szerencsésebb fordulatát. Főképen az egyház által 1874-ben összealkotott iskolaszék, erélyes hangon és nemes buzgalomtól átlengett szellemben irt az egyház képviselő gyűléséhez, melyben hathatósan fejtegeti azon szoros, egymást kölcsönösen kiegészítő kapcsolatot, mely van az egyházi élet és az általa fentartott iskola közt. Főszólitja az egyház képviselőjét, hogy az önkéntes adományokat, a közkebli egyháztanács által föltalált sikeresebb módon, oly jelentékenyen szaporítsa, hogy iskoláit földadni ne volna kénytelen. Az iskolai szükséglet mintegy 702 forinttal terheli az egyház közalapját, mely maga is deficittel küzdöklik; e terhet az egyháztól a collecták hatósabb módja által jelentékenyen lehetne leolvasztani. Újabban egy tervet dolgozott ki e lapok szerkesztője, mely szerint reductiót kellene ugyan eszközölni a tantervekben, de legalább az iskolát nem kellene bezárni és többi iskoláját is fenttarthatná az egyház.

TÁRCZA.

J. J. Rousseau.

(Évszázados ünnepélye alkalmából.)

III.

Valószínűleg a csöndes visszavonultság és nyugodt szemlélődés ez óráinak terméke ama kiváló fontosságú kötet is, melyet a Moulton család 1858-ban Rousseau kiadatlan kéziratai között fedezett volt föl, s aztán a nagy történész, Mignet terjesztett az akadémia elé. Egy következően keresztülvitt keresztyén-rationalisticus vallás-rendszernek teljes, kerekded képét tárja ez elénk, mely az „Emil“-ben vallott theisticus nézetekkel szemből nemcsak óriási haladást mutat, de egyszersmind tökéletes transactiót képvisel az embernek, mint tapasztalati lénynek nyers természetű, és a hitre tisztult ideális lélek evangéliumi álláspontja közt. Mielőtt azonban e még kevesek előtt ismert, s a bölcsész által mintegy „ultima verba“ gyanánt hátrahagyott elmélet részleges fejtegetésére térnénk át, pár szóban látnunk kell Rousseau vallásos eszméinek e fordulóponton innen datált köztudatu genealogiáját is, a mint azok e lapok keretébe specialiter beillenek, s kissé általánosabb nézőpontot nyújthatnak, bölcséletének ez oly felette kényes, mert kétes és ingadozó, pontja felől.

Ha a természet e hasonlíthatlan panegyristája a Spi-

noza elméletei iránt táplált tagadhatatlan hajlama és előszeretete daczára is kikerülni tudta a pantheisticus istenfogalomnak felette veszélyes charybdisait: úgy ez csak józan, practicus irányának s különösen állam-bölcséleti elveinek alkalmazásából derivált helyes tapintatának tulajdonítható. Ellenben az angol szabad gondolkozók, s különösen Locke hatása vonul át a theisticus államvallásnak a Contrat Social által hévvel hangsúlyozott eszméin, melyet a „Profession de foi de vicairé savoyard“ című művében már Kant-tal egyszerre, az Isten, szabadság és halhatatlanság triászára, a theismus eme háromegységű sarkigazságára vezet vissza. Ez álláspontot tünteti föl Emilre nézve is a vallásos fejlettség által elérhető legfelsőbb magaslát gyanánt, s ez értelemben szab „Új Heloise“-beli hősnőjének, Juliának irányt atheista férje megtérítésére célzó buzgalkodásaiban. Mindez azonban korántsem zárja ki, hogy némely reflexióit szépségök mellett valódi keresztyén érzés ne hassa által. „Ha Sokrates, úgy mond egy helyt, bölcsként úgy Krisztus Istenként halt meg.“ „Az istenség legnagyobb eszméi, írja, értelmünk-ből erednek. Nézzétek a természet képét, hallgassatok abenső szóra. Öntudatunknak s itéletünknek nem megmondott-e Isten mindent? E nagy és fenséges könyvben tanulom imádni s szolgálni annak isteni szerzőjét. Senki sem vonhatja ki magát annak olvasásától, mert mindenkihez, minden lélek előtt érthető nyelven szól“ stb. Midőn a kijelentést megtámadja, nem sejtí, hogy a szív cultusa a maga historiai fejleményében érvényesül a nyilvános cultusban; ép

E módózat a közelebbi iskolaszéki ülés beható tárgyalása elé lőn bocsátva, hogy a legközelebbi egyházi képviseleti közgyűlés végleges határozatot hozzon az iskolák sorsa fölött. Itéletünket akkorra tartjuk föl; de azt, hogy reductio történjék a tanerőben már is hátralépésnek tekintjük, melyet csak a végszükség igazol. Sokkal nemesebb, a sokszor hangoztatott protestans szellemhez méltóbb eljárás lenne, ha föllángolva, az érdeklődés szunnyadó erejét ébresztenénk föl. Ha minden egyes tagja az egyháznak pro aris et focis egyformán küzdene azon fegyverrel, mely legyőzhetetlen: áldozatkész buzgalommal; nem kellene annyiszor kétségeskednünk vallásos életünk jövője fölött.

Az egyházi beszéd szövege (textus) s e tárggyal összefüggő kérdések. *)

Az egyházi beszédet, az egésznek tartalma és iránya mellett, egyrészt a világi szónoki műtől, másrészt, minden másnemű vallás-erkölcsi iránynemtől, talán egy theologiai értekezéstől, egyébek közt, éppen az különbözteti

*) Mutatvány a szerzőnek sajtó alatt levő, ily című munkájából: „Egyházi szónoklattan, tekintettel a magyar egyházi beszéd-irodalomra.”

úgy nincs fogalma a historiai tanuságnak a lélek általi megerősítéséről sem. Hitte s ki is nyilatkoztatta többször, hogy ha valaki a vallás lényegével rendelkezik, a forma mellékes dolog s csak a törvények s emberi szokások másodlagos meghatározásai alá tartozik.

Több se kellett azonban, hogy a materialista körök haragját s zugolódását végleg magára vonja. Párizs és Berlin sensualista írói ki nem fogynak a pamphlettekből ellene. Érdekes lesz erre vonatkozólag Voltaire leveléből egy helyet idézni: „A Judás elhagy bennünket, kiált fel méltatlankodásában. És minő pillanatot választ erre! Épen midőn philosophiánk mindenütt diadalmaskodni készül.” S valóban Rousseau ugyanazon állást foglalta el a negatív lelkekhez való viszonyában, mint Luther az egyházi tulkapások, s az iskolás philosophia neveléses pöffeszkedésével, s mint Spener az orthodox phariseismussal szemben. Talán senki még szebben s mélyebb felfogással nem jellemezte magos hivatását, mint Hettner, ki szerint Rousseau rejtélyes, paradox lényének egysége s történelmi jelentősége abban áll, hogy megmentette a szív idealismusát a kétely és gúny dermesztő lehellete elől. Csakhogy ez idealismus még embryo állapotában leledzik, csak önmagát ismeri még, s mindent, mit vele szembe állítanak, homályosnak, semminek lát. Az a mi még hiányzik belőle, a reflexio izomereje, a meggondoltság, a sophrosyne.

Kedvencz eszméje a Rousseau-essayistáknak a párhuzam közte és egyenlően nagy földije Calvin között, kivel,

meg, hogy az, egy bizonyos szentirási hely felett írott szónoki mű s hogy az egyházi szónokra nézve, minden alkalommal egy ilyen kiválasztott bibliai hely képezi, mintegy a a gondolkozási alapot, a melyre építi ő egész beszédét s a mely alapon gyökerezve nőnek ki mindazon részletek, a melyeknek szerves egységbe való foglalása képezi tulajdonképen, az egész egyházi beszédet. Így lévén a dolog, azért a szónoki tervelés akár azon módját válaszsza valaki, mely szerint, egy, már készen levő gondolatához keres egy megfelelő, ahoz illő tartalmu szentirási helyet: akár pedig azon, különösen kezdő szónokokra nézve inkább ajánlatos és előnyösebb eljáráshoz folyamodjék, hogy egy bibliai hely, ránézve, a kiindulási, az eszmeébresztő alap legyen, — tárgyválasztás és szöveg, minden körülmények között, szorosan együtvé tartoznak, egymást föltételezik s épen ez ok miatt a tárgyválasztás egyik legjelentékenyebb, legnagyobb figyelmet érdemlő részlete a szövegről szóló tan, a maga egész terjedelmében s hozzátartozó vitás kérdéseivel együtt.

Textusnak vagy contextus sacernek nevezték a latin egyházi atyák, általában az egész szentírás alapszövegét; ellentétben és megkülönböztetésül az arról tartott magyarázattal, mely tractusnak, sermonnak, adlocutionak, locutionak, vagy mint ezt alkalmilag másutt is megemlítettük, különösen külső alakjánál fogva, görögösen, homiliának is neveztetett. Mai napság szövegnek, alap- vagy vezérigének, szűkebb értelemben, valamely szentirási darab azon bizonyos helyét vagy részletét szoktuk nevezni, a melyet a végett választunk ki, hogy szorosan ahoz kössük elmélkedésünket;

nagy mértékben ellenkező viszonyok közt nevelkedve, később is nem egyszer merőben szembetett állást foglal el. Vizsgálni fogjuk röviden antagoniát, vallási vonatkozásában, már csak azért is, mert egyidejűleg tiszta világot vet a theisticus és ez evangéliumi keresztyén szempontok különbözőségére is. Mig Calvin a keresztyén vallás egyedüli bázisául a szentírás isteni tekintélyét ismeri el, addig Rousseau, az embernek Istenhez való viszonyában minden természetfölötti elemet határozottan elvet; ellenben, és ez a theismus főjellemvonása, az evangéliumok erkölcsi súlyát és tartalmát örök időkre szólónak decretálja. Ugyanez a viszony áll fönn köztük Krisztus személyére vonatkozólag is. Calvin hiszi az istenség lényege kitöltését a Jézus Krisztusban. Rousseau őt csak az emberi vallásos tökély típusául tekinti, s nem hisz csodateremtő hatalmában. Calvin elfogadja az eredendő bűn elméletét, de el a Krisztusban nyilvánuló isteni erő és kegyelem által való megigazulást is; mig Rousseau épen az emberiség eredeti jóságát hangsúlyozza, kapcsolatban a lelkiismeret csalhatalanságával s a véghetetlen erkölcsi tökélyesbüléssel, csupán csak az egyéni akarat alapján. Végre Calvin tanítja a jövő életet is, még pedig a megváltó által a bűnbánó és megalázott teremtmény részére kieszközölt isteni kegyelem jóvoltából, holott Rousseau az embert saját egyéni érdemeire támaszkodva tünteti föl, ki bizik a legfőbb bíró atyai elnézésében.

Térjünk vissza most már Rousseau említett posthumus művére, melyről azt állítottuk volt, hogy óriási haladást képvisel az „Emil” s a „Vicaire savoyard” természetszerű maximáival szemben. Ez egy allegoria alakjában tárja elénk

hogy arra építsük fel, mint természetes alapra, egyházi beszédünket.

Az az eljárás, mely szerint az egyházi beszéd alapját minden alkalommal valamely szentírási szöveg képezi, kétségen kívül, a héberék istentiszteleti rendtartásából jött át a keresztyén egyházba. Ők nevezetesen, mint erről Nehemiás VIII. 18. versében világosan is történik említés, a babyloni fogságból való visszatérésük után, az istentisztelet alkalmával, előbb csak a thórából, vagy törvénykönyvből, később aztán a prófétai iratokból is, bizonyos fejezeteket, ugynevezett haftarákat és parasákat, olvastak fel és magyaráztak meg, a gyülekezet vallásos ismereteinek és érzelmének növelése és erősítése végett. E szokást követve, az első keresztyén egyházban is ki voltak jelölve azon, helyek vagy perikopák, a melyeket a lectorok, részint az evangéliumi iratokból, részint az apostoli levelekből, felolvastak és megmagyaráztak a hívek előtt. Minthogy azonban a lectorok csakhamar visszaéltek a nekik adatott joggal, s melőzve a szentírás olvasását és értelmezését, a nyilvános istentisztelet alkalmával a szentek és vértanúk nem ritkán kalandos életéről is tartottak felolvasásokat, e visszaélés meggátolása végett, 450-ben zsinatilag jelöltetnek ki, az ugynevezett Eklogadion című gyűjteményben, azon szentírási fejezetek, a melyeket volt szabad egyedül az említett czélból olvasni és értelmezni; kimondatván ez alkalommal az is, hogy az ugynevezett apokrif iratok, szigorú büntetés terhe alatt, kitiltandók a nyilvános istentiszteletből*). A

*) L. Vorlesungen über praktische Theologie. Herausgegeben von Joh. Heintz. Aug. Ebrard. Königsberg, 1854. 296 lap.

ujra mindazon nagy problémákat, melyeket már egyszer, úgy a hogy, megoldva láttunk: a teremtetést, a világ-egyetem törvényeit, az erkölcsi kötelesség kérdését, az élet és halhatatlanság rejtélyeit. A felelet tizenöt év múlva nem lehet ugyanaz. Rousseau bevallja, hogy e nagy mindenség, mely előbb elbájolta, most nyugtalanítólag hat rá. „Elfáradt már bizonyosság nélküli rendszerek, s megdöntetlen hagyott ellenvetések közt hánykodni, midőn egyszerre im, fénysugár világítja meg lelkét, s leleplezi előtte azon magasztos igazságokat, miket az embernek nem lehet feladata önmagától kiismernie, s miknek az emberi értelem csak megbizonyítására, de nem fölfedezésére szolgál.“

Ez új szempont alatt látja megnyilatkozni maga előtt a legfőbb lény igazságait „jutalmául azon önmegtágadásnak, melynél fogva inkább beismeri tudatlanságát, semhogy a bölcsélet neve alatt szentesítse megkoronázott tévedéseit.“

Saját szavai ezek Rousseauának, ki még tovább megy a keresztyén igazságok után, s végül könyve hőisével a következő ígéket hallatja egy csodás mennyei szózat után: „Gyermekeim, eljöttem, hogy tévelygéseitekből kigyógyítsalak, s azokat nektek megbocsáttassam. Szeressétek azt, ki titeket szeret, s ismerjétek meg azt, a ki van!“

Ime, így végzi önvallomását. Ki ne látná a lényeges különbséget ez, és az Emil álláspontja közt? Amott az igazság maga az ember belső értelmi működése folytán van felfejtve, itt az isteni lélek a maga közvetlenségében tanít meg rá. A genfi bölcsész vallásos fejlődésének két főstadi-

VI-ik században a perikopák ujabban átnézettek; némely hosszabb és tartalmatlanabb helyek más, e czélra alkalmasabb fejezetekkel cseréltettek fel s az így előállított gyűjtemény „Lectonarium“ elnevezést kapott. Az idők folytán, ez sem felelővén meg a kívánalmaknak, a vallás és egyház virágzása iránt annyira érdeklődő fejedelem, Nagy Károly, vette kezébe az ügyet s egybeállítatá az e téren annyira nevezetessé váltott „Homiliarium“-ot, a mely képezi tulajdonképen még mai napság is, alapját úgy az evangélikus, mint a római és görög-katholikus egyház perikopa rendszerének is. E Homiliarium egybeállítója Winfried Péter vagy közönségesebb nevén: Péter, aquileai diakonus, előbb Dezső, longobard király magán-titkára vala. E gyűjtemény már nemcsak a vasárnapi evangéliumokat és leveleket, s az apostolok és szentek emlékünnepeire szánt perikopákat foglalja magában; hanem „post illa verba textus“ czim alatt minden perikopa felett közöl egy-egy egyházi beszédet, a jelesebb egyházi atyák válogatott művei közül; mely intézkedés által Nagy Károly az azonkori egyházi szókokok élehetetlenségén kívánt mintegy segíteni; oly módon, hogy miután az igehirdetésre azok egészen tudatlanok valának, legalább már meglevő, kitűnő munkákat olvashassanak fel, a gyülekezet épületére. E gyűjtemény „De tempore“ czim alatt 128; „De sanctis“ czim alatt pedig 48 perikopát foglal magában, s mint egyuttal egyházi beszédvár is, hosszú ideig, kényelmes nyugpárnája volt az azonkori igehirdetők hanyagságának, s rendkívüli akadály a egyházi szónoklás fokozatos fejlődésének.*)

Ilyen és ehhez hasonló okok eredményezték azt, az,

*) L. Lentz idézett művét. I. K. 213—116 lap. És „Allgemeine Geschichte der christlichen Religion und Kirche. Von Dr Aug. Neander. Hamburg, 1827. III. K. 252 lap.

uma, alig tizenöt évi időköz által olvásztva; de mekkora haladás a gondolatok emelkedettségét, a vallásos kedély igazi melegségét tekintve! Nem a tisztázott eszmék, nem a fejlődő értelmi képesség hideg sugara ez, de a magába vonult szív, az Istennel tanuk nélkül társalgó lélek teljes átömlése egy ideális lét valóságába, hol nincs meghasonlás, nincs dissonantia.

Sajátságos, hogy a mily rendben a 18-ik század bölcséletének elősorolt árnyalatai egymást felváltották, ugyanazon sorban látjuk egyenként újra fölmerülni, realizálódni a forradalmi periodusok egymásutánjában mindazon elméleteket, melyek bölcselmi színezetük daczára, többé-kevésbbé közvetlenül, már rég a kitörendő rázkodás előkészítése ügyének szolgáltak vala. Voltaire, vagy más szavakkal a gúny, kétély és szidalmazás politikája szab irányt a 80 és 90-dik évek mozgalmainak, mikor még nem annyira az újjáalkotás, mint inkább a meglevő rombadöntésének eszméje hevitte a kedélyeket; de csak Rousseauval kezdődik a tényleges erkölcsi átalakulás (92—93), ő meg is buktatta azt a forradalmat, melyet előidézett, miután czélhoz segítette. A közbeeső aera Montesquieu parancsszavának hódol, de csak mint átmeneti korszak, nem pedig független, önálló elvi minőségben, holott Rousseau a forradalom egy élő symbolumának volt tekinthető, kinek eszméit nem sodorták el a viharok, de a XIX-dik század összes reformmozgalmainak szilárd, megtörhetlen oszlopköve még ma is. Jól mondja róla Villemain „c'était un génie, fait pour préparer à la fois la révolution politique et réforme morale.“

hogy a reformált egyház kebelében igenkorán akadtak oly férfiak s ezek között, első helyen illeti meg az elismerés magát Zwinglit, a kik, rámutatván a perikopa rendszernek, a gyülekezeti vallás-erkölcsi nevelésre való alkalmatlan mivoltára és káros hatására, a szabad szöveg-választás joga mellett szólaltak fel; éles bírálattal mutatván ki azt, hogy az állandóan kiszabott textusok vagy azt teszik lehetetlené, hogy az egyházi szónok, gyülekezetének lelki szükségéhez alkalmazkodva, hirdesse Istenigéjét, vagy pedig, ha e főszempontot beszédében valaki feláldozni nem akarja, okvetlenül egy másik hibába, az ugynevezett szövegerőszakolásba kell esnie egyszerűen csak oly jelmondatnak tekintvén az egyes bibliai helyeket, melyek ott állanak ugyan az egyházi beszéd homlokán, de a melyeknek, a tárgyalásra nézve, nincs többé legkisebb befolyásuk sem. Ez irányban való kezdeményezésnek köszönhetjük aztán azt, hogy míg más kiválóbb keresztyén felekezeteknél, a perikopák mainapság is megkötte tartják az igehirdető kezét, nekünk, református hitszónokoknak, a teljeseu szabad textus választás joga igenkorán biztosított, akkor, mikor hazai egyházi beszéd íróink között már Medgyesi Pál, Lorántfy Zsuzsanna udvari papja, kezdett, szabadon választott szövegek felett, írni egyházi beszédeket*).

Hogy vajjon mulhatlanul szükséges-e a bibliaiszöveg az egyházi beszédre nézve, a végett, hogy az keresztyén szellemű legyen? még mainapság is élesen vitatott kérdés az egyházi szónoklattanban. Harms nemcsak elméletben van ellene a textusnak; hanem a gyakorlatban is szakított azzal, amennyiben bibliai szöveg nélkül is írt egyházi beszédeket¹⁾. Evald szintén használt ugynevezett termésheti textusokat, sőt eleinte maga Schleiermacher is, ellensége volt a textusnak; noha később, egyházi szónoki működésének éppen a szigorú szövegszerűség képezte egyik erős oldalát. Az újabb időben Alt, Vinet és Niff, számlálhatók a szöveg hevesebb ellenségei közé.

(Folyt. köv.)

Parádi Kálmán egyházker. tanügyi referens évi jelentése.

(Folytatás.)

3) A tanulóknak nyújtott segélyezés és javadalmasítás a különböző tanodáknál a következő adatokat tünteti fel:

Nagy-Enyed kiosztott készpénzben „fejedelmi“, „különlőféle“, „egyetemi“ és „szotyori“ befizetése	4176 frt 94 krt.
Czipóban, süttetési költségekkel, készpénzre reducálva	6160 frt 44 krt.
Kegykosztban, (pénzre reducálva) 36 szegény tanuló részére	1158 frt 16 krt.

*) L. Medgyesi Pál: „Doce nos orare, quin et praedicare.“ Bártfa. 1650. A perikopák történetének további részletes tanulmányozására nézve pedig, R. Ranke: „Das kirchliche Perikopensystem aus den ältesten Urkunden der röm. Liturgie.“ Berlin. 1747. És „Real-Encyklopädie für protestantische Theologie und Kirche.“ Von Dr. Herzog. XI. K. 373—399. lap.

Tüzifa árában a lakszobák és tantermek fűtésére	1140 frt — krt.
A tanodai kórházra tett költségekben (orvos és ápolónő fizetésével együtt)	1743 frt 87 krt.
Író papirban, új évi ajándékul	100 frt — krt.
Pénz- és könyvjutalmak, pálya- és ösztöndíjak czimén	1003 frt 68 krt.

Összesen: 15,783 frt 09 krt.

s ezenkívül a lakás, fűtés, világítás, tanítás díjából történt elengedések által bizonyos összeget. Kosztban részesült a tanári kar és több városi család jóságából 30 tanuló.

Kolozsvár kiosztott készpénzben különböző alapokból	722 frt 56 krt.
Czipóban pénzre reducálva	704 frt 53 krt.
Jutalomkönyvekben	40 frt — krt.
Egyházi alapítványban	400 frt — krt.
Állami ösztöndíjban	240 frt — krt.

Összesen: 2107 frt 09 krt.

s ezen felül a tandíjból és a tanodai közöltségekből történt elengedések által 1516 frtot.

A Bálint József-féle személyhez kötött évi 68 krnyi alapítvány nem adatott ki. Az ifjuság által fizetett tanítás-, közöltség- és ágyhely díjak czimén befolyt a tanodai közpénztárba összesen: 4233 frt.

Maros-Vásárhely kiosztott családi alapítványok czimén	1118 frt 40 1/2 krt.
Egyesek alapítványa czimén 2 darab arany és	615 frt 52 krt.
Állami ösztöndíjban	120 frt — krt.
Az önképzőkörpályadíjaiban 2 drb arany és	21 frt — krt.
Pénzjutalmak czimén 5 drb arany és	49 frt — krt.
Könyvjutalomképen 78 drbot.	

Összesen: 78 könyvet. 9 drb aranyat és 1922 frt 92 1/2 krt. s ezen felül szegény sorsu tanulóknak elengedett iskolai díjakban összesen: 951 frt 84 krt.

Az ifjuságtól felszedett és a tanodai közpénztárba beszolgáltatott tandíj és más iskolai illetékek összege?? Székely-Udvarhely kiosztott különböző alapítványokból 12 drb aranyat, 24 véka gabonát és 1935 frt 40 krt. Ajándékokból jutalom fejében 1 drb arany és 22 3/4 ezüst frtot és ezen felül szegény tanulóknak lak- és tandíjakban elengedett 456 frt — krt.

Nem adatott ki a Gál-féle családi alapítványból az egyik rokon tanuló illetősége 25 frt 20 kr, mert nem volt folyamodó; a gr. Teleki Sámuel-féle 21 frt 35 kr jutalom, mert a pályamű nem volt méltó a jutalomra. A Jettin-alapítványnak Budapesten székelő igazgatósága a főtanodától folyamodott és felajánlott 4 tanuló ifjú közül a lefolyt évben egyet sem nevezett ki. A tanulóktól bevett díjösszeg tett 1659 frt 50 krt.

Zilah kiosztott a tanodai jutalom-alapból és a Balogh Pál-féle alapítványból	546 frt.
Egyesek ajándékából	101 frt.
Pénzjutalom czimén	223 frt.

Összesen: 970 frt.

Kiosztott továbbá 37 drb könyv, „coquíá“-ban részesült 7 tanuló, tandíjakban elengedett 227 frt 57 kr.

A tanulóktól felszedett tandíjak össze 826 frt 20 kr.
Szászváros kiosztott gr. Kun-segélyben 195 frt 28 krt.
Különböző alapokból 80 frt 83 krt.
Állami kincstári ösztöndíjban 60 frt — krt.

Összesen : 336 frt 11 kr.

Ezuttal nincs kimutatva, hogy hány tanuló részesült tandíj elengedésben, mekkora összeg folyt be a közpénztárba tan- és más iskolai díjak czimén?

Az 1876—7 tanév a szászvárosi ref. tanoda történetében azon kegyes alapítvány következtében, melyet érdemekben megöszült főgondnoka mltsgs. gróf Kun Kocsárd úr az intézet jövőjének biztosítása s teljes főgymnasiummá fejleszthetése végett tett, örök emlékezetű leendő. A tanoda pénztárába letett 50,000 frt a nemes hagyományozó akarata szerint kamattőkésítés által 143,700 frtig növesztve, hatalmas alap lesz majd arra nézve, hogy a szászvárosi Kuntanoda betölthesse missioját a közművelődés terjesztésében, de különösen Hunyadmegye csekély számú magyarságának az eloláhosodástól való megmentésében. A kegyes alapítványok számát szaporította e tanodánál tek. Haver Mihály boldogfalvi haszonbérli, ki végrendeletében 4000 frtot hagyott úrbéri papirban, oly feltétellel, hogy annak kamatait testvére Haver József, ennek halála után pedig a szászvárosi ref. Kun-tanodában tanuló hátszegvidéki szegénysorsú ifjú élvezze. A tanári kar buzgósága folytán szépen gyarapszik a szegény tanulók alapja is, mely a letűnt évben 800 frtig növekedett,

Sepsi-Szt.-György kiosztott különböző alapokból pénzben 103 frt 45 krt.

Könyvjutalmakban 38 frt 50 krt.

Összesen 141 frt 95 krt.

továbbá tandíj-elengedésben részesült 69 növendék. Az ifjúságtól felszedett tanítás, szállás és közkölttség díjainak összege 1469 frt 70 kr.

Hogy e népes tanoda a közel jövőben 8 osztályú gymnasiummá lehessen, ezt köztudomásunk szerint b. e. gróf Mikó Imre ő excellentiája biztosította 60,000 frtnyi alapítványa által, melynek évi kamatai (3000 frt) a nemes hagyományozó akarata szerint felerészben (1500 frt) tanczélókra fordíttatnak, felerészben pedig tőkésítettnek. Méltányló elismeréssel kell kiemelni Sepsi-Szt.-György városát, mely 100 évre, évenként fizetendő 100 frtnyi alapítványt tett a tanoda javára; ugyszintén méltsgs. Réz Farkas tanodai algondnok urat, ki egyszermindenkora 400 frtot alapított tanczélókra.

Mind a hét tanoda kiosztott összesen 24,196 frtot 56 $\frac{1}{2}$ krt, 10 drb aranyat és 22 $\frac{3}{4}$ ezüst frtot.

4) Az egyes tanodák beléletére vonatkozó fontosabb adatok:

Nagyenyeden az ifjúság erkölcsi magaviselete általában dicsértes volt. Az iskolai törvényszéknek csak 5 ülést kellett tartani és a büntetés legmagasabb fokát a kiutasítást csak egy 2-od osztályú középtanodai tanulóval szemben alkalmazni.

Az ifjúság önmunkásságának fényes tanujele a sok pályamunka és önképzőkör működése. A tanári kar által kitűzött 11 pályakérdésre beadott összesen 15 munka, melyek mindegyike nagy szorgalomra és olvasottságra mutat. Az önképzőkör szépirodalmi és vegyes tudományos osztályának működésében a tudományos munkák száma apadást, ellenben a széptani és szépirodalmi dolgozatok és bírálatok száma jelentékeny növekedést mutat. A theologiai szakosztály működése azonban feltűnőleg hanyatlott.

Az ifjúsági könyvtár vásárlás útján gyarapodott 31 munkával, 48 kötetben (áll ez idő szerint 824 munkából, 1367 kötetben).

A lefolyt iskolai évben a tanítás menetére főleg két körülmény hatott akadályozólag: az egyik a tanítóhiány, a másik a járványos betegségek. Az alkalmas tanítók hiánya érezhetővé vált — az illető tanvezető tanár feljegyzései szerint — két tanítónak időközben más tanintézetekhez való átmenetele és kettőnek katonai gyakorlatokra való beszóllittatása következtében. Nem helyeselem a n.- enyedi tanári kar engedékenységet, mely szerint máshol állomást keresett és nyert hasznavehető közoktatóit tanév közben könnyedén elbocsátja. Kollegiumi rendszabályaink kötelezik az osztály- vagy köztanítót, ha magát arra érdemeiellené nem teszi, hivatalát tanév folyamán végig vinni. A hadgyakorlatokra való beszóllittatást sem tarthatom elháríthatatlan akadálnak minden körülmény között. Kolozsvári katonaköteles tanítóinknak a tanévközben való beszóllittatását ez ideig mindig sikerrel előztük meg egy annak idején benyújtott indokolt folyamodás által. Hisz ezen előjogot az országos törvény biztosítja, békés körülmények között minden tanítónak, kit a tanodai előjáróság a főbb katonai hatóságnál bejelent és a köztanítás folytatására nézve nélkülözhetetlennek nyilvánít. (1868 évi t. cz. 27. §. a védőről.)

A járványos betegségek közül a ronesoló toroklob és a kanyaró lepte meg az ifjúságot. Ezek miatt a tanításbau bekövetkezett hátramaradást az előjáróság úgy igyekezett helyre pótolni, hogy rendes téli közvizsgálatokat nem tartott, hanem az ezekre szükséges időt tanításra használta fel; továbbá a husvéti és pünköshti szünidőket megrövidítette és így a tanítók és tanulók megfeszített munkásságának sikerült oly eredményt érni el, mely más szerencsésebb évek eredményénél semmivel sem áll hátrább.

Kolozsvárt nagyobb mérvű fegyelmi kihágás nem történt. A tanulók önmunkásságáról tanuskodnak az önképzőkör „Remény“ czimű heti lapja, az ének és zenekar nyilvános fellépései, nemkülönbén a felsőbb osztályúak egy részének a francia és angol nyelvben tett előmenetele. A tanári kar által kitűzött pályakérdésre beadott egyetlen gyenge munka, valamint a már néhány év óta tapasztalt közönyösség pályakérdések megfajtése iránt, a tudományos törekvések hanyatlását jelzik, a minek valószínűleg az a csábító körülmény az oka, hogy a lezkejáró deákok közül (VIII. oszt.) többen rendkívüli egyetemi halgatónak jegyeztetik be magukat és munkaerejüket czélszerűtlenül

osztják meg. Hiszem azonban, hogy ezen időtlen kapkodásnak a tanári kar szigora és sikertelenség tapasztalata lesz rövid időn a legjobb orvosa.

Egyébiránt az ifjúsági olvasó-egylet és könyvtár ügye a letűnt éven rendkívüli lendületet nyert. Az olvasó terem és könyvtár helyiségében gyökeres javítások történtek; járattott az egylet összesen 17 lapot és folyóiratot, könyvtárát pedig 60 becses munkával szaporította.

Marosvásárhelyt szintén nem fordult nagyobb mérvű kihágás elő. Az önképző-kör munkássága az előző évéhez képest hanyatlott, kevesen voltak a dolgozó tagok s ezek is inkább verselésben próbálgatták erejüket, de kevés eredménnyel. Az ifjúsági olvasó-könyvtár szaporított 18 irodalmi, 11 tudományos művel. Van e könyvtárban 761 kötet: a gyermek-olvasó-könyvtárban pedig 166 kötet.

Székely-Udvarhelyt a tanuló ifjúság erkölcsi magaviselete általában kielégítő volt. Hanyagság, daczos engedelmesség és leginkább korcsmai tivornyázás miatt egy tanulót kellett kirekesztéssel büntetni és néhányat reversális alá vetni.

A tanuló ifjúság szorgalmával habár általában meg is volt elégedve a tanodai előjárás, még sem lehet tagadni, hogy egyesek szorgalma hanyatlott, munkaszeretete csökkent és ezen szomorú jelenség éppen a fejlettebb koruaknál mutatkozott; a mint ezt a vizsgálati kimutatások nyilván bizonyítják. Azonban egyeseknek hanyatlását a kötelezett tantárgyak elsajátításában dúsan kárpótolta az önképző kör buzgó működése, zene- és műtánc tanulás dicsőresteredménye és az önszorgalmi tanulás, mely — tudomásom szerint — az udvarhelyi főtanoda specialis intézményei közé tartozik és abban áll, hogy középtanodai ifjak önépítést vállalkoznak az ó-klasszicai és a modern nyelvekből bizonyos terjedelmű tananyag eltanulására, a miből magukat vizsgálat alá is vetik.

(Folytatása következik.)

Az állandó ig. tanácsnak a n.-enyedi főtanoda vagyoni ügyei rendezésére vonatkozó előterjesztése.

A nagy.-enyedi főtanoda gondnoksága felküldötte azon főtanodánk 1878-ik évi költségvetését és a jövőre vonatkozólag a bevételek és kiadások előirányzatát, s az ezekkel kapcsolatos kimutatásokat, melyek közül ig. tanácsunk az idő rövidsége és sokoldalú elfoglaltsága miatt csakis azokat tehette beható vizsgálat tárgyává, a melyek a főtanoda jelen pénzügyi helyzetének feltüntetésére vonatkoznak s a közgyűlés elintézésé alá tartoznak.

Ilyenekül tekinti ig. tanácsunk főleg azon részben átlagos, részben pedig — úgy látszik — csak a jövő évre szóló részletes és együttes költségvetést és az ezzel kapcsolatos kimutatásokat, melyeket a felterjesztés szerint, gr. Bethlen Géza gondnok a fia készítet s a gondnokság előterjesztett, s melyek mint a legnagyobb örömmel és elismeréssel jelezhetjük, végre valahára csaknem a teljes meg-

nyugvásig biztos és részletes betekintést engednek vetni azon főtanoda vagyoni helyzetébe, remélhető bevételeibe és elkerülhetlen kiadásaiiba. És ha ig. tanácsunk még ezen valóban bámulatos nagy szorgalommal, részletességgel, lelkiismeretes pontossággal készített költségvetés után sem mer minden egyes részletben teljesen biztos és határozott véleménynyel és felvilágosítással fellépni; ennek oka korántsem a csaknem kifogástalan előmunkálatban keresendő, hanem inkább abban, hogy némely tételek felett egyedül csak a közelebbi évek megvizsgált számadási tételei nyomán lehetne biztos ítéletet mondani; ilyenek pedig ig. tanácsunk előtt nem állottak és az idő rövidsége az utánjárást meg nem engedte.

Ig. tanácsunk ennél fogva a jelzett munkálatokra szorítkozva jelentését a következőkben teszi meg:

I. A n.-enyedi főtanoda meglehetősen biztos bevételeinek részletes és együttes kimutatását illetőleg:

A) A főtanoda tőkéiből várható jövedelmek:

A tőkék 4 osztályba sorozvák, u. m. a) pontosan, b) pontatlanul kamatozó, c) beperesített és végül d) elveszetteknek látszó tőkék.

Az „elveszetteknek látszókat“ (26533 frt .21 kr tőke, 34,198 frt 12 kr %) számításon merőben kívül hagyva van:

a) pontosan kamatozó tőke: 58,782 frt 61 kr, 4521 frt 79 kr % -kal;

b) pontatlanul kamatozó tőke 45.015 frt 53 kr és az angol bankban levő 6100 tt. arany sterling 5650 frt 62 kr % -kal;

c) beperesített tőke 71.584 frt 57 kr, 5290 frt 64 kr % -kal.

Összesen 175.382 frt 71 kr és 6100 tt. a. sterling tőke, évi 15.463 frt 5 kr % -kal.

Az a. b. c. alatt említett tőkék után van jelenleg 41.030 frt 45 kr kamathátrálék.

Ezekből a m. gondnokság bevételül számít:

a) alatti tőkék kamatának 75% -át = 3391 frt 34 kr.

b) „ 40% -át = 2160 frt 24 kr.

c) „ 100% -át = 529 frt 06 kr.

Összesen: 6180 frt 64 kr.

A hátrálék kamatokból:

a) alattiak 2157 frt 04 kr hátrálékából 50% -ot, a mi tesz = 1078 frt 52 kr.

b) alattiak 17866 frt 10 kr hátrálékából 15% -ot, a mi tesz = 2679 frt 91 kr.

c) alattiak 21.009 frt 31 kr kamathátrálékából 10% -át = 2100 frt vagyis: 41030 frt 45 kr kamathátrálékából 5859 frt 16 krt, azaz az évenként bevárando 15.463 frt 05 krt kamatból és 41.030 frt 45 kr kamathátrálékából 12.039 frt 80 kr.

Ig. tanácsunk nézete szerint, ha ezen költségvetést átlagos költségvetésnek kell tekinteni: akkor a bevételek rovataiba fel kell venni mind a 15464 frt rendes évi kamatot a rendes évi bevételekbe, ezenkívül a jelenleg meg-

levő kamathátrálékot, (41.030 frt 45 krt) a rendkívüli bevételekbe beosztva, annyi évre és oly arányban, mint felvétele remélhető.

Ha pedig a költségvetés ezen tétele — a mint látszik — inkább csak a jövő évre szól; úgy csak két tételt látunk némileg módosítandónak, u. m.

α) a pontosan kamatozó tőkék 0%-a egészen beszámítandó s nemcsak 750%-a, tehát az egész 4521 forint 79 kr.

β) a pontatlanul kamatozó tőkéknél is kevésnek tartja ig. tanácsunk 300%-ot venni számításba, főleg akkor, mikor a tőkék után oly nagy kamathátrálék van, miből szigorú rendszabályok mellett az előirányzott 5859 frtnál sokkal több is remélhető, ha csak 100%-kal számítunk is többet, az α és β) alatti módosítás által a bevételi többlet 1695 frt 48 krt tesz és így összesen a tőkék után 13735 frt 16 kr lenne ezen cím jövő évi bevétele, s a kamathátrálék még így is szaporodnék 1727 frt 72 krral és így még ez sem volna normalis állapotnak nevezhető.

Ehez adva az értékpapírok után számított kamatot, 1003 frt 82 krt, lesz az összes bevétel ezen a címen:

átlag véve: 16.466 frt 87 kr és rendkívüli leg a 41.030 frt 45 kr kamathátrálék évi részletei.

a jövő évre véve: 14.739 frt 14 kr, mikor maradni fogna kamathátrálékul a jövő utáni 1880-ik évre 42757 frt 18 kr.

(Folytatása következik.)

Az áll. igazgató-tanács r. gyűléséből.

Kolozsvár, 1878 július 11.

Elnök Nagy Péter püspök. Jelen voltak: Incze Mihály, b. Bánffy Dániel, Lészai Ferencz, dr. Jenei Victor, dr. Kolozsvári Sándor ig. tanácsosok, Parádi Kálmán, t. ü. e. Bodor Antal titkár, Balogh Gy. ügyvéd, Szabó Á. számvevő.

Az ülésen kívül ellátott ügydarabok referálása után tárgyalás alá vétetett a n.-enyedi főtanoda előjáróságának főirata, melyben értesíti az állandó ig. tanácsot, hogy a folyó évi egyházkerületi közgyűlés határozata értelmében jószág- és jogügyigazgatói állomásra Magyarai Pál felvinczi birtokost választotta meg. A választás helyben hagyatik s ezzel kapcsolatban tárgyalás alá vétetik, ugyancsak említett előjáróság által készített és ig. tanácshoz megerősítés végett felküldött jószág- és jogügyigazgatói utasítás, melyet több lényeges pontjában történt módosítása mellett áll. ig. tanácsunk oly utasítással küld le a főtanodai előjárósághoz, hogy azt három példányban kiállítva, a jószág- és jogügyigazgató által aláírva, megerősítés végett küldje föl, melynek egyik példánya az egyházkerületi levéltárba fog elhelyeztetni s egyszersmind utasittatik a főtanodai előjáróság egy a jószág- és jogügyigazgatóval kötendő szerződés készítésére, melybe belefoglalandó a biztosítékul szolgáló birtokok telek-könyvi másolata is.

Figyelmeztetik egyszersmind az előjáróság, hogy a kötendő szerződévényben kifejeztessék az is, miszerint a jó-

szág- és jogügyigazgatói állomás nem élethosszig tartó, hanem előleges hat havi felmondás után megszüntetendő.

Titkár szóval jelenti, hogy folyó évi augusztus elejére katonai hadgyakorlatokra szólítottatott be. Főirat intéztetik a vallás és közoktatási miniszter urhoz, az iránt, hogy nélkülözhetetlen hivatalnokunk részére eszközölje ki rendkívüli uton, hogy a köteles katonai hadgyakorlatokat Kolozsvártt teljesítse.

Kolozsvár, 1878 jul. 12.

Elnök Nagy Péter püspök. Jelen voltak: Incze Mihály, Lészai Ferencz, dr. Jenei Victor ig. tanácsosok, Parádi Kálmán t. ü. e. Bodor Antal titkár, Deák J. pénztárnok, Szabó Á. számvevő.

Az ülésen kívül ellátott ügydarabok referáltatnak.

Tárgyalás alá vétetik Szakács Mózes udvarhelyi tanár aa kettős képviselősege ügyében tett föllebbezése.

Utasittatik nevezett tanár aa, hogy az 1876 évre fölvett egyik képviselődíjat a tanoda pénztárába, az 1877. évi szintén képviselői díjat az udvarhelyi egyházmegyénél fizesse vissza.

Említett tanár aanak a tanítói pótfolyam megtartásában kifejtett buzgóságáért az illető egyházmegye részéről lehető honoráltatása ajánlatik.

Benedek Sándor n.-kapusi pap által a n.-enyedi tanító-képezde fentartására följánlott 2 frt segélyösszegnek a pénztárnok részéről főt. püspökhöz való áttétele határozatott.

A bürkösi egyházközségnek Keszegh Sámuellel kötött vásár-szerződévénye megerősített és felhivatik a bürkösi egyházközség, hogy Keszegh Sámuel tartozásai beszámításával állíttasson ki egy nyilatkozatot, melyben az eladott birtok vételárának fölvételét elismeri.

Sylveszter Domokos helyettes esperes jelentésének tudomásul vételével a balázsfalvi egyházközség régi papi telkének eladása engedélyeztetik. A múlt évi államsegélyből megállapított 150 frt összeg kiutaltatott a pap kezére, ki utólagos számadás tétel mellett az építkezés vezetésével megbízott.

A szászcszegői egyházközségtől a marosvásárhelyi főtanoda 315 frtnyi kölcsönére zálogjegy biztosítást követelvé, különben a tőke felmondását mondván ki, említett egyházközség kérelme folytán ig. tanácsunk az egyházközség kérelmét azon ajánlattal küldi a m.-vásárhelyi tanoda előjáróságának, hogy ne kívánja a különben pontosan gyümölcsöző tőke visszafizetését vagy kisebb részleteket fogadjon el a tőke törlesztésére.

A dicső-szt.-mártoni egyházközség leány iskolája és lévitái lakja felépítési költségei fedezésére adakozások gyűjtése végett újonnan felküldött gyűjtő iv megerősítése tárgyában a bevarandó felvilágosítások megérkezéséig érdemleges határozat nem hozatott.

A nagy-dobai egyházközségnek iskolaháza építési költségei fedezésére a közpénztári kezelés alatt álló tőkéje lejárt összes kamataiból 300 frt kiutaltatott.

Ügyvéd Bálogh Györgynek előlegképen 50 frt szavaztatik, a m.-fratai papnak és tanítónak, a n.-berkenyesi gr.

Folytatás a mellékleten.

Melléklet az „Erd. Prot. Közlöny“ 29-ik számához.

Bethlen-féle udvarból elvont javadalmak felhajtása végett folyamatban levő perköltségeire.

A n.-enyedi főtanoda előjárósága utasítatja, hogy a Sárpatoki Zsigmond és Sárpatoki János-féle 500 frtnyi alapítványi javadalom nem lévén megosztható, a két kitűnő osztályzatú pályázó közül a szegényebb sorsúnak adandó ki egészen.

Fábr József boldogfalvi lelkész bizonyítványt állított ki arról, hogy Csik-petrozsénybe beszolgált, tehát az 50 frtnyi javadalom megilleti; esperes Bartha Lajos felhívja, hogy a helyszínére szálljon ki és mind az említett lelkész beszolgalata, mind az egyházközség állapota iránt tegyen részletes jelentést.

A kalota-szentkirály-zentelki, népoktatás tekintetéből egyesült egyháztól az 1875, 1876 és 1877 évekre a közoktatási miniszter úr részéről külön-külön 12-12 frt a nyugdíj alapra követeltetvén, igazgató tanácsunk a kolozs-kalotai egyházmegye által ajánlattal fölterjesztett kérelme alapján említett egyháznak feliratot fog intézni a közoktatási miniszter úrhoz, melyben a jogtalanul követelt díjak alól említett egyházak fölmentését kéri, ellenesethen nevezett egyházak iskolaháza állami használatáért követelési igényét érvényesíteni szándékozván.

A dr. Mátyus alapítványi pénztárnak gr. Tholdalagi Mihály adóssal szemben a befizetett összegnek a számadásban vezetettnél csekélyebb volta miatt fenálló követelése ügyében a marosi egyházmegye utasított, hogy az ügyvéd-től a perirományokat kérje be és járjon végére, hol történt az alap megkárosítása, és ha remény volna a károsszeg megnyerhetőségére tegyen lépéseket, ellen esetben törölje ki követelését. Az ügyvédek az előlegek leszámításával a liquidált költségek erejéig kielégítendőek.

Az árapataki egyházközség felekezeti iskolája megszüntetésére vonatkozó esperesi fölterjesztés alapján, nem főrogván fenn sem nemzetiségi, sem felekezeti veszély, az iskola megszüntetése helybenhagyatik. Az énekvezér részére új díjlevél állítandó és ebben kikötendő, hogy a községi iskolában a hitsorsos tanulókat hetenként 2 órai vallásos énekre oktassa.

A kalota-szentkirály-zentelki, népnevelés tekintetében egyesült egyházközségek iskolahelyiségének állami iskola használatába átadását tárgyaló szerződésnek eredeti példányban vagy másolatában felküldésére utasított a kolozs-kalotai esperes.

A dobófalvi egyházközség kérelmére, a levita számára megállapított 20 frt államsegélyi összegnek a pap számára is való kiutalása nem adatott meg.

A maroszigethi lyceum igazgatósága értesített, hogy a Palóczy Horváth Mária végrendeletéhez hiven a hosszútávú tanyajövedelmek csak a moldvai missiohoz tartozó egyházak nevelési céljára levén fordítható, a szabolcsmegyei tanfelügyelő által ajánlatba hozott népiskola fentartására nem adható.

A szilágy-somlyói egyházközség rectori tizedkárptólása lejárt kamatai és kamarái lejárt javadalom, együtt 669 frt.

14 kr. kiadása pénztárnoknak meghagyatott azon hozzáadás-sal, hogy ez összeg 15 évre kamatnélküli kölcsönösszegként lőn kiutalva és így a bevárandoók sorába helyezve.

A szancsali egyházközség egyenértéki adó hátralékába 23 frt. 13 kr. kiutaltatik említett egyházközség közpénztári kezelés alatt álló kamataiból. Az Ágoston Mózes kezén maradt 15 frt 7 kr és ennek 1843 november 1-től 1878 jun. 16 ig 6% os kamatai=19 frt. 27 kr. megtérítésére köteleztetik.

r. t.

IRODALMI SZEMLE.

Egy jó kézikönyv a latinnyelv elemi oktatására.

(Perthes-Kosztka latinnyelvtana.)

A bírálatra kiűzött tankönyv azon sajátosságánál fogva, hogy benne a tananyag más nyelvtanokban követett rendszertől egészen eltérően van beosztva, első tekintetre, futólagosan vizsgálva, idegenszerűen hat ránk. De mondom, csak első tekintetre; mert komoly megfigyelés és részletes átvizsgálás után azon meggyőződésre jutunk, hogy a latinnyelv alaki tananyagának beosztása csak is azon rendszerben észszerű, s tehát célra vezető is, melyet e tankönyvben oly jelesen keresztül vive találunk. Látszik az egész műből, hogy mély elméjű és tárgya felől sokat gondolkozó szakférfi, évek hosszú során át a latinnyelv elemi tanításá körül követett minden eljárást és annak eredményét a leg-részletesebben és a legalaposabban megfigyelve és eme megfigyelés után a követett eljárás helyes, vagy nem helyes voltát vonva el, törekszik e művében oly rendszerben adni elő a tananyagot, hogy a kezdő tanuló könnyen, alaposan, röviden, érthetően és e mellett jó kedvvel szerezzon magának biztos jártasságot a latinnyelv-tudomány elemi részében. És szerzőnek ez a törekvése, nézetem szerint, teljes mértékben sikerült is. Mert oly rendszert állított fel, mely a latinnyelvet beszélni kezdő ifjuság szellemi kifejlődése tekintetéből, valamint didaktikai szempontból is, csak egyedül helyes, természetes és így célra vezető a latinnyelv elemi tanításánál.

Lássuk hát a szerző művében a tananyag beosztása körül követett eme rendszer sajátosságát.

A jelzett latinnyelvtannak három külön álló része van, u. m. 1. Alaktan. 2. Olvasó könyv. 3. Szókönyv.

Az alaktani résznek az olvasókönyvtől való különválasztásában szerző követi az eddig szokásos rendszert, a mennyiben a legtöbb latinnyelvtan van olyképen készítve, hogy az alaktan külön áll az olvasókönyvtől, s csak igen kevés azon nyelvtanok száma, melyekben a beemlézendő szabályok és az olvasmánydarabok vegyesen volnának beosztva.

Új, és az eddig követett rendszertől egészen eltérő eljárás ezen alaktanban az, hogy a szerző — kiindulva azon nézetből, „hogy azon beemlézendő teljes anyagot, melyre a gymnasiumi tanulónak a latin alaktan terén az érettségi vizsgálatig szüksége van, könnyen elsajátítható; egyszersmind a tudomány állásának megfelelő szerkezetben: néhány

évre szorítsa", kihagyja belőle mindazokat a szabályokat, melyek a rendestől nagyon eltérő, vagy éppen magokban álló, egyes íróknál elszigetelve előforduló alakok begyakorlását tárgyalják, egyfelől azért, hogy az ezeknek megvilágosítására szolgáló olvasmánydarabokban fokozandó nagy eltérések ne zavarják meg a rendes alakok biztos elsajátítását, másfelől azért, mert az oktatás magasabb fokán, midőn összefüggő olvasmányban az illető eltérő, sajátos alakok előfordulnak, a növendék már teljes készséget szerezvén a rendes alakok felismerésében, a tanító részéről leendő rövid megjegyzés után könnyen, biztosabban és tudatosabban megmaradnak a növendék emlékezetében, mintha az elemi részben elvegyülve a rendes alakok között lettek volna felsorolva. Tehát csak azokat az általános főszabályokat találjuk meg ezen alakokban, a melyek a rendes alakokra, vagy pedig olyan eltérésekre vonatkoznak, melyeket illetőleg éppen az elemi oktatás alkalmával kell a tanulóknak teljes biztosságot szerezniök. És ezeket a szabályokat a szerző a növendékek szellemi képzettségének megfelelően röviden összefoglalva egyszerű és világosan érthető nyelvezetben adja elő.

Igen helyes és észszerű szerzőnek azon eljárása is, hogy a paradigmák számát illetőleg a lehető legkevesebbre szorítkozik. Így a névragozásnál annyi paradigmával találkozunk, a hánvféléképen végződnek a sing. nominativusban az illető névragozásra tartozó nevek. Az igeragozásnál pedig csak egy főparadigmát vesz fel és ez egyre vissza minden rendszeren ragozható ige ragozását, természetesen figyeltetve a növendéket az ige törzsökének végső jellemzőjére. És szerzőnek a paradigmák körül követett eljárása didaktikai szempontból érdemel különös figyelmet. Ugyanis tudvalevő dolog, hogy az oktatás legalsóbb fokán az egyféléknek biztos felismerésére csak úgy juthat el a növendék legsikeresebben, ha a lehető legkevesebb főpéldányt látja maga előtt, mire minden többi afélét igen könnyen visszavezethet. Ellenben, ha minden egyes lényegtelen eltérést külön-külön példányban, nagy változatosságban mutatunk be, e sokféleség megzavarja a léleknek az elsajátítandó alakok felismerésére és biztos megtartására irányuló működését. Az oktatás tekintetéből azt a nagy előnyt is nyújtja a szerző ezen eljárása, hogy az alakok begyakorlását célzó kérdéseink alkalmával a tanuló, mindig csak amaz egy főmintára fordítván figyelmét, mely már lelkében teljesen tudatos, nem jöhet azon helyzetbe, hogy nagy bizonytalansággal keresgéljen az oly sokféle, s éppen ezért lelkében biztos tudalomra nem juthatott többnél-több paradigma között.

Azonban paedagogiai tekintetből is megérdemli figyelmünket a szerző eljárása. A paradigmák változatos sokféleségének igen könnyen lehet elkedvetlenítő hatása a növendékekre már az első megpillantás alkalmával. Mert, látván ama sokféleséget, a mit, szerintök, mind meg kell tanulniok, igen könnyen támad lelkökben az a gondolat, még mielőtt tanulni kezdték volna, hogy mekkora küzdelmmel és fáradsággal járhat annak megtanulása, s ez a gondolat csökkenti kedvüket, bátorságukat és önbizalmukat, úgyszólván még a küzdelem megkezdése előtt lefegyverzi őket. És

a szerző jelzett eljárásával éppen hasonló gondolatok keletkezésének megakadályozását akarja elérni. A 3-ik declinational két külön ragozást különböztet meg a szerző, v. m. egy mássalhangzós főnév it és egy i magánhangzós melléknévi t, mely megkülönböztetés az e declinatio-ra tartozó melléknemeknek a főnevektől sok részben eltérő ragozási végzetőknél fogva nagyon is indokolt és igen helyesíthető.

Az igeragozásnál is más latinnyelvtanokban követett rendszertől eltérést látunk a tananyag beosztásában. Ugyanis e könyv szerzője, mellőzve az eddig szokásos felosztást, három magánhangzós (a, e, i) és egy mássalhangzós igeragozást különböztet meg. A mely csoportosítás által szorosan egymás mellett tárgyalván az egyféléket és külön azt, a mi némi tekintetben eltérést mutat, ismét csak az egyes alakok könnyű és biztos elsajátítását segíti elő. Az alakok részben egész végig a szerzőnek törekvése oda irányul, egyfelől, hogy a szószórint beemlézendő szabályok mentől rövidebb alakban, s a lehető legkevesebb számban álljanak a növendékek előtt, másfelől, hogy mindaz, a mi bizonyos közös vonásoknál fogva szorosan együtvé tartozik, s ennél fogva egyik a másiknak könnyebb elsajátítását és megtartását eszközli, ne elszórtan, hanem szoros egymásutánban, a könnyebbről és egyszerűbből menve át a nehezebbre és összetettebbre, legyen előadva. Didaktikai tekintetből oly törekvés, mely legnagyobb méltánylást és teljes elismerést érdemel.

Geréb Márton.

(Vége következik.)

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HIREK.

Kolozsvár, 1878 jul. 19.

— A rimaszombati egyesült prot. gymnasium fennállásának 25-ik évfordulója, melyet már előlegesen is volt alkalmunk jelezni, a napokban nagy ünnepélyességgel ültetett meg, a két superintendens Kun Bertalan és Czékus István, továbbá a sárospataki, rozsnyói, miskolci főtanodák küldöttei, s számos más vendég jelenlétében. A superintendensek fogadtatása fényes fáklyásmenettel volt egybekötve, mely alkalommal egy ágostai és egy helvét hitvallású szónok által üdvözöltettek. Másnap a főtéri tágas templomba gyűlt az ezerekre menő néptömeg, hol Fábry János ig. tanár, a tanoda helyzeti fontosságának hangsúlyozása mellett annak történetét is lehető rövidre vonva, nagy érdekltség mellett adta elő. Ez ünnepélyes actus főbb mozzanatai közül még csak Terhes Pál, ottani ref. lelkész s Liszkai János rimabreznói ev. ref. lelkész felolvasásait emeljük ki, kik közül az előbbi a személyesen meg nem jelenhetett Törzs Kálmánnak, mint a gymnasium volt tanítványának ez alkalomra írt „Mustármag“ című költeményét, utóbbi pedig saját szerzeményű „az ifjusághoz“ szóló odáját szavalta el. A helybeli dalárda Kölcsey himnuszával rekesztette be a templomi ünnepélyességet. Most a szép „Széchenyi“ közkertbe vonult a közönség,

hol a város hölgyei egy bazárt rendeztek, közadakozás útján begyűlt tárgyakból a gymnasiumi alap javára, melynek teljes bevétele, kapcsolatban az ugyanott rendezett 231 terítékű közebéd, s az azt követő fényes táncszertélylyel, mint egy 1700 frtra rug, míg a kiadás 200 frtot tesz, az ezer példányban nyomtatott emlékkönyv költségeit is ideértve. Megjegyezzük még, hogy e jeles erővel rendelkező tanoda eddig mintegy 1806 derék polgárt nevelt a hazának, köztük néhány celebritást, s számos idegen ajku s nemzetiségűnek oltotta szívébe a közös magyar haza iránti hű és tántoríthatatlan szeretetet.

— Követésre méltó példát adott Sárkány Ferencz, ref. tanár az iskolaszék mult szerdai ülésében. Az épen az egyház által fentartott népiskolák jövője fölött tanácskozó testület előtt azon szép ajánlatot tevő, hogy mindaddig, míg egy leánya is a belfarkasútczai leányiskolába járni fog, a fizetni köteles tandíjat 100 forintra kipótolni kész, ha az iskola jelen alakjában, épen úgy ellátva tanulókkal fog fentartatni. Hasonlóképp e leánytanoda fentartására tettek ajánlatot: Dr. Bartha János, évenként 10 forintot ígérvén adni egész élete tartama alatt Gotthard József az évenként általa rendesen fizetett egyházi illetéken felül 5 frtot ígért adni említett tanoda fentartására. Exemplum trahunt, facta loquuntur.

— A „Szemle“ kálvinistája, kit fogadása tiltja (majdnem az irtuk, hogy szeretni) hallgatni, Szász Béla „visszapillantására“ a tények logikája alapján azon következményre jut, hogy azért mentetett föl a gondnokság az enyedi tanoda vagyona kezelésének terhe alól, hogy adjon helyet olyan felügyelő és kezelő testületnek, mely „a gondnokság által „100—200 ezer“ frttal apasztott tőkéből is hiány nélkül fogja vezetni a háztartást“. E logikát tovább folytatva, mintegy előre fölmentést nyújthat bárki az előjárásának, ha a tanoda vagyonának kezelésében tehetetlen lesz, a háztartás nehéz és — lehet — hogy nem egészen realis egyensúlyát bomolni hagyja. Az egyházkerületi gyűlés komoly és érett megfontolás után tett intézkedései iránt előre, bizalmatlanságot ébreszt, az előjárásának a mult évben folytatott kezelés megbírálására adott jog és kötelesség előtt szemet huny és a kártérítést hirdeti, oly fennhangon, hogy a négy év előtti kezelés „hangtalan“ csöndjét is fölveri. E fölverés és a porverés egy neme, de azt hiszem hogy világosabban látni nem fogunk.

— A helybeli egyház elhunyt számvevője Sipos Sámuel helyét, Demeter Károly kataszteri felügyelő úrral töltötte be. Örömmel fejezzük ki az egyház szerencsés választása fölött, mert Demeter úrban egy szakembert nyert meg azon helyre, melyen az öreg Sipos maradandó érdemeit szerzett magának.

— A nagy-enyedi Bethlen-főtanodában jun. 30-án történt a tanév-ünnepélyes berekesztése. Garda József igazgató tanár, kit a Szemle elpusztíthatatlan finom élczelő kedvében a gazdag gondnokság igazgató tanárának nevez, jelöl az azon békülékeny hangulatnak, mely lelke mélyéig át meg áthatotta és azon neveléstani tapintatnak, mely az előjáráság iránt tiszteletet igyekszik beoltani a tanulók lelkébe és a szülők érdeklődését felkeltani a tanoda iránt, beszámoló beszédet tartott. E közbevetett mondat hosszúságáért a Szemle légyon felelős. Örömmel látjuk a Szemle tudósításából, hogy a tanoda minden tudományzakra 30 frt. jutalmat tűzött ki. Több jutalomdíj nem lön kiadva. Jutalmat nyertek: Tóth Sámuel, Sáska Dezső, Szöcs Sándor, Kalász József, Balogh Sándor, Szabó Sándor, Bodor Géza. Az önképzőkör szintén több jutalmat osztott ki. Könyvjutalomban a VIII. gymnasialis és reál elemi osztályban 194 részesült.

— A „Keresztény magvető“ folyó évi harmadik füzeté jelent meg szokott érdekes és változatos tartalommal Simén Domokos és Péterfi Dénes gondos szerkesztése alatt. A füzet jelentékeny részét a helybeli unitárius főtanodában május 30-án tartott ünnepély alkalmával felolvasott és előadott beszédek és alkalmi költemény teszi ki. Jelesen Kovács János igazgató tanár rövid elmélkedett hangú megnyitója, Vaska Béla II. éves papnövéndék meleg emlékbeszéde a jöltevők fölött, melynek különösen berekesztő apostrofája megható, midőn azon szép gondolatra emeli föl ifjú társait, hogy a nagyokkal nem lehet alant találkozni, tehát a magasságba kell emelkednünk; Beneczédi Gergely remek és alapos felolvasása: P. Horváth Ferencz életrajza és alapítványa két és fél ivnyi terjedelemben egész korrajzzá kerekedik ki, melyet olvasóink figyelmébe határozottan ajánlunk. Egy költemény Gálfi Lajostól, be záró beszéd Kovács Jánostól, Felméri Lajos egy cikke az orosz és olasz népiskolázás köréből, Meltzl Hugótól az unitárius egyház polyglottizmusa, mint irodalmi eszköz. Tudósítás a püspöki vizsgálatról. Különfélék. A Dávid-F. alapítvány 6593 frt 99 krra nőtt.

— Beküldetett. A n.-enyedi hely. hitv. tanítóképezdénél az ezen évi tanítóképesítő vizsgálatok f. é. szeptember hó 12-én kezdődőleg fognak megtartatni. Előállani szándékozók életkorukat, tanulmányaikat s notaláni alkalmaztatásukat kitüntető okmányokkal kellőleg felszerelt folyamódásukat (bérmentve) küldjék be alólírt kép. igazgatóságához augusztus 31-ikéig. A n.-enyedi hely. hitv. Bethlen főtanoda mélt. és nagytiszt. előjáróságának megbízásából. N.-Enyeden 1878 július 12-én. Nagy Lajos id. kép. igazgató.

A főtisz. püspök úr a következő körözüvényeket bocsátotta ki:

Tudásul.

838—1878. A vallás és közoktatásügyi miniszter úr ő nagyméltósága junius 30-ról 14650 sz. a. kelt leiratával a m. kir. honvédelmi miniszter és a cs. kir. közös hadügyér azon egyetértő elhatározásáról értesít, hogy a szabadságolt és tartalékos katonák nősülésüket az ellenőrzési szemlék alkalmával jövőre igazolni nem tartoznak s e végre számukra az esketési bizonyítvány hivatalból kiállítását nem kívántatik.

Köröztetnek:

188—1878 Sz.-szolnoki egyh. megyénkben a zilahai papi állomás, Jövedelme 600 frt évnegyedenként utólagosan fizetve; can. portio 20 vécás szántó, minden évben használható 8 boglyás rét és 5 vécás törökbúza föld; kiadványozás 50 kr, confirmálásért minden növendéktől 1 frt stola; lakás, keittel. Pályázati hatátnap augusztus 15-ke. Folyamódványok esperes t. t. Szabó Pál aához Diószadra (u. p. Sz.-Szentkirály) küldendők.

822—1878. Udvarhelyi egyh. megyénkben a miklósfalvi lévitai állomás. Fizetése 139 frt. 69 kr.

823—1878. Ugyanezen egyh. megyénkben a sárpataki lévitai állomás. Fizetése 183 frt 92 kr. Pályázati hatátnap mindkettőre augusztus vége. Folyamódványok esperes t. t. Solymosi István aához Bögzbe (u. p. Székely Udvarhely) küldendők.

840—1878. Kézdi egyh. megyénkben az alcsernátóni leány-tanítói állomás, Fizetése 320 o. 6. frt. az egyház pénztárából, kényelmes lakás, veteményes kerttel. Pályázati hatátnap augusztus 15-ke. A folyamódványok esperes t. t. Szini János aához Albisba (u. p. Alcsernáton) küldendők.

Kolozsvárt, július 11-én, 1878.

Hirdetés.

Épen most jelent meg és kapható

STEIN JÁNOS

könyvkereskedésében Kolozsvárt:

Fontos egyházirodalmi ujdonság!

EGYHÁZSZERTARTÁSI DOLGOZATOK. (Agenda)

Irta: **FERENCZ JÓZSEF**, unitárius püspök.

Tartalom:

I. rész. Keresztelések I—XII. II. rész. Urvacsoraiak I—XII. III. rész. Házasságiak I—X.

E csinosan kiállított műnek ára 1 frt 70 kr.

 Ugyanott kaphatók:

Népszerű egyházi beszédek. Irta Bartók János
1 frt 40 kr.	Dr. Heiszler József. Halotti egyházi beszédek. 1 frt
60 kr.
Templomi imák. Vasárnapokra, innepekre s más alkalmakra. Köz isten-tisztelet használatául készíttette Bozsodi József. Második kiadás. Diszkötésben
2 frt.	Gyöngyösi Sámuel. Magyar protestans egyházi szónoklatok. Ünnepi alkalmi, közönséges és gyász-esetekre. Első kötet 1 frt 80 kr. Második kötet
1 frt 80 kr.
Halotti emlékbeszédek (orációk) néhány utófohász-szal. Irta Tompa Mihály.
1 frt. 60 kr.	Dr. Kovács Ödön. A vallás bölcsezzet kézikönyve. Első kötet: A vallás mint tünemény, vagy a val-lások története. 3 frt.
Egyház szertartási beszédek. Készíttette Révész Bá-lint, kötve
2 frt 40 kr.	Kozma Mihály. Temetési alapigék az ó és új testa-mentomból összeszedve. 1 frt.
Egyházi beszédek különféle alkalmakra. Irta Köny-ves Toth Kálmán.
1 frt 40 kr.	Mitrovics Gyula. Egyháziatlanság és üres templomok. Egyháztársadalmi elmélkedés. 50 kr.
Kálvin élete és a kalvinizmus. Emlékl a nagy refor-mátor halála évének háromszázados fordulátára irta Révész Imre. Kálvin aczélmetszetű arczképé-vel.
2 frt.	Szilágyi János. Egyházi beszédek. Első kötet 1 frt
60 kr. Második kötet 2 frt.
Halotti imák. Közönséges esetekre és alkalmakra. Ir-ta Szász Károly. Kötve
2 frt.	Ó testamentomi apokrifus könyvek. Az eredetiből, görögből fordította Kámory Sámuel. 1 frt.
Székács József összegyűjtött egyházi beszédei. Első kötet
3 frt.	Könyves Toth Kálmán. A koporsónál. Közönséges és alkalmi halotti imák. Kötve 2 frt 40 kr.
Lukács Ödön. Közönséges egyházi beszédek. 1 frt.	Herczeg Sándor. A földrrjz elemei és a magyar ki-rályság s az osztrák császári tartományok föld-rajza. Bővebb tekintettel az erdélyi részre. Az I. II. és III. osztályu népiskolák számára. Hatodik és az új beosztási közigazgatáshoz alkalmazott Kiadás. Kötve 20 kr.
— — Egyházi beszédek templomi és temeté-si használatra. 1 frt 80 kr	Egyházi beszédek. Irta Fejes István. 2 füzet. Ára
4 frt.
Dr. Kolozsvári Sándor. Az erdélyi ev. ref. egyház-kerület egyház-joga. 3 frt.	Az öskeresztyénség történelme. Irta dr. Baur Fer-dinánd Ch. Fordította Dózsa Dénes és Fesko La-jos
3 frt.
Kovács József. Husz ünnepi és alkalmi prédikáció.
1 frt.	Köznapi imák négy hétre templomi használatúl. Irta Fílep Mihály. Csinos bőrkötésben
2 frt.
Ferencz József. Unitárius isteni tisztelet, melyet ok-tober 21-én 1876. Budapesten az ágostai hitvallású főgymnasium nagytermében tartott. 30 kr.	
Fábián Mihály. Az Isten országa az evangéliomi pél-dázatk szerint egyházi bszédekben. 1 frt 80 kr.	

Megjelenik
minden vasárnap

Szerkesztő ségi szállás.

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi részét illető
közlemények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Kiadó-hivatal:

Stein János könyvkereske-
dése, hová az előfizetési-
pénzek legcélszerűbben pos-
tautalvánnyal küldendők.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Nyári levelek a h. szerkesztőhöz. I. É—n. — Az egyházi beszéd szövege (textus) s o tárgygyal összefüggő kérdések. (Folyt.) — Parádi Kálmán egyházkerületi tanügyireferens évi jelentése. (Folyt.) — Az állandó ig. tanácsnak a n. enyedi főtanoda va-
gyon ügyei rendezésére vonatkozó előterjesztése. (Vége) — Vidéki
élet: A n.-enyedi egyházmegyéből. Nagylak veszedelme. Hegedűs
Lajos n.-enyedi ref. e. megyeiesperes. — Irodalmi szemle:
Egy jó közikönyv a latinnyelv elemi oktatására. (Perthes-Kosztka
latinnyelv-tana.) — Külföld: (Anglia. Franciaország.) Tárcza: A
legújabb assyr és babyloniai kutatások eredményei. B. S. — Egy-
házi és iskolai hírek. — A kiadó hirdetése.

Nyári levelek a h. szerkesztőhöz.

Kakasd, 1878. július 25.

I.

Az országos képviselők választásának előkészü-
leteit éljük, s így az általános opponálás ismét na-
pi rendre került. Szabad a vásár, a melyen még mi,
kisebbek is, a meghallgattatás reményével emelhet-
jük föl szavunkat. A nyakasabb kalvinisták buzájába
részünkről ugyan sarlónkat vágni nem akarjuk; nem
is rendelkezünk annyi munitioval, de meg volt már
egyszer módunk tapasztalni, hogy nem jó a nagyok
ügyébe beleártódni — egyszer tettük s alig hogy
30 véka zabunkba nem került: ha egy önzetlen
pártfogolónk nem akad, menten elverik vala rajtunk
a port.*)

Ezért jobbnak is tartjuk, s nem bolygatjuk a
nagy-hatalmasságokat. Közgyűlés, ig. tanács, sőt az
egyházmegye is békén nyughatnak tőlünk; van egy-
házkerületünkben derék és bátor kalvinista úgy is
elég, ki a matematikát, moralt, deductiv és induc-
tiv logikát kizárólagos szabadalmába árendálta, s
kikkel szemben nincs józan ember, a kinek jó kell,
hogy megállani merjen. Nekünk jobb, ha — minora
canamus

A szó, tudniillik, arról szól, hogy bőviben ol-

*) T. barátunk, úgy látszik, az 1876. évi közgyűlés-
re czéloz, melyen a kakasdi pap évi fizetése 30 véka zab-
bal emeltetett — lapunk egyik belmunkatársának fölszólá-
sára.

Helyettes szerk.

vassuk a cikkeket az anyaszentegyház sebeiről, fel-
sőbb és legfelsőbb egyházi hatóságok mulasztásairól,
törvénykezéseiről és hatalmaskodásairól; vesszük hi-
rét a tiltakozásoknak, óvásoknak és föllebbezéseknek;
egyk egyházmegyei hatóság azért korholtatik, mi-
vel nyugdíj-alapja nem jól kezeltetik, a másik, a
miért az esperes egy pap-választási candidationál
illetéktelen befolyást gyakorolt, hallunk directorról,
a ki az esperesi jogkörbe vág, míg máshol az es-
peres kezeli, számadás nélkül, az egyházközségek
pénzeit — de nem olvassuk sehol, nem halljuk sem-
miről a hibáztatást az egyes községek kebelében folyó
szabálytalanságok, visszaélések felől, holott, ha a
fundamentum megbomlasztatik, hogyan álljon akkor
az épület fönn?!

Mi azért tisztelettel hajlunk meg a közgyűlés
előtt; nem csépeljük az ig. tanács Csáky-szalmáját;
még csak az enyedi tanoda 200 ezer frtig meglo-
pott s mégis superplussal jövedelmező tőkéről sem
szólunk — pedig ahoz mindenki ért — hanem szo-
ritkozunk, ezuttal, az egyházközségekre s azokról
mondunk el egynémelyeket, határozott oppositionalis
tendentiákkal; ezekben a nyári napokban talán meg-
hallgattatást nyerünk.

A mult nyáron egyik egyházmegyénkben (csak
annyit mondunk, hogy a Marcs és Küküllő közelébe
esik) hosszabb ideig mulatván, több egyházközségben
volt alkalmunk megfordulni, s mint az egyházi ügyek
iránt érdeklődő föl, vettük magunknak azt a bátor-
ságot s tudakozódtunk az egyházközségek belviszo-
nyai után.

Montecuccoli alapelvéhez képest, legnagyobb fi-
gyelmet az egyházközségek pénzügyi állapotaira for-
ditánk, de a megfigyelések eredménye, elmondhat-
juk, nem nagy gyönyörűségünkre szolgált. Itt a me-
gyebíró irástudatlan ember lévén: számadásait ösz-
sze sem állithatá, s a két kulcsu láda egyetlen kul-

csa a papnál állt, a curator kijelentvén, hogy a pénzek állásáról egyáltalán semmit sem tud. Amott évek óta még megye-bíró sincsen, s a pap a szükség által van kényszerítve a jövedelmek, tőke és kamatok szabály-ellenes kezelésére. A szomszédban van ugyan kebli gondnok, de az meg — a tiszteletes úr hallgatólagos beleegyezésével — a maga belátása szerint adogatja ki, biztosítás nélkül — itt ott magának a papnak is — az egyházközség tőkéit, s midőn a visitatio ideje elkövetkezik, birtele nében meg is készíti a számadást, de oly formán, hogy a kamatokat (melyeket a két kulcsu láda soha sem látott) bevételbe veszi, rögtön rá kiadásba teszi, s így foly ez, mint mondatik, évről-évre, az egyház tőkéi „örvendetesen“ szaporodván — a papiroson, de kérdés, hogy midőn a mostani megyebíró maga-, vagy a természet szántából megválnak e hivatalától, hogyan és honnan folynak be az egyházközség pénztárába az „örvendetesen“ felszaporodott tőkék?!

Még ennél is szomorubb képet mutatnak azok az egyházközségek, a melyekben a vagyon jó részét a mag- és bortárak teszik. Ily helyt természetesen az egész tőke a hivek között osztatik szét 20—25

% enormis kamat mellett; a jobbacska években — a mi mostanában minél ritkábban fordult elő — valahogyan csak befoly a tőke és kamat k. b. 50%-a, de jönnek aztán a hét sovány évek, az adós, még ha akarná, sem birná sem a tőkét, sem bár a kamatot visszatéríteni, foly tehát a számadás a kamatok — a magtári szabályzat illető §-e ellenére — tőkésítetnek, újabb kamatozó alapul számíttatnak, s alig néhány év kell hozzá, hogy az egyházközség hiveinek felerésze koldusbotra jusson, saját egyházközsége gratiájából s a nélkül, hogy a mostani licitacionalis viszonyok közt, maga az egyházközség is, bár tőkéjéhez hozzá birna jutni. Megfordultunk egy egyházközségben, a hol a most három éve meghalt pap terhére a magtári számadásokban hetszáz egy néhány véka törökbuza vezetetik, az eredeti tartozás, talán most tiz éve, huszonnégyszáz vékát tevén ki. E tartozás a kegyévi javadalomból nem törlesztetett — majd törlesztetik a néhainak a jövő életre gyűjtött tőkéből.

Mindezt még csak a számadási rubrikák mutatják — következik azonban az idő, a midőn az egyházközségnek tőkéire mulhatatlan szüksége van. Temploma az összeroskadásra mutat vöcatiot; a pa-

TÁRCZA.

A legújabb assyr és babiloniai kutatások eredményei.

A mint a geolog leás a hegyek mélyébe, hogy a sziklás rétegekből megismerje az ősföldnek korát, szerkezetét, növényeit és állatjait: úgy ás le az archeolog is régi városok és emlékek mélyére, hogy megismerje azoknak felszínre hozott romjaiból, maradványaiból az ősnépek szokásait, erkölceit és culturáját. Egy halváz töredék adta Agassiznak kezébe a kulcsot, melylyel kiderítette az Ádám előtti Óceán ama honosainak nagyságát, szervezetét, tulajdonságát és korát. Egy évezredekkel ezelőtt romba dőlt palota eltemetett omladékaiból föltalált tábla-töredék, vagy egy Mózes előtti sir sarcophagjáról levett homályos, csaknem olvashatlan hieroglyph szolgáltatott tanúságot Smith Györgynek az özönviziről, vagy adott vezérfonalat Young kezébe a pharaok történelme buvárlatánál. A nem kevésbbé tanulságos, mint meglepő fölfedezéseket, melyeket a geologia az utóbbi években tett, egyensúlyozzák, ha ugyan felül nem mulják azon bámulatos eredmények, melyek az orientalista régészek fáradozásait jutalmazták.

A hajdani egyiptomi civilizáció titkainak fátyolát Champoll'on, Young, Wilkinson, Lepsius és Mariette Bey, föllebentették. A Tigris és Euphrat völgyeiben eltemetett vá-

rosok Botta, Layard, Rawlinson, Loftus, Oppert, Smith és Rassam által kiásattak. Jeruzsalem és Betlehem szentelt romjait immár kimérte és fölszámította Robinson, Wilson és Warren. A trójai háboru kérdése, Achilles és Agamemnon, tisztázva vannak már a Schliemann által Trója és Mycenae környékén tétetett ásátások következtében. Cesnola pedig fölmutatta a világnak a régi egyiptomiak művészetét és szokásait, melyek husz századnál tovább voltak bezárva sirjaikba. S a gyűjtés és ásátás munkája még növekedő lelkesedéssel és sikerrel folyik. A mint az ásó kiesik egy-egy kimerült munkás kezéből, azonnal más veszi azt föl. A mint egy agy belekából és elhal e csaknem olvashatlan rejtélyek tanulmányozásában, — minők az állatok, madarak, rovarok, ékek — rögtön egy más, friss és erős foglalja el helyét, megújítva a kutatást, s végleg megoldja a félig följejtett talányt. Minde fölfedezések történetének megírása nagy ösztönzőül szolgál a régészeti tanulmányokra, s a mily világot vetnek a bibliai szöveggyűjtés némely homályos helyeire, bizony megérdemelnék, hogy a szent classicusok kedvelői se idegenkedjenek e rájuk nézve is olyannyira fontos tudománytól. A legközelebről fölfedezendő töredék eloszthatja a kétségeket, egy talált ékszer kellő világításba helyezheti az öltözködés titkát, s egy ujonnan megnyitott sir végérvényesen megállapíthatja az időszámítást. Czikkünknek czélja azonban ez időszert épen nem az, hogy egy ily történetet adjunk olvasóinknak, hanem hogy lehető érdekességgel bemutassuk a régi Ninive és Babylon körül, s ezek

pi-lak fedele (biztosítva persze nem volt .) le-
égett, vagy pedig a tanfelügyelő bezárással fenye-
geti az iskolát. Pénz kell — de hiszen van az egy-
házközségnek, saját hiveinél, föl kell a követeléseket
hajtani. Hajtani, hajtogatják — de a hivek is kez-
dik azt hajtani, hogy inkább katolicus leszek. Egy
párt exequáltak, a többit is perelik, a hivek össze-
röffenek: a tiszteletes úr oka mindennek — a leg-
jobb esetben is kész az ellenségeskedés, gyűlölködés,
pap és hivei között; képét nem fizetnek, kepele-
szállításért folyamodnak s lássa aztán a fensőség,
hogyan oszlatja el a már villámokkal is terhes fel-
hőket?

Hát a hol az egyházközség aránylag tekinté-
lyes fekvői oly jövedelmezően vannak haszon (?) bér-
be adva, hogy holdanként 40—50 krt jövedelmez-
nek? Mert tudni kell, hogy nem egy helytt érvé-
nyesült már nálunk is az angol öröklési-haszonbér
(farmer) rendszer, a mennyiben apáról fiúra szálla-
nak a bérleti földek, s meg ne próbálja a pap — ez
öröklési rendszer contenuálásával — licitációt hirdet-
ni a kiadás iránt, mert a hivek az eféle újításokat
ki nem állhatják.

„Mese-beszéd az egész! Hát a visitatio?”

szomszédságaiban, az utóbbi 30—40 év alatt tett ásatások
eredményeit.

Babylon az alsó Euphrates mellett feküdt; s a folyó
a város közepén vonult keresztül. Ninive fekvése a felső
Tigris keleti partján volt, mintegy 300 mértföldnyire Ba-
bylontól északra. E roppant városok közvetlen szomszédsá-
gában még mások is feküdtek, melyek szintén nagyoknak
volnának nevezhetők, ha amazok által teljesen el nem ho-
mályosítottatnak. Legalább tizenöt régi város állott fenn ott,
hol most teljes pusztulás lakozik, az utazó szeme előtt
csaknem kivétel nélkül úgy tűnnek föl, mint óriási homok-hal-
mok, néha, mint Ninivénél négy mértföldnyi kiterjedésben,
szabálytalan töltéseként emelkedve sokszor száz lábra is,
úgy hogy a sík földön keresztül husz mértföldnyi távolban
látszanak. Igen csekély mennyiségű szilárd fal maradt a
felszínen, mivel könnyen porló napégette téglákból voltak építve.

Érdekes lesz tán leírni részletesebben a főbb helye-
ket, mielőtt a bennök tett fölfedezésekről szólnánk. Ki-
lencz mértföldnyire Ninivétől északra van Khorsabad, arról
nevezetes, hogy egy négyszög mértföldnyi területen mint-
egy, magába foglalja Sargon palotájának romjait, melyet fia,
Sennacherib épített újra, vagy szélesített ki 700-ban Kr.
e. Itt kezdette Botta ásatásait 1842-ben. Ninivétől délre
husz mértföldnyire fekszik Kalah, most Nimroud, melyről a
Genesis X. 12-ben van említés téve, s most valami egy
mértföldnyire van a Tigristől. Még lennebb husz mértföld-
del, Ninivétől negyven mértföldnyire Asshur romjait talál-

E nyár folytán alkalmat veszek magamnak,
hogy a mi visitatioinkról is elmondjak egyet mást.
Paulo majora canamus.

É — n.

Az egyházi beszéd szövege (textus) s e tárggyal összefüggő kérdések.

(Folytatás.)

Nekünk — mondja Alt — beszédünk tárgyát az
életből, a mai világból, nem pedig oly elavult okmányból
kell meritenünk, mely ezelőtt 18 századdal iratott*). Az a
mi a prédikációt keresztyénivé teszi, bizonyára nem a szö-
veg alkalmazása; hanem ama szellem, mely az egészen
átvonul; úgyhogy az egyházi beszéd keresztyén, épületes
és tanító lehet, a nélkül, hogy kénytelen volna vala-
mely bibliai hely korlátai közé szorítkozni. Lehet az bib-
liai, a nélkül, hogy szövege volna; épenugy, mint, meg-
fordítva, bibliaellenes, dacára annak, hogy textus szolgál
alapjául. Ugyanis, akárhány lelkészt láthatunk, ki ugyan-
csak erős és nyomatékos bibliai helyeket tűz egyházi be-
szédeinek homlokára és pedig csak azért, hogy azoknak
cégje alatt aztán kedvére kibeszélhesse magát. Ha már
azért a szöveget csak épen csalékony czégnél, csak tetsze-

* L. Alt: Andeutungen aus dem Gebiete der geistlichen
Beredtsammkeit. Leipsig. 1833.

juk (most Kalah Sherghat) ép oly terjedelemben, mint Ka-
lahéit. A főhalom két és fél mértföld területű, s száz láb
magas. Gyanítják, hogy Resen-t, a Gen. X. 12-ben említett
várost rejtik a Selamieh falucska körüli romok, körülbelől
tiz mértföldre Ninivétől délre, de ennek megbizonyítására
ásatások még nem történtek. Ninivéről szintén úgy van em-
lítés téve, mint Nimród az országalapító, az ő sánczások
által Assyriában vagy Asshurban épített városok egyikéről.
A Gen. X. 11. e szerint így volna értelmezendő: És ő
(Nimród) lejöve ama tartományból, (Babylonia) s építé Ni-
nivét és (?) az utczák városát; a mi talán annak terje-
delmére volt vonatkoztatva a szerző idejében.

Most lejövünk a kétszáz mértföldnyi völgyön, keresz-
tül az Euphratesen, hol Babylon romjai fekszenek, a Shi-
nar (két folyó) tartományába, Gen. X. 10. hol Babelnek
neveztetik. A főromok egy három mértföld hosszú, s egy-
két mértföld széles területet foglalnak el, mely főleg három
nagy tömeget vagy töltést képez, csaknem párhuzamos vo-
nalban az Euphrates folyó régi ágyával, s több mint száz
lábnyi magasságban; egyikök azonban 140 lábra emelkedik:
ez Nebuchadnezzár a nagy fejedelem műve.

Babylontól délnyugatra térve, körülbelől 25 mértföld-
nyire, Birs-i-Nimroud, vagy Borsippába érünk, hol egy Me-
rodach által 700-ban Kr. e. épített, s Nebuchadnezzár által
600-ban Kr. e. kijavított, roppant templom maradványait
találjuk. Töltése 200 láb magas s alapja 272 négyszögláb
Rawlinson felmérése szerint. Egyike a környék legmagasabb

tős torony gyanánt használjuk valamely játékház felett, bizonyára czélszerűbb lenne onnan a céget levenni s az így oda állított tornyot ledönteni. Ezekhez járul az is, hogy tárgy és szöveg, gyakran állanak az egyházi beszédben egymással küzdelemben; és ez csak úgy volna kikerülhető, ha egyrészt minden bibliai szöveg elég tartalmas lenne arra nézve, hogy egy alkalmas gondolatot szolgáltatson; másrészt minden beszéd tárgyhoz lehetne egy megfelelő szöveget választani; ezek közül azonban egyik sem lehetséges. Vagy azt mondja talán valaki: áldozzuk fel az egész föltételt a textus kedvéért? Igen, de hát minő bilincsekkel fogjuk megterhelni, ez esetben, az igehirdetés körül való szolgálatot! És avagy nem tudjátok-e ti azt, hogy a biblia sokkal több igazságot foglal magában, mint amennyi benne szavakkal ki van fejezve; s hogy egyik érdeme éppen az, hogy egész raját költi fel bennünk az olyan gondolatoknak, melyek nem ugyan tényleg de potentialiter vannak meg benne*)? A végett, hogy prédikáljunk, teljességgel nincs szükségünk az írásra; mert hiszen nekünk a kijelentést, nem pedig a szentírást kell hirdetni és értelmeznünk. Elég az, ha ismereteselek előttünk a kijelentés tényei és át vagyunk hatva a Jézus szellemétől, s egy bizonyos bibliai hely elővételére annyival kevésbé van szükségünk, mert különösen eme tényeket kísérelő s a szentírás által előadott körülmények, távolról sem tartoznak a kijelentés lényegéhez. Ezeknél fogva a textus

*) L. Homiletik oder Theorie der Predigt. Von A. Vinet. Deutsch bearbeitet von J. Schmid. Basel. 1857. 106. köv. lapok.

töltéseinek. Ha a helyett, hogy Borsippának tartanánk, délkeletre 60 mértföldre megyünk egy régi üres csatorna mentén s egy csaknem áthatolhatatlan mocsáron keresztül, a régi Calnah Gen. X. 10. most Niffer, a Talmud szerint, Nopher romjaihoz érünk. A romok egy mértföldre terjednek s nem egy helyt 70 láb magasak. Ugy látszik felőlők, hogy itt egy jelentékeny terjedelmű város állott még a keresztényen aera után is. E hely most 30 mértföldnyire van a folyótól, s mutatja ama nagy változást, melyet 4000 év tett alsó Mesopotamiában, vagy a régi Shinar vidékén.

Délre Niffer, vagy Calnehtől mintegy 60 mértföldnyire, Wukához, a régi Erechhez érünk, Gen. X. 10. mely a folyó jelenlegi medrétől négy mértföldnyire áll. A romok hét mértföld átméretűek, s több helyt a régi fal 40 láb magasnak találtatott. Az emelkedés néhol 100 láb magas, s három mértföldnyi területben köröskörül fazekas munkák, más ereklyék s romok vannak szétszórva, mintha a város egy időben messze tulterjedt volna a mostani falakon. Itt ásatva találta Loftus 1850-ben ama lapos fali téglákat melyek vastag bitumen réteggel valának bevonva, belőlök véssve vagy írva nyolcz sor összetett monogrammicus betűcsoport. Később e feliratok lefényképeztetve közzététettek; ime Rawlinson értelmezése felőlők: „Beltis, a neje, kérte Urukhot (?) a hegyes főnököt, Hur királyát s Akkad tartomány (?) királyát, hogy neki egy templomot építsen“. Urukh chaldeai király volt 2100-ban Kr. e. Tizenöt mértföldre Erechtől keletre Larsa, Senkereh, vagy Ellasar romjai vannak. Másfél mértföld átméretűek, s hetven láb magasak. A körüli vidék

nélkülözhetetlenségét vitatni, csakis a supranaturalistikus ihlettségi tan vallása mellett lehet; és a textus, igazán, nem is egyéb, mint egyszerű mottó legfellebb; de korántsem alapja, mint szoktuk mondani: szövege, az egyházi beszédnek.

Az itt felsorolt ellenvetések azonban, távolról sem oly erősek és alaposak, hogy tekintélyük előtt, a textust föl lehetne adnunk, vagy hogy azokat megcáfolni nem volnánk képesek.

Ugyanis, ki ne ismerné el azt, a mit Alt sürget, hogy nekünk t. i. a beszéd tárgyát, éppen azért, mert az élet, a mai világ számára akarjuk, mindenekelőtt, hallgatóinkat növelni, az életből, a mai világból kell meritenünk? De hát az írás, a melyből szövegünket választani utalva vagyunk, nem éppen azért megbecsülhetlen értékű egyik forrás-e előttünk, mert benne az élet, annak folyvást megújuló, újra meg újra előkerülő alapképletei vannak, mintegy vázolva; nem külső és épen ezért nem is lényeges tüneteiben, változó egyes körülményeiben ugyan, de lélektani alapon; benső egységre visszavive? Nem ma is találó képe-e, hogy csak egy két példát említsünk, Máté. XIX: 16 — 22. az evangéliumi gazdag ifju, a mai kor gazdagainak, azok kevély önhittségének; Lukács. XV: 11 — 32, a tékozló fiu, a könnyelműségnek, a késő bánatnak; vagy az ó-szövetségben, Birák. IX: 8—15. a fákról szóló példázat, azon általános emberi vonásnak, hogy magasabb kötelesség teljesítésére leggyakrabban éppen azért nem akarunk vállalkozni, mert min-

oly lapályos, hogy 17 mértföldnyi távolban látszanak. S végre, hogy ne fárasztjuk tovább az olvasót, itt vannak a régi Ur, Ábrám hazájának, a mostani Mugbeirsek romjai is. E romok 30 mértföldnyire fekszenek Larsától délre, s az Euphrates folyó nyugati oldalán, mintegy hat mértföldre mostani ágyától, s több mint 100 mértföldre Babylontól délkeletre. Fél mértföld átméretűek romjai, s hetven láb magasak. Nehány legkorábbi fölíratban folytonos említés van tőve „Ur hajói“-ról, s nem valószínűtlen, hogy a perzsa őből eddig terjedt volt még ezer évvel ezelőtt. E tájról vándoroltak ki a phoeniciaiak s gyanítják, hogy Etruria is Italiában, Phoeniciából gyarmatosított. Mindenesetre sajátos körülmény, hogy a régi etrusk városok romjai közt hasonló különös stylben metszett képek találtattak, mint Shinar városaiban. S mivel Ninive is Shinari telep volt, ennek és Etruriának ereklyéi közt is hasonlóságok forognak fenn. De ez még nem minden. A teremtésnek az etrusk hagyományokban megőrzött mythus mindannyia közt leginkább hasonlít a Genesis első fejezetében foglalthoz, s azt mutatja, hogy közös eredettel bírnak; egyiket Ábrám utódai, a másikat phoeniciai kivándorlottak s Etruria gyarmatosai tartották fenn.

Mindez csak részlet, de a legfontosabb részlet Mesopotamia romjaiból, melyek kihívták az összes mivelt világ tudományát és fáradozását. Ideje most már ezen fáradozások és kutatások eredményeire irányozni figyelmünket.

(Folytatása következik.)

B. S.

denikünknek van valamije, mit feláldozni, vagy abbahagyni, nem igen szeretünk? „Többektől hallottam — mondja igenszépén ez ellenvetésre nézve Pap István — hogy a biblia lejárt idejét az egyházban, mint a corpus juris az államban. Ez igaz lehet az alakra, az öltözetre nézve, mely változhatik s kell is változnia, a szerint, a mint az idő változik; de nem azon eszmékre nézve, melyeket az evangelium élénkbe ad. Ezek, a mint eddig, úgy ezután is, kiállják a minden idők próbáját, mind az egyházban, mind az államban; mert ezek örökigazságok*.”

(Folytatása következik.)

Parádi Kálmán egyházker. tanügyi referens évi jelentése.

(Folytatás.)

Az ifjúsági olvasó egyesület könyvtárának bevételé volt: 343 frt. 91 kr., a külön kezelt gyermek-könyvtáré: 31 frt. 78 kr. Mind a két könyvtár felügyelete, vezetése és gyarapodása ügyszereitől és paedagogiai tapintatról tesz tanúságot.

Zilahon szigorubb fenytéket igénylő tény nem fordult elő. Az ifjúság tanulmányi előmenetelével és önmunkásságával a tanodai előjáróság általában meg volt elégedve. A bölcseleti osztályok (VII. és VIII. oszt.) önképzőköre „Koszoru” című szépirodalmi lapot indított meg és tartott fenn; volt ezen kívül a középtanoda V. és VI. osztályú növendékeinek is külön önképzőköre, a melynek működéséről szintén dicséretesen emlékezik meg a zártudósítás. A magam részéről azonban nem helyeselhetem a különben is igen csekély számú tanulósnak körre való szétkülönülését, mert a főtanodai ifjúság önképzése — nézetem szerint — nem határozódhatik csupán a leckeórakon tanultak megszilárdításában és kiegészítésében, hanem — paedagogiai tekintetben — ki kell terjednie a jó irányú testületi szellem és erkölcsi jellem alakítására is. Ily cél érdekében le lehet, sőt le kell rontani azt a válaszfalat, melyet az ugynevezett subscriptio a VI.-od és VII.-ed osztályos növendékek közé emel. Egy-egy VIII.-ad osztályos növendék sikerült irodalmi dolgozatán, szavaltán, mondott kritikáján, ügyes társadalmi szokásain stb. egy-egy VI.-od osztályos és viszont, bizonyára jobban épül és többet tanul mintha tulbecsült önértékében, külön munkatérén, talán üres formaiságra pazarolja idejét.

Egyébiránt a bölcseleti osztályok önképzőkörének könyvtárában van ez idő szerint 320 kötet, az V. — VI. osztályosokéban 124, a tanuló gyermekek külön könyvtárában pedig 457 kötet.

Örvendetes tudomásul ide jegyzem még azt, hogy Zilahon a művészeti tárgyak tanításában a multhoz képest figyelemre méltó haladás történt.

Szászvároson az ifjúság erkölcsi magaviselete általán „példányszerű” volt. A különböző vallású és nyelvű

tanulók a legjobb egyetértésben éltek. Szorgalmuk és munkakedvük sem jöhet kifogás alá. A tanulók magánszorgalmát illetőleg főleg a tanvezető, hogy az V. és VI.-ik osztály jobb növendékei már odajutottak, hogy az iskoláinknál használatban levő classicusokat csaknem akadály nélkül olvassák. Dicsérettel emeli ki a magyar ajkúak részéről a német nyelvben, az idegen ajkúak részéről pedig a magyar nyelvben tett haladásokat, úgy szintén az önképzőköre serény munkálkodását.

Az ifjúsági könyvtár gyarapodott vétel útján 44 művel, áll összesen 426 műből.

Sepsi Szt.-Györgyön az ifjúság magaviselete és szorgalma általában kielégítő volt. Az ifjúsági könyvtár 73 frt 20 kr értékű könyvekkel gyarapodott.

Hátra volna még — az eddigieknél nem kevésbé fontos mozzanatoknak — a tanodai épületek, iskolai butorzat, könyvtárak, különböző muzeumok, laboratoriumok, rajz és mintagyűjtemények állapotának, illetőleg gyarapodásának összehasonlító kimutatása. Ezt azonban a rendelkezésemre álló adatokból nem állithattam össze, mert némelyik tanoda a gyarapodást jegyezte fel csupán, a multhoz való viszonyítás nélkül, a másik a multban már meg volt taneszközök jegyzékét terjesztette fel, gyarapodást nem jelezve; a harmadik meg nem tett különbséget a vétel és ajándékozás útján való gyarapodás között. Hogy évi átalányképpen mekkora összeg fordítható állandólag, vagy esetleg mennyi utaltatott ki tényleg a lefolyt tanévben tanodai felszerelésekre, illetőleg a tágasabb értelemben vett taneszközök gyarapítására; milyen és mekkora gyarapodás történt a tanoda erejéhez képest: arról a zártudósítások kellő felvilágosítást nem nyújtanak. Pedig könnyen át lehet látni, hogy a tanodák ily irányú oeconomiajának nyilvántartása mellett és által lehet csak igazán érdemlegesen követni és megítélni gyarapodásuk célirányosságát és következetességét. E cél közelítése meg van könnyítve és biztosítva az által, hogy a mult évi egyházkerületi közgyűlés határozata értelmében a leltárak elkészítése meghagyatott és a kiküldött tanodai vizsgáló biztoso-
soknak utasításul van adva egyszersmind az iskolai szelvények leltár szerinti számbavétele is. Azért tisztelettel kérem a méltóságos állandó igazgatótanácsot: méltóztatásuk megrendelni ref. fő- és középtanodáink m. tt. előjáróságainak, hogy az 1877/8 tanévről felküldendő zártudósításokba foglalják be a tanodai épületek, az iskolai butorzat, a könyvtárak, muzeumok, laboratoriumok, rajz- és mintagyűjtemények leltárainak összegezett tételeit, határozottan megnevezvén azon évi átalányokat, melyek a tanodai épületek és az iskolai butorzat fenntartására és javítására, valamint a tanodai könyvtárak, muzeumok s mindenrendű taneszközgyűjtemény gyarapítására külön-külön a tanári kar rendelkezése alatt állanak vagy állandólag, vagy esetleg évről-évre megállapítandó előirányzat szerint.

(Folyt. köv.)

*) L. „Templomi szónoklatok.” Irta Pap István. II-ik k. Veszprém. 1855. Előbeszéd, IV. lap.

Az állandó ig. tanácsnak a n.-enyedi főtanoda vagyoni ügyei rendezésére vonatkozó előterjesztése.

(Vége.)

B) Haszonbérből várható bevételek:

- a) földbirtok után 17,770 frt.
- b) fogadók után 12,283 frt.
- c) malmok után 2,800 frt.
- d) házbérek után 1,090 frt.
- e) téglá-cserépcsűr,
fűrészmalom után 1,100 frt.

Összesen 35,043 frt.

Ezen tételen a m. gondnokság későbbi helyreigazítása szerint következő módosítások történtek:

- a) a sz.-imrei jószág haszonbére több, kerek számban véve 600 frttal.
- c) az enyedi malmok haszonbére több lett 839 frttal.
- e) a téglá stb gyár haszonbére kevesebb lehet 600 forinttal.

Ide számítandó még a felenyedi legelőnek fa-fuvar által fizetett haszonbére: 960 frt.

C) Fából várható bevételek:

Illetékbe kiosztandó fák értéke 6775 frt.

Eladandó tűzifa ára 9256 frt.

Épületfákból 800 frt.

Vingárdi erdő 1000 frt és 180 frt áru napszámért.

Összesen 18011 frt.

Nézetünk szerint az ezen czímen előirányzott bevétel jelentékenyen emelkedhetik akár az által, ha szerencsésebb körülmények között évenként több épületfa értékesítettik, akár az által, ha egyszerre nagyobb mennyiségű szálfa adatik el, melynek, mint tőkének, kamata az évi bevételt nagyban emelheti.

D) Egyes bevételekből várható jövedelem:

Kamarai járandóság 172 frt 55 kr; tandij stb fejében 2000 frt; a miriszlói és enyedi szőlőkből 1000 frt.

A meglehetősen biztos bevételek összege a m. gondnokság számítása szerint 69271 frt 30 kr, vagy hozzászámítva a m. gondnokság végmegjegyzéseiben is felvett emelkedést, u. m. a felenyedi legelő jövedelme: 960 frt, a malom haszonbér emelkedése 839 frt, a csak vétségéből kimaradt sz.-imrei jószág haszonbére emelkedése 600 frt: összesen 71,670 frt 30 kr. Ehez adva a bizottságunk által előirányzott 1695 frt 52 kr kamattöbbletet, 3185 frt 95 kr napszámra kiadott gazdasági kölcsön 50%-át, lesz az évi bevétel 73,524 frt 82 kr, a mi az eredetileg felvett összegnél több 4252 frt 52 krral; ebből azonban levonatik a téglá-cserépgyár haszonbérének valószínű csökkenése (600 frtra téve), 3653 frt 52 kr marad különbözet; teljesen normal költségvetésnél pedig még ennél is több 1,727 frt 75 krral, és így összesen 5381 frt 25 krral és a 41,030 frt 45 kr jelenlegi kamathátrálék lassanként befolyó részleteivel.

Végül megjegyezzük, hogy ha az angol bankban levő tőke eladatik és ára itthon csak 60%-ra elcaltatik: a bevétel ez által több, mint 2000 frttal gyarapodik.

II. A kiadások együttes és részletes kimutatását illetőleg:

a) Tanárok és segédtanárok fizetése (fán kívül) 15 ezer 690 frt.

A tanárok termény fizetésének pénzül való megváltására nézve az egyes cikkek részletes becslése után ajánl:

α) az eredeti javaslat 464 vagyis kerek számmal 450 frtot;

β) a m. főtanodai előjáróság 611 frt 60 krt, vagyis kerek számmal 616 frtot;

γ) ezek összevetése után a m. gondnokság 519 frt 40 krt. Ehez még hozzá számittatik mindhárom által az 50 frt közgyűlésileg megállapított apró-szolgálmány váltáság.

Bizottságunk a nélkül, hogy az egyes cikkek nagyon részletes becslésébe bocsátkoznánk, méltányosnak tartja a termény váltáságot 550 frtban állapítani meg, mihez még hozzászámíttatnók az 50 frt apró szolgálmány váltáság.

E szerint növekednék a kiadás 306 frttal.

b) Szak-, osztály- és segédtanítók évi fizetése (fa nélkül) 5477 frt.

c) Kegyletek stb. 5893 frt 27 kr.

d) Sütőde 4159 frt 20 kr.

e) Kegykoszt 1070 frt — kr.

f) Nyugdíjak 1202 frt 85 kr.

g) Egészségügy 764 frt — kr.

h) Egyházi személyek 384 frt 10 kr.

i) Tudományos gyűjtemények 600 frt.

A b. c. d. e. f. g. h. i. alatti tételekből, az előjáróság meghallgatása után, a m. gondnokság egyes megnevezett tételekben megtakaríthatónak tart 1105 frtot.

A h. alatti tételből kihagyatott a 779 frt 80 kr püspöki fizetés, a mi ki nem hagyható s bizottságunk által beszámíttatott; (a mi nem annyira törlés, mint inkább igazítás.)

j) Hivatalnokok, cselédek fizetése:

1. Gazdagondnok 1200 frt, 24 kurta öl fa és szállás.

Bizottságunk nézete szerint a jószágok haszonbérbe adása után gazdagondnokra többé nincs szükség, hanem csak egy, a jogi ügyekben is jártas „jószág és jogigazgatóra“, ki nem lenne az előjárósági és gondnoki gyűlések szavazat-jogosult tagja. Fizetése lehetne annyi, a mennyi előirányoztatik, azon megjegyzéssel, hogy utazási költségeit ő maga hordozza, de ha a gondnokság határozatából a tanoda birtokain kívül kell utaznia: akkor erre tett költségei megtéríttetnek.

2. Ügyvéd fizetése: 300 frt, 24 kurta öl fa, szállás, kert és az általa beperelt és felhajtott tőkék kamatainak 50%-a.

Bizottságunk nézete szerint, az ügyvédnek honorariumképen nagyon is elég volna 200 frt és 12 kurta öl fa; s még ez is szállítható lesz, mihelyt a tagosítási és elkölönítési munkálatok megszűnnek. Ezenkívül öt fogja illetni a bíróság megítélt perköltség, mit a főtanoda előlegezne visszafizetés kötelezettsége mellett. A perköltséget ott, hol a bíróság ilyet nem ítél, a főtanoda hordozná.

Hogy az ügyvéd az általa felhajtott kamatokból jövőre is százalékokat kapjon: azt helyesnek nem tartjuk; azonban a már tényleg meglevő kamathátrálékokból kaphatna: az első évben felhajtottakból 5, az egy év után felhajtottakból 3 százalékokat.

3. Pénztárnok fizetése 650 frt, 20 öl fa, szállás.

4. Ellenőr fizetése 240 frt, 12 öl fa, szállás. Csak ideiglenesen a mostani agg (83 éves) regius életére; azon túl ezen állomás fentartása fölösleges.

5. Erdősz fizetése: 500 frt, 20 öl fa, szállás. Az erdőpásztori személyzet száma és fizetése is igen magasnak látszik (2658 frt); ebben valószínűleg megtakarítások eszközölhetők; így szükségfelettinek látszik a főerdőpásztorság (172 frt). A t.-szentgyörgyi erdőpásztorok fizetése 320 frt 80 kr, holott ezen erdőből semmi bevétel sem előirányoztatik. A gondnokság megbizandó lenne a személyzet és fizetés reducálására.

Miriszlói szőlőbiró, központi biró, kádár (135+135+168 frt fizetéssel) jövőre fölöslegessé válnak, ha az enyedi szőlők, mint a gondnokság által ajánlva van és czélszerűnek is mutatkozik — eladatnának, áruk rendes tökéken kezeltenék és a miriszlói szőlő, mely most részben mivelletik, haszonbérbe adatnék ki.

k) Faszükséglet (fizetésekbe stb) 555 k. öl I. r. 282 k, öl II. r. és 64 ágcsonló, összesen 6775 frt 20 kr értékben.

l) Favágásra és fuvarra 5140 frt; a k. és l. alatti összesen 11,905 frt 20 kr.

m) Tanügyi hivatalos utazások 300 frt.

n) Perköltségek 400 frt; tagosítási, arányosítási, törvényeséki, bizottmányi költségek 600 frt.

Nézetünk szerint, az ilyenmő kiadások fedezésére az előre nem látott kiadások rovatába előirányzott összegnek kell szolgálnia. Különben is a tagosítási, arányosítási kiadások csak rendkívüliek és ideiglenesek, s pár év múlva végkép meg kell szűnnök; a mennyiben pedig előfordulnak, az illető év külön költségvetésében névszerint megnevezendők.

o) Renovatio 600 frt. Kétségkívül igen magasnak látszik és csak a jelenleg elkerülhetetlennek állított nagyobb mérvű épület, malom és netaláni gát javítások kedvéért fogadható el, de jövőre állandólag ily magas nem lehet.

p) Adó és rovatatok: 7188 frt 48 kr.

q) Kamatok: 763 frt 43 kr.

1. A gr. Mikó-féle 674 aranyért 236 frt 57 kr.

2. A Benéné-féle tartozás (1400 frt) $8\frac{0}{10} = 112$ frt.

3. A l.-révei egyháznak 954 frt után $10\frac{0}{10} = 95$ frt 45 kr.

4. Ügyész illetéke 319 frt 41 kr.

Bátrak vagyunk megjegyezni: a $10\frac{0}{10}$ -kal kamatozó adósság (954 frt) azonnal törlesztendő lenne, ha másként nem, a meglevő urbéri-papir eladásával is. A 319 frt ügyészi illeték — fennebbi véleményünk szerint — nem lesz állandó kiadás.

r) Vegyes kiadások: 700 frt.

1. Tűzkár elleni biztosítás 300 frt.

2. Miriszlói szőlő jégbiztosítása 90 frt.

3. „ „ 200 karó 60 frt.

4. Irodai költségek 100 frt.

5. Posta, távirda, vasut 150 frt.

A miriszlói szőlő kiadása a haszonbér beadás által elenyészne, de lehet, hogy ennyivel a haszonbér is kevesebb lenne. A postára stb. czimen előirányzott 150 frtot törlendőnek véljük.

s) Előre nem látott kiadások és hiányok fedezésére 4000 frt.

Miután a perköltségek és tagosítási kiadások is ezen rovatba tettettek: ezen rovat egyelőre 5000 frt-al lenne emelhető, azon megjegyzéssel, hogy egészen normal állapotban, midőn minden gondolható és szokott kiadás külön fel van téve, az 5000 frt ezen rovatra igen magas fog lenni.

* * *

A kiadások egész összege az eredeti javaslat szerint 72,243 frt 23 kr.

Ehez hozzáadva a m. gondnokság által ajánlott emeléseket és levonva az ajánlott megtakarításokat: kevesebb lesz 411 frttal, azaz összesen: 71,832 frt.

Ellenben hozzáadva a bizottságunk által ajánlott emelést, u. m. 306 frtot (tanári terményváltás), 779 frt 80 kr püspöki fizetést = 1085 frt 80 krt; de levonva az ügyészi fizetésből 196 frtot, főerdőpásztori fizetést 172 frtot, központi biróit 135 frtot, miriszlói szőlőbiróit 135 frt, kádárát 168 frt, posta stb 50 frt, összesen 856 frtot: lesz az előirányzott kiadás 229 frt 80 krral több, azaz = 72,052 frt 80 kr. Ezt levonva a fedezetül előirányzott 72,922 frt 82 krból, mutatkozik felesleg 872 frt 2 kr.

A bevételi és kiadási előirányzat nagy összegeihez képest kétségkívül nagyon kevésnek mutatkozik a felesleg. Azonban a legközelebbi — s valószínűleg még legtöbb hullámnak kitett jövő 1879-ik évet tekintve, megjegyezzük, hogy a most beterjesztett 1878-ik évi költségvetés szerint van:

A) Kiadás:

a) Rendes tanügyre 41,061 frt 74 kr.

b) Rendkívüli tanügyre 8,778 frt 77 kr.

c) Rendes kezelés 29,756 frt 49 kr.

d) Rendkívüli kezelés 44,868 frt 6 kr.

Összesen: 109,465 frt 6 kr.

B) Fedezet:

a) Rendes fedezet 57,985 frt 5 kr.

b) Rendkívüli fedezet 58,299 frt 92 kr.

Összesen: 116,284 frt 97 kr.

(Az 1878-diki deficit 40—48 ezer frt közt áll.)

E szerint a jövő évre még 6019 frt 91 kr pénztármaradék megy át, a mi a tárgyalt költségvetésbe nincs felvéve; a későbbi években a helyzet nagymérvű javulása remélhető:

a) az angol pénz honi elhelyezéséből;

b) az erdő kedvezőbb jövedelmezéséből;

c) a tőkék kamatainak és a meglevő kamathátrálékoknak szigorubb és pontosabb felhajtásából;

d) az enyedi szőlőknek és a hidegkuti erdőnek a m. gondnokság által is ajánlott s bizottságunk által is helyeselt eladásából s az eladási ár tőkekepeni kezeléséből.

Azonban eshetőleg megtörténhetik, hogy előre nem látható kedvezőtlen körülmények vagy a bevételi, vagy a kiadási előirányzatok lényeges és kedvezőtlen változást eszközölhetnek. Ily rendkívüli esetekben, nézetünk szerint, a m. áll. ig. tanácsnak felhatalmazást kellene kérnie, hogy ideiglenesen és nagyon rövid időre a főtanodának póthitelt engedélyezzen vagy nyisson.

Kolozsvárt, június 18-án, 1878.

VIDÉKI ÉLETP.

A-n. enyedi egyházmegyéből.

*Nagylak veszedelme**)

Nagylak, 1878. július 8.

A végítélet képes leírásához hasonló pusztulás és romhalom szinteréről jövök, hogy leírjam — ha erre képes vagyok — azon iszonyu vészt, mely Alsó-Fehérmegyében fekvő Nagylak község észak-keleti részét csaknem romhalmommá döntötte.

Július 8-án d. u. 2 óra tájt két dél és észak felől jövő, foszlányokban uszó felleg-szakadék, a nép nyelvén szólva: levegő-i sárkány csapott össze a Maros fölött, hogy egymást fölfalják. Az összeütközést iszonyu dördület követte, a villám lecsapott a sz.-kocsárdi berekbe s az összezavarodott felleg-foszlányokból egy légtölcsér formálódván, az oly erővel haladott fel a Maroson, hogy néhol a vizet is magába szívni látszott, s pillanatnyira itt-amott a víz feneke is mutatkozott. Mint füstölő sötét gömb haladt a nagylaki hajóig, hol fölemelkedvén a több száz lábnyi magasságban fekvő hegyre, iszonyu robajjal csapott az útjában álló épületekre. Mind mondják azok, kik ezen rémséges természeti jelenség büvkörén belől voltak, csodálatos érzés fogta el őket, a nagy légnyomás alatt lélekzetvételük megakadt, szemük elhomályosodott, ki a hol állott, oda tapadt, fülökbe valami pokoli rémes hang zajlott, s midőn egy percnyi zűr-zavar után a láthatár megvilágosodott, a legrémítőbb látvány terült el előttük: pusztulás és romhalom; a gyengébb épületek összeomolva, az erősebbek összerongálva, fedeleik, mint a polyva, szétszórva.

Egyesek is nagy károkat szenvedtek, de legsajnosabban sujtotta a vész a ref. egyházközséget, melynek csaknem minden épületeit romhalmommá döntötte. Ősrégi templomának, kettős tornyának fedeleit messze szétszórta, úgy annyira, hogy azok nagyobb részére maig sem lehetett rátalálni; a templom menyzetét szétszakította; egyik részét magával sodorta, a mászt előcsusztatta, s a mi különös, a szószék feletti kanna, s a karban levő orgona, bár épen csak felette szakadt szét a menyzet, s szaggatta ki mindenestől az ablakokat, tökéletes épségben megmaradtak. A templom körüli

*) Bár lapunk bezárta után érkezett, s több lapban megjelent, nem tehetjük, hogy részvétköltség végett e levelet ne közöljük, azon kéréssel, hogy t. olvasóink szerencsétlenségük lapunkat is adakozásuk beküldésével.

H. szerk.

sírkövek derékban kettétörttek, sőt láttam egyet, mely felülről lefelé oly szabályosan volt kettényilva, mintha éles késsel hasították volna szét. Terebélyes nagy fákat rongált szét, vagy facsart ki gyökerestől a földből. A templom szomszédságában levő iskola-házát ugyan megkimélte, de minden más ott levő épületeket összerontott, szétszórta. Innen egy nagy kővel terhelt gunya-mongorlót oly szépen áttett a papi udvarra, hogy még a kő sem hullott ki belőle. Az új papiházat alapjában megingatta, úgy annyira, hogy a vakolat lehullott róla, fedelét derékban kettémetszette, s a gazdasági épületeket összerontotta, feldöntötte, elsöpörte. Így történt az ott még egy néhány épülettel, mit a vihar útjában talált. Szerencsére nem messze volt a mező, s így nem lévén több akadály, ott szabadon kidühöngötte magát.

Alólírt kötelességéből kifolyólag, azonnal megjelent a pusztulás szinterén, hogy intézkedjék az egyház sorsa felett s legalább a hit vigasztaló szavaival biztassa a csüggedőket, a kétségbeesetteket. „Együtt sirtam a sírkövekkel”, de ennél vajmi kevés-el tehettem többet. A szorgalmas egyház, mely különösen tevékeny lelkésze vezetésével, egyházi épületeit régi romjaiból kiemelte, merőben pénztelen állapotban vagyon, s a mi kevés pénze van, az is most hirtelen be nem hajtható, pedig a templomot és paplakot azonnal be kellene fedetni, nehogy az idő viszontagságai még nagyobb kárt okozzanak. Megigérttem, hogy kölcsönt szerzek, sőt felhívom a felebaráti szeretetet is a kegyes adakozásra.

Esdő szavamat hallatom egy szegény tönkrement egyház részére, s felkérem a t. szerkesztő urat, méltóztassék becses lapjában adakozásra tért nyitni, a lehető kegyes adományokat elfogadni. Ide valóban illik: „bis dat, qui cito dat!” a templomot még holnap szeretném befedetni.

Magam, kötelességemből kifolyólag, felajánlom minden tekintetben való készséges szolgálatomat; tehetségem szerint pénzbeli segéllyel is járulok az építéshez, s a legutolsó fillér adományról is a nyilvánosság terén beszámolok.

Gerend, 1878. júl. 12.

Hegedüs Lajos,

n.-enyedi ref. e. megyei esperes.

IRODALMI SZEMLE.

Egy jó kézikönyv a latinnyelv elemi oktatására.

(Perthes-Kosztka latinnyelvtana.)

(Vége.)

Az olvasókönyvre térve már át, úgy találjuk, hogy a szerző annak készítésénél, egy alább részletesen kifejtendő igen lényeges eltérésen kívül, még abban is ujít az olvasmányi tananyag tárgyalása tekintetében, hogy más olvasókönyvekben eddig követett eljárást mellőzve, csakis latin példánymondatokot és olvasmánydarabokat vett fel, azon igen helyeselheto nézetből indulva ki, hogy a latin alaktanban való jártasság és készség latin olvasmányoknak mentő nagyobb számban való olvastatása által érhető el legsikeresebben. És ezeket az olvasmányokat olyképen osztotta be,

Folytatás a mellékletben.

 Melléklet az „Erd. Prot. Közlöny“ 30-ik számához.

hogy mind azon példánymondatokat, melyek az alaktani részben felállított főszabály megvilágosítására, megértésére és az illető főszabály által tárgyalt rendes alakok biztos felismerésére és elsajátítására szolgálnak, egy csoportba kellő számban foglalta össze. Gondosan kerül a szerző ezen mondatokban minden olyan név- vagy igeragozási alakot, vagy nemre vonatkozó kivételességet, mely a főszabály által tárgyalt rendestől eltér, s a mely ezen eltérése által a növendék tudalmában immár biztosságra jutó nyelvtani törvény megszilárdulását és ennek alapján az egyes rendes alakok felismerésében való készséget megzavarná. Az egyféléknek, az egy főszabály alá tartozóknak ezen tiszta, minden eltérő kivételességet kizáró csoportosítása azon nagy előnnyel jár, hogy a nagy számú példánymondatok olvastatása, és az azokban előforduló egyféle alakok megfigyeltetése után, a növendék maga vonhatja el, a tanító részéről igen csekély utbaigazító segítség hozzájárulásával, az alaktani részben röviden formulázott nyelvtani törvényt, a minak szösz szerint való beemléztetése csak azután helyeselhető, mert a növendék részéről valóban teljesen csak azután megérthető, ha előbb a latin olvasmányokból az egyféléknek ugyanazon egy főszabály alá tartozásáról már némi tájékozottságot szerzett magának. Az olvasmányoknak ily módon való csoportosítása nagyban elősegíti a tanuló készségét az alakok felismerésében és biztosságát azoknak tudatos megtartásában, mert egyetlen kivételesség sem fordulván elő a rendes alakokat feltüntető példánymondatokban és olvasmánydarabokban, az ezeknek biztos elsajátítására vezető szellemi működést semmi meg nem zavarja.

Az elmondottak után azonban önként merül föl az a kérdés: mit teszen szerző azon alaki és nemi eltérésekkel, melyek igen nagy számban fordulnak elő már a latinnyelvtan elemi részében és a melyekkel multhatatlanul meg kell ismerkedniök a növendékeknek, mielőtt az oktatás magasabb fokán összefüggő darabok olvasásához fognak, melyekben a rendes és nem rendes alakok és nemi eltérések vegyesen fordulnak elő? E kérdésre is megtaláljuk a feleletet, ha tovább vizsgáljuk a szerzőnek az olvasmányok beosztása körül követett páratlan rendszerét. Ugyanis az alaktani részben előadott szabályoknak megfelelően, fel van véve ezen olvasókönyvbe mindaz, a mi ugyan eltérést mutat, úgy a nemre, mint az alakokra való tekintetből, de a minek már itt az elemi részben kell tárgyalva lenni. Csakhogy, a mig az alaktanban a rendes alakokra és az azoktól való eltérésekre vonatkozó szabályok szorosan egymásután vannak felsorolva, a mint hogy ott másképen nem is volna helyes, addig az olvasókönyvben az eltéréseket feltüntető olvasmányok egészen el vannak különítve azoktól, a melyek a rendes alakok begyakorlását célozzák. És épen ez a rendszer, melyben mindez így beosztva és tárgyalva van, adja az elsőségét ezen olvasókönyvnek minden más fölött. A mint fennebb mondva volt, a rendes alakok begyakorlására szolgáló olvasmányokban egy oly alak sem fordul elő, mely a rendestől eltérést mutatna. De azt sem teszi szerző, a mitható didaktikai utasítást és észrevételt foglal magában.

más olvasókönyvekben észlelni lehet, hogy a rendes alakok biztos felismerése céljából kellő számban felhozott példánymondatok és olvasmánydarabok után, melyekből a tanulók meglehetősen biztosságot szerezhettek magoknak a rendesek felismerésében, azonnal csoportosítsa a kivételességek feltüntetésére és begyakorlására vezető olvasmányokat is. Hanem az olvasókönyv első felébe (a mit az I. középosztályban kell elvégezni) csak is oly mondatok és olvasmánydarabok vannak beosztva, melyek a rendes alakok és általános nemi szabályok begyakorlását és azoknak tudatos elsajátítását segítik elő, míg a második felében (a II. középosztály olvasmányi tananyagait tartalmazva) vannak mindazon mondatok és olvasmányok, melyek a kivételességek megismerésére vezetnek.

Az olvasmányoknak ily szoros, két külön időszakra való elkülönítése didaktikai tekintetből igen nagy figyelmet érdemel. Ugyanis a növendék a nyelvtani oktatás legalsóbb fokán egy egész éven keresztül csakis a rendesek begyakorlásával foglalkozván, minden közbejövő zavart okozható alaki, vagy nemi eltérésből szabadon, mekkora készséget szerezhethet magának azoknak biztos felismerésében és tartós elsajátításában! És mennyivel könnyebb lesz reá nézve a második évben tárgyalt alaki és nemi eltérések felismerése és megtartása, midőn a rendes alakok képei már maradóan bevésszék lelkébe és az azokat illető alaktani vagy nemi szabályok biztos tudalmában vannak!

Az olvasókönyvnek kiegészítő része a szókönyv, melyben minden egyes olvasmánydarabnak minden szava, az olvasmányok szerint csoportosítva található meg; még pedig a törzsszavak, melyeket a legelső olvasatás alkalmával le kell említtetni, csak egyszer, midőn az illető olvasmányban előfordulnak, vannak kiírva, míg a származottak mindannyiszor, a hányszor előfordulnak olyképen, hogy mellettök a már előfordult és ismert törzsszavak is fel vannak sorolva, mely eljárás által a szavak megtanulása és azoknak megtartása van nagy mértékben megkönnyítve, a már előbbi olvasmányból ismert törzsszóval való összefüggésnél fogva.

A fennebbiekben ismertetett latinnyelvtanhoz van csatolva egy vékony füzetecske, ily czimmel: „A Perthes által javasolt tanmód.“ Ezen füzetecskéből, több igen helyes nézeteken kívül, értesülünk arról is, hogy a szerző az alaktan terén való teljes biztosság tekintetéből az egyes alakok begyakorlására nézve az anyanyelvi mondatokat is szükségességeknek és nélkülözhetetleneknek tartja. De e tekintetben nézete a következő: a fordítandó anyanyelvi mondatoknak nem szabad a tanulók előtt nyomtatva lenniök, hanem a tanító tartozik azokat előtök elmondani, alkotva olyan szavakból, melyeket a tanulók megelőző latin olvasmányokból már ismernek. E füzetecskére nézve megjegyzem, hogy igen szeretném, ha ezt minden egyes tanító, bármely tankönyv szerint tanítsa is a latinnyelv alaki részét, mentől gondosabban átolvasná és mentől többet gondolkoznék az abban kifejtett nézetek fölött, mert igen sok talpraesett és mélyre

Perthesnek műve megírásánál követett elvét, nézetét és rendszerét legigazabban, legáltalóbban kifejezi e latin mondat: „Qui bene distinguit, bene docet.“

Az elmondottakból önként következik az is, hogy ezen tankönyv tanrendszerünk szellemének és céljának mind a tananyag minőségére, terjedelmére és beosztására, mind didaktikai alakjára nézve, valamint tartalma tekintetében is a latinnyelvtudomány mai állásának és követelésének teljesen megfelel. Paedagogiai tekintetben sincs benne semmi oly eszme, vagy nézet, mely az ifjúságnak akár nemzeti, akár vallás-erkölcsi érzelmeit sérthetné és mind e mellett a szerző, éppen az illető ifjúság szellemi fejlődését tartva szem előtt, tárgyát benne úgy adja, hogy e szellemi fejlődés fokozatos előhaladása megzavarva ne legyen, hanem az oktatás által hova-tovább, mind magosabb fokra emelkedjék.

Mindezek alapján ezen tankönyvet tanodáinkban való használatra bátran merem ajánlani.

És éppen a mi tanodáinkban vezetne, nézetem szerint, e tankönyv használata nagyobb sikerre a latinnyelvtudomány elemi oktatásában. Mert sajátos viszonyuknál fogva, csaknem minden tanodánkban az alsó osztályok tantárgyaival együtt a latinnyelv elemi részének tanítása is változó tantervök kezében van, a kikeről pedig, minden hibáztató megrovás nélkül szólva, nem lehet mondani, hogy az illető szaktudomány didaktikájában kellő jártassággal bírnának. És már, ha egy ilyen tanító oly tankönyv szerint tanít, melybe több tananyag van felvéve, mint a mennyi az elemi tanításnál multhatatlanul szükséges, vagy a melyben a tananyag nem kellően csoportosító rendszerben van tárgyalva, igen könnyen esik azon hibába, hogy oly dolgokat tanít el kézikönyvéből, melyek a növendékeknek az alaktani részben való biztosságát és készségét legkevésbé sem segítik elő és mellőzhet olyanokat, melyek nélkül az oktatás sikeres nem lehet. Vagy ám tegyük fel, hogy mind azt a tananyagot, a mi az illető tankönyvben fel van véve és éppen úgy, a mint az benne előadva van, eltanítja: de ha a tanítás menetén ki nem tudja választani a terjedelmes tananyagból azt, a mi nélkülözhetetlen, s nem mellőzi azt, a mi az elemi oktatásban főleg, és a szorosan összetartozó egyféléket didaktikai szempontból csoportosítani nem képes, legbuzgóbb fáradozásának sem lehet kellő sikere és biztos eredménye. És Perthes latinnyelvtana éppen a fennjelzett sajátos viszonyaink tekintetéből igen ajánlható tankönyv. Mert a tananyag felvételében és beosztásában követett sajátos, de gyakorlati szempontból igen helyes rendszerénél fogva még a módszertani elvekkel teljesen ismeretlen tanítót is arra kényszeríti, hogy tankönyve szerint adva elő a tananyagot, fokozatosan előhaladó didaktikai menetet kövessen oktatásában.

Az igaz, hogy az alaktani részben nincsenek különválasztva, megjelölve sincsenek azon szabályok, melyek az eltérésekre vonatkoznak, s melyeket tehát csak az oktatás későbbi menetében kell szó szerint beemléztetni (ez mindenestre hiány e műben; igen helyes lett volna a jelzett szabályokat apróbb betűkkel nyomtatni, a mint az egy esetben történt is a görög szók declinációjáról szóló szabálylál), de

minthogy az olvasókönyvben az olvasmányok úgy vannak beosztva, hogy azoknak egyszeri átolvasása is önként rávezet azon szabályokra, melyek az illető olvasmányban előforduló alakokat, vagy nemi sajátosságokat tárgyalják: lehetetlen, hogy akármelyik tanító is ki ne tudja választani, hogy az egymás után felsorolt szabályok közül melyek azok, a melyeket az illető olvasmánydarab olvastatása alkalmával tanítnia kell, s melyek azok, a melyeket későbbre kell hagyni.

Tehát mert e nyelvtan az alaktani tananyagból csak annyit ölel fel, a mennyi éppen szükséges és azt oly rendszerben adja elő, hogy azt követve, bármely tanító is helyes didaktikai menet tartására van utalva, ismételtén ajánlom azt tanodáinkban tankönyvül való használatra.

Geréb Márton.

K Ü L F Ö L D.

Anglia.

(Ötven éves jubileum.)

Jun. 18-án az angol liberalisok egy fényes banquetben ülték meg ötven éves évfordulóját a vallási eskük eltörlésének, melyek a politikai jogok gyakorlását mindazoktól megvonták, kik nem a hivatalos egyház tagjai közé tartoztak. Így működött az egyház 1828-ig kizárás és proscriptio által, nemcsak a katolicusok, de a dissidens protestansok ellen is. Ettől fogva azonban új aera nyílt; s először is a protestansok admissioja ejtett csorbát az angol egyház alkotmányon, azután a katolicusok egyenjogúsítása, aztán a reform-javaslat, aztán a tized eltörlése, s végre a protestans egyház eltörlése Irlandban; s most ugyanez váratik Angliában a hivatalos egyházra nézve is.

Francziaország.

(Coligny-emlék)

Párizsban jelenleg nagyban foglalkoztatja a kedélyeket egy Coligny admirálnak emelendő emlékoszlop kérdése. Az eszme nem új, s tekintve a nagy hazafi kiváló érdemeit, melyeket batalma tetőpontján Francziaország szellemi és anyagi emelésére tett, valóban méltó a kivételre. Hamvai Châtillon-sur-Loing-ben nyugszanak, mely az admirál birtoka volt, s azután is a Montmorency-Luxembourg család birtokában maradt egész 1790-ig, a midőn nemzeti tulajdonná vált, s 1793-ban eladatott. Maga a kastély, hol Coligny született 1799-ben a rombolás martaléka lett. A híres Jean Goujon-tól remek metszetekkel bírt, de a melyek később mind eladattak vagy szélnek szórattak. Egész halom ropant fontosságú okmány-gyűjteményt, közöttük az admirál levelezését Medicis Katalinnal, égettek meg a barbar kezek. A restauratio alatt Montmorency Károly herczeg vette meg a romokat, melyek ma már Deauvet gróf sajátjai.

A szent-bertalan éji mászárlás alkalmával, melynek Coligny lőn első áldozatává, feje Medicis Katalinhoz vitetett, testét pedig a Montfaucon-i bitóra függesztették a gyilkosok. Unokkőcsce Montmorency maréchal azonban onnan levétette s titkon temettette el Chantillyban. Kevéssel ezután

Montaubanba szállíták hulláját, mely ez időben a protestantismus menhelyeinek egyike volt, onnan pedig Hollandiába, hol az admiral leánya az orániai grófhöz ment nőül. Innen hozta el aztán porait Coligny Henrik, mikor az admiral emléke ünnepélyesen rehabilitálva lett. A Châtillon-sur-Loing kastélyban temettette el, hol azok 1780-ig pihentek; ekkor Montmorency-Luxembourg herceg Montesquiou marquisnak engedte át, ki tiszteletére fényes mausoleumot emelt Maupertuis-ben. 1790 ben a Montesquiou család ismét elhozatta onnan, kikerülendő az eshetőleges népdulások veszélyeit, míg végre Montmorency-Luxembourg Károly-Emmanuel herceg engedélyt nyert rá Montesquiou Anatole gróftól, hogy ujra Châtillon-sur-Loingba szállíttassa az annyit vándorlott tetemeket.

(Hyacinth atya felolvasásai.)

„A keresztyénség és a civilizáció“ czim alatt Hyacinth atya új felolvasási cyclust kezdett meg Párizsban, a téli cirkus nagy helyiségében. E felolvasásokban a katolicus reform ügye üli diadalát, a csallhatatlanság, pápai souverainitás, coelibatus stb. ultramontan thesisseivel szemben s a francziák egészen el vannak ragadtatva a szónok nagyszabásu, patheticus és mégis egyszerű előadásától, melyvel a többek közt azt is kijelentette, hogy Franciaország jövője vagy a vallástalanság, vagy pedig szakítás a papismussal, mert alkotmánya nem egyesítheti a papi despotismust a köztársasági szabadsággal. Ez okoskodás, mint láljuk, egyezik a Reveillard, Renouvier és Bouchardéival, de míg ezek csak a protestantismus alapján vélik megoldhatónak a fölmerült ellenmondást, addig Hyacinth atya hisz még a catholicismus benső reformja lehetőségében, tehát még egyáltalában nem adta fel azon utolsó szálát, mely még a római egyház hagyományaihoz fűzi, s melytől a katolicus öntudat legkésőbb tud megválni, t. i. az egyház külső egységének scrupulusát. Az ő programja az Ireneus és Cyprián rendszere, bővítve a VIII. és IX-dik századig tartott nagy zsinatok ogynémely határozataival. Tehát egy provisorius álláspont, egy közvetítő momentum az őskoresztyénség és a modern papismus közt, de a melynek nézetünk szerint, csupán történelmi, átmeneti értelme van. Ennek dacára azonban higgadt, elfogulatlan és tárgyilagos nézete a meggyőződésén kívüli kérdésekről, igazi emberszereteten, s magas gondolkodásán sarkalló tolerantiája, tiszteletet parancsol iránta még azok előtt is, kik vallásos elveikben az övéivel ellenkező nézeteknek hódolnak.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HIREK.

Kolozsvár, 1878 jul, 26.

— Helybeli népiskoláink sorsa fölött mult vasárnap határozott az egyház képviselő gyűlése. Örömmel jelentjük, hogy a veszély, mely népiskoláink életét fenyegette, egyidőre elhárított. Egészen fölmelegíté a csüggedőket is azon lelkes buzgalom, mely népiskoláink fentartása mellett

nyilvánult a népes képviselő gyűlésben. Említők, hogy Szász Domokos egy határozati javaslatot készített, mely tekintve azon nagy mérvű áldozatokat és terheket, melyeket magára vállalt több év óta, hogy iskoláit fentarthassa és tekintve azt, hogy az évenként ezer forint deficittel és nagy adósság nyomasztó terhével küzködő egyház a népnevelési alap 700 frtnyi deficitjét saját élete kockáztatása nélkül el nem vi-selheti, de másfelől azon szent kötelesség elől sem térvén ki, hogy iskoláit fentartsa, a szénutezai gyermekkertnek leányiskolává átalakítását, a felső leányiskola egyik tanerőjének oda áthelyezését és e tanerőnek részben Szász Lajos cantor által való pótlását és így említett deficit teljes elonyésztetését hozá javaslatba, valamint a most az egyházat rendkívül terhelő magas perczentos adósságnak alacsonyabb kamatos adósságra való convertálását. E javaslat az iskolaszékhez lőn áthelyezve. Az iskolaszék előleges komoly és beható értekezleteken egy tervben állapodott meg, melyet az iskolaszék magáévá tévén, az egyházképviselő gyűlés elé terjesztett. E terv szerint minden iskola a jelen minőségben és jelen tanerőkkel fentartatnék. A 700 frtnyi deficit a nem systemizált fizetés részleteknek jelen nyomott viszonyok tekintetbe vétele folytán való megszüntetése által fedeztetnék másfél száz forint híján. E szerint a belvárosi leányiskolánál alkalmazott két tanerő javadalmazása a többi népiskolák tanítói javadalmazásával egyenlősítették és állna 700 frtból és lakásból, a szénutezai gyermekkert vezetőjének 450 frt adatnék, — mely összegből saját maga fogadna dajkát is, — és természetben lakás, valamint a tandij és beiratási és egyéb díjakból a fűtés és tanszerek fedezetein felfülmárado összeg is. E gyermekkertben alkalmazott derék és közszeretben álló kertésznő Darkó Ottilia k. a. egyszersmind állandósították állomásán. Az iskolaszék e javaslatait az egyház képviselő gyűlése közhelyesléssel fogadta s egyszersmind kimondta, hogy a fizetés reductiót a jelen szorult anyagi helyzet által kényszerítve, hajtá végre az egyház, ez által reményt nyújtva derék tanítónőinknek, hogy nemsokára helyzetök javulni fog. Ez örvendetes jelenség mellett nem maradt el a szomorító is. Ugyanis több panasz merült fel az iránt, hogy iskoláinkban a mulasztások száma jelentékeny mérvet öltött, hogy a fűszerelés, tisztaság tekintetében is nagyon sok kívánni való van. E tekintetben az iskolaszék megbízott, hogy sectioi útján szerezzen minél behatóbb ismeretet ez ügy körül és tegyen véleményes javaslatot, vagy saját hatáskörében igyekezzék a hiányokat megszüntetni, mert az egyház szívesen nyújt segédkezet az iskolák feladata teljesítésében. Magunk is jelen voltunk e gyűlésen és azt a tapasztalatot szereztük, hogy ez iskolalátogatás, mely meglehetősen hanyag volt, még több hiányt fog földeríteni, ha rendszeressé válik, mint azt a dolog sorja megkívánja.

— Vivum aerarium. Helybeli egyházunk, mint anynyi más protestans egyház, szükségletei, kívánt iskolai fentartási költségei fedezésénél részben az élő kincstárra: a hivek adakozására, áldozatkészségére van utalva. Ezt mi nem sajnós, de igen természetes jelenségnek tartjuk. Mondhatni, az önségély elvvé emelése: a protestans hitélet oly jellemvonása, melynek ernyedése a legszomorítóbb jelenség.

Egyházunkban 8—9000 lélek után a tized-gyűjtés behajtott 250 frtot! Bármily nyomottak az anyagi viszonyok, ez mégis igen csekély eredmény. Az egyházi képviselő gyűlés azon meggyőződésben élén, hogy a csekély eredményt a gyűjtés helytelen módja okozá, azért saját kebeléből a buzgóbb és tekintélyesebb férfiakból állítá egybe a tizedgyűjtők névsorát, kik a hiveket egy évben egyszer adakozásra fogják felszólítani. A zaklatás úgynevezett és bizony roppant terhes adózási viszonyaink közt nem épen ok nélkül perhorrescalt rovatakkikerülése mellett a gyűjtés a módja remélhetően gazdag eredményre fog vezetni. Faxit Deus.

— A marosvásárhelyi főtanoda zárünnepélyén Bihari Sándor igazgató tartott beszédet. A tanoda beléletében nevezetes eseménynek mondá, hogy a tanári kar egy új értelmes szakerővel szaporodott Deme'ter Károlyban, kit a természetrajzi és vegytani tanári székre választá meg a lefolyt egyházkerületi közgyűlés. A tanoda létszáma a lefolyt tanév végén volt 449 rendes és két magántanuló. Az önképzőkör dicséretesen működött. Az eddigi években fenállott alapokon kívül, újabb alapítványt tettek: Ö z v. P a p p Sándor né elhunyt férje emlékére 200 frtos alapítványt. Két szegénysorsu tanuló számára, kik az érettségi vizsgálatot jól állították ki. Dr. Antal László főgondnok 50 frtot ajándékozott a zenekar alapjára és 2 drb. aranyat pályadíjra. Dr. Knöpfler Vilmos úr 15 frtot jutalmakra és még többen mintegy 15 frtot. Négy pályadíj volt kitűzve az önképzőkori pályázatokon kívül és mindenik sikerre vezetett. Az önképzőkörben 8 pályadíj volt. Könyvjutalmat 58 kapott. A dr. Szotyori-féle alapítványt (224 frt 48 kr) Tolvaly Sándor orvosnövendék élvezi. Az állami (60-60 frt) ösztöndíjt Darkó Béla és Kis Tamás. A tanoda könyvtára gyarapodott 136 kötet 35 füzettel. Az olvasó-egyletnek 1000 frt külön alapja van. Tanodai szolga volt 60, kiknek iskolai évi fizetendőjük lett volna 591 frt 23 kr, miből láthatni, hogy protestans iskoláink magyarságunk tápláló, fenntartó emléi.

— A thorcckai unitarius atyafiak követjelöltül dr. Hatala Pétert léptették föl, b. Jósika ellenében. Lapunk a politikai küzdelmekről távol tartja ugyan magát, de azért nem titkolhatjuk el örömlünket, hogy a jövő országgyűlésre, mely vallás és közoktatás ügyében nagyon fontos lesz, ily szabadelvű gondolkozásu, európai látókörű egyént léptettek föl Thoroczkó nemes választói.

— A „Nemzeti könyvtár 5-ik füzete küldetett be hozzánk. Kazinczy költeményeiből a 7-11 ivet tartalmazza. Minthogy a csinos kiállítású hasznos vállalatról megemlékeztünk már egyszer, csak most arra szoritkozunk, hogy ismételtén olvasóink figyelmébe ajánljuk. Egy füzetára 30 kr. Mint halljuk ugyane vállalatban még megjelentek, a Dayka, Mikes stb, egyes műveinek olcsó füzetei, de hozzánk még nem küldettek be s így bővebben nem emlékeztünk meg azokról.

— Daróc-Bogártelke papjává Biró Andrást, a deési polgári iskola derék igazgatóját választotta meg. Benne a buzgó egyházköztség egy értelmes és jól készült lelkészt nyert.

— Egy a ti uratok, de ti mindnyájan testvérek vagytok. Minő szép alkalmazást nyernek az Urnak igéi Németségben, a protestans szellem áldott hazájában: ez a mese megtanítja, mint mondaná Babrius. Beható tárgyalások és kutatások alapján létrejött az új porosz udvari rangfokozat, melynek folytán a bibornokok a fekete sas lovagaival és a fejedelmi családok tagjaival; érsekek a tábornokokkal és valóságos belső titkos tanácsosokkal, rendes püspökök a vezérőrnagyokkal és első osztályu tanácsosokkal nyernek egy rangfokozatot. Ezután jönnek az evangélikus egyház superintendensei, a tábori főpapok, egy sorban az ezredesekkel és 2-od oszt. tanácsosokkal. Ezután jönnek főudvari és székesegyházi papjai az egyetemi rectorokkal egy rangon. No itt lélekzeljünk egyet! Elértünk a nagyságos rangig. Most jönnek a kanonokok, (a többi része a papságnak nem udvarképes, csak keresztyén) ezek részben a protestans főurak. Égalité, fraternité!

Hirdetés.

Épen most jelent meg és kapható

STEIN JÁNOS

könyvkereskedésében Kolozsvárt:

Fontos egyházirodalmi ujdonság!

EGYHÁZSZERTARTÁSI DOLGOZATOK. (Agenda.)

Irta: **FERECZ JÓZSEF**, unitárius püspök.

Tartalom:

I. rész. Keresztelések I—XII. II. rész. Urvacsoraiak I—XII. III. rész. Házasságiak I—X.

E csinosan kiállított műnek ára 1 frt 70 kr.

Nyomatott Stein János m. kir. egyetemi nyomdásznál az ev. ref. főtanoda betűivel Kolozsvárt.